

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ, TEFTİŞİ, PLANLAMASI VE EKONOMİSİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OKULUN VE AİLENİN ÖĞRENCİLERİN MESLEK
SEÇİMİNDEKİ ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ümran TURAN

Antalya, 2018

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ, TEFTİŞİ, PLANLAMASI VE EKONOMİSİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**OKULUN VE AİLENİN ÖĞRENCİLERİN MESLEK
SEÇİMİNDEKİ ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ümran TURAN

Danışman

Doç. Dr. Kemal KAYIKÇI

Antalya, 2018

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "*Okulun ve Ailenin Öğrencilerin Meslek Seçimindeki Rolü*" isimli çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak bütün ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Ümran TURAN

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ümran TURAN'ın bu çalışması 20/06/2018.. tarihinde jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Denetimi Planlaması ve Ekonomisi Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak ~~oy birliği/oy çokluğu~~ ile kabul edilmiştir

İMZA

Başkan

: Prof Dr İlhan GÜNBAZI

.....

(Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bil. Böl.)

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi. Ahmet ŞAHİN

(Alanya Alaaddin Keykubat Üniv. Eğitim Fak Eğitim Bil. Böl.)

Üye (Danışman)

: Doç Dr Kemal KAYIKÇI

(Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bil. Böl.)

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: Okulun ve Ailenin Öğrencilerin Meslek Seçimindeki Rolü

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

(Doç. Dr. Ramazan KARATAŞ)

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tez çalışmam olan öğrencilerin meslek seçiminde aile ve okulun rolü konusu, benim özellikle ortaokul ve lise dönemimde büyük ilgi duyduğum ve her zaman daha fazla araştırmak ve üzerinde çalışmak istediğim alan olmuştur. İlgi ve yeteneklerine göre bakılmaksızın aile ve okulun yönlendirmesiyle insanların meslek seçimi yapması, çevremde sıkça karşılaştığım bir durumdu. Bu durum bazılarında mesleğe başladıklarında hayal kırıklığı yaratırken, bazılarında ise kabullenişin verdiği zorunlu bir memnuniyet olarak karşımıza çıkmaktaydı. Aynı kişiler yıllar sonra icra ettikleri işlerini bırakıp hayallerindeki hep yapmak istedikleri mesleğe dönüş yaparak hayatlarına yeniden başlıyorlardı. Gözlemlerime göre, meslek seçimini kendi istek, ilgi ve yeteneklerine göre yapanlar yaşam boyu mutluluğu ve başarıyı yakalıyorlardı.

Yola kendimden çıktığımda; yeniden dünyaya gelsem yine eğitim alanını seçerek öğretmen olmak istediğimi gönül rahatlığıyla söyleyebilirim. Her araştırma bir durumun kabulü ve varsayımı ile yola çıkar. Bu çalışmanın varsayımı da aile ve okul rolünün ve yönlendirmesinin öğrencilerin meslek seçimindeki sonuçları önemli ölçüde etkilediğidir.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde, engin bilgi ve tecrübeleriyle yolumu aydınlatan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp beni dinleyip, bana faydalı olabilmek için elinden gelenin fazlasını sunan, her sorun yaşadığımda yanına çekinmeden gidebildiğim, vazgeçmemem konusunda beni cesaretlendiren, güler yüzünü benden esirgemeyen, akademik hayatı sevmemi sağlayan, meslek hayatımda bana verdiği değerli bilgilerden faydalanacağımı düşündüğüm kıymetli ve danışman hoca unvanını hakkıyla yerine getiren Doç. Dr. Kemal KAYIKÇI'ya teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca derin bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen, bana bu alanı sevdiren değerli hocalarım Prof. Dr. İlhan GÜNBAI, Prof. Dr. Mualla BİLGİN AKSU, Prof. Dr. Ali SABANCI ve Yrd. Doç. Dr. Türkan AKSU'ya destekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans eğitimim ve çalışmalarım süresince bana kolaylıklar sağlayarak yolumu açan Özel AKEV Lisesi Okul Müdürü Özlem EKİCİ'ye ve idareci arkadaşlarıma, veri toplama sürecimde değerli vakitlerini ayırıp görüşlerini paylaşan meslektaş, veli ve öğrencilerime teşekkürü bir borç bilirim.

Eğitim hayatıma başladığım ilk günden beri demokratik tutum ve anlayışlarıyla meslek seçimim konusunda tercihi her zaman bana bırakan, güvenini ve desteğini hep arkamda hissettiğim canım annem ve babama; motivasyonumu kaybettiğim anlarda beni dinleyen ve her zaman yardıma açık olduğuna inandığım biricik kardeşime ; benim bugünlere gelmemi sağlayan, büyük özveri ve sevgisiyle yetiştiren, tez dönemimde kaybettiğim kıymetlim babaanneme ve küçük yaşına rağmen yoğun tez çalışmalarımı sabırla ve anlayışla karşılayan en değerli varlığım kızıma teşekkürlerimi sunuyorum. Sizler olmasaydınız bu hayalimi gerçekleştiremezdim.

Ümran TURAN

ÖZET

OKULUN VE AİLENİN ÖĞRENCİLERİN MESLEK SEÇİMİNDEKİ ROLÜ

TURAN, Ümran

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi, Teftişi,

Planlaması ve Ekonomisi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kemal KAYIKÇI

Haziran, 2018, 108 sayfa

Bu çalışma, rehber öğretmen, veli ve öğrencilerin görüşlerine dayalı olarak lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde aile ve okulun rolünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nicel yöntem kullanılmakta olup betimsel tarama modelinde hazırlanmıştır. Araştırmanın Çalışma evrenini 2016-2017 eğitim öğretim yılında Antalya İli merkez Kepez, Muratpaşa, Konyaaltı ilçelerindeki resmi ve özel liselerde görevli rehber öğretmenler, öğrenim görmekte olan öğrenciler ve velileri oluşturmaktadır. Çalışma evreninin oluşturulmasında kolay ulaşılabilirlik dikkate alınmıştır. Çalışma örnekleminde yer alan okul ve katılımcıların seçiminde ise seçkisiz olmayan örnekleme tekniklerinden amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır.

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yapılandırılmış açık uçlu sorulardan oluşan anketler kullanılmıştır. KohenKappa tutarlılık katsayısının 0.9 düzeyinde anlamlı olarak hesaplandığı görülmüştür. Araştırma bulgularına ilişkin katılımcı teyidi sağlanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin meslek seçimindeki rol oynayan etkenler incelendiğinde ilk sırada “ailem, ardından kendi tercihim ve üçüncü sırada ise yakın çevrem” olduğu görülmüştür. Bu çalışmaya göre lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimindeki önem verdikleri kriterler incelendiğinde; öğrencilerin önem sırasına göre doyurucu maddi kazanç, ikinci sırada ilgi ve yetenekleri ve hemen ardından prestij ve saygınlık kriterini önemsedikleri ifade edilmiştir.

Öğrencilerden meslek seçiminde ailenin rolüne ilişkin görüşleri alındığında ise; öğrencilerin çoğu ailesinin rolünü fazla bulduklarını, katılımcıların bazıları ailesi tarafından seçeceği mesleğin beğenilmediğini ve bazıları da meslek seçiminde

serbest olduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin ailelerinin meslek seçimindeki tutumlarına ilişkin görüşlerine bakıldığında çoğu ailenin serbest bıraktığını ve son kararın öğrenciye bırakıldığını, bazı ailelerin ise serbest tutum sergiliyor gibi davranıp yine de çocuğunu kendi istediği mesleğe ikna etme çabasının olduğu belirtilmiştir.

Öğrencilerin ailelerin tutumlarına karşılık verdikleri tepkiler ise büyük çoğunluk mutlak karar sahibi oldukları görülmüştür. Öğrencilerin okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde ise; çoğu öğrencinin faaliyetleri yetersiz bulduğu, bazılarının faaliyetlerden memnun olduğu görülmüştür.

Velilerin meslek seçiminde ailenin rolüne ilişkin görüşleri incelendiğinde; velilerin meslek seçiminde kendi rollerini çok önemsedikleri belirtilmiştir. Velilerin meslek seçimindeki önceliklerine bakıldığında ise; ilk sırada çocuğun kendi tercihi, ikinci sırada maddi kazanç ve üçüncü sırada ise prestij gelmekte olduğu görülmüştür.

Velilerin çocuğunun meslek seçimindeki tutumları incelendiğinde; velilerin çoğunun “çocuğumu dinleyip sadece yönlendiririm” ve yakın sayıda “velinin ise tercihinden emin değilse yönlendiririm” diye ifade ettiği saptanmıştır.

Velilerin okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde; velilerin yakın oranlarla bazılarının yeterli ve bazılarının ise yetersiz buldukları görülmüştür. Rehber öğretmenlerin öğrencilerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşlerine bakıldığında ise genel olarak mesleki yöneltme işlevini yerine getirdiğini savunduğu görülmüştür.

Bu araştırmada ailenin ve okulun öğrencilerin meslek seçimi konusundaki önemi ortaya konulmuştur. Okul (Rehber Öğretmen) ve veliler bu önemin farkında olmalı ve öğrencileri değerlendirirken onları iyi tanımalı, ilgi ve yetenek alanlarına göre yönlendirmelidir. Aileler çocuklarına meslek seçerken baskı yapmamalı; okul ve aile meslek seçimi konusunda iş birliği içinde çalışmalıdır.

Anahtar Kelimeler: *Meslek Seçimi, Mesleki Rehberlik, Meslek Seçimi Okul, Meslek Seçimi Aile, Mesleki Yöneltme.*

ABSTRACT

THE ROLE OF SCHOOL AND FAMILY IN SELECTION OF OCCUPATION FOR STUDENTS

TURAN, Ümran

MA Thesis, Department of Educational Sciences, Program of Educational
Administration, Supervision, Planning and Economy

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Kemal KAYIKÇI

The purpose of this study is to determine the role of family and school in the selection of the upper secondary school students based on the opinions of the guidance teachers, parents and students. Quantitative method is used in the research and it is prepared in the descriptive scanning model.

In the academic year of 2016-2017, the study area of the research is constituted by the guidance and guidance teachers, parents and students who are working in official and private high schools in the provinces of Antalya, Kepez, Muratpaşa and Konyaaltı.

Easy accessibility has been taken into account in the creation of the working universe.

It is easy to access the workspace. In the selection of schools and participants, non-random sampling techniques are used for sampling purposes.

In this study, open ended questionnaires were used as data collection tools. KohenKappa coherence coefficient was found to be calculated at 0.9 level. Participatory confirmation of research findings is provided.

According to the results obtained from the research; when I examined the factors that played a role in the selection of the students, it was seen that "my family followed my preference and the third place was the closest".

According to this study, when the criteria that high school seniors attach importance to the choice of profession are examined; it is stated that the students pay

a substantial amount of money according to their importance, secondly their interests and talents, and then they consider prestige and respectability criteria.

When the opinions of the students about the role of the family in the selection of profession are taken; many of the students stated that their family had a greater role than others, some of the participants did not like the profession that their family would choose, and some of them were free to choose their profession.

In view of the opinions of the pupils 'parents' attitudes towards the choice of profession, it is stated that most families are released and that the final decision is to leave students, some families pretending to be free and still try to persuade the child to his profession.

The reactions of the students to the attitudes of their parents were found to have the absolute majority decision. When the opinions of the students about the professional orientation activities in the school are examined; most students find their activities inadequate and some are pleased with the activities.

When the views of the parents on the role of the family in the selection of profession are examined; it is stated that the parents consider their role very much in choosing the profession.

When we look at the priorities of the parents choosing the profession; in the first place the child is in his own preference, the second is the material gain and the third is the prestige.

When the attitudes of the parents to the occupational choice are examined; most of the parents say that they "listen to my child and only direct" and that the nearest number is "guidance if the parents are not sure of their preference".

When the opinions of the parents on the professional orientation activities of the school are examined; some were found to be adequate and some were found to be inadequate with close proportions of the parents.

It is seen that the guidance teachers in general have considered that they fulfill the function of professional orientation when the opinions of the students

regarding the jobs and operations carried out by the school in the selection of the profession are examined.

In this research, the prospect of career choice for the family and school students was put forward. The school (Guidance Teacher) and parents should be aware of this precept and, when assessing the students, guide them to well-defined areas of interest and ability. When parents choose their profession for their children, they should not pressure it; school and family should work in a business association on the choice of profession.

Keywords: Occupation selection, Occupational guidance, Occupation choice school, Occupation choice family, Occupational orientation.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.6. Tanımlar.....	5

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Meslek Kavramı, Tanımı ve Özellikleri	6
2.2. Geçmişten Günümüze Mesleki Eğitim	6
2.2.1. Ahi Teşkilatı	7
2.2.2. Medreseler	7
2.2.3. Enderun Mektebi.....	7
2.3. Mesleğin Hayattaki Yeri ve Önemi	7
2.4. Meslek Seçimi ve Önemi	8
2.4.1. Meslek Seçimi ve Mesleki Olgunluk İlişkisi.....	10
2.4.2. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Yerine Getirmeleri Gereken Mesleki Gelişim Görevleri	10
2.5. Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Unsurlar	11
2.6. Meslek Seçimini Etkileyen Başlıca Faktörler.....	12

2.7.	Meslek Seçimi ve Gelişimi İle İlgili Yaklaşımlar.....	14
2.7.1.	Özellik Faktör Kuramı	14
2.7.2.	Holland'ın Tipoloji Kuramı.....	15
2.7.3.	Psikanalitik Kuramlar	15
2.7.4.	Roe'nin İhtiyaç Kuramı	15
2.7.5.	Sosyal Öğrenme Kuramı.....	15
2.7.6.	Ginzberg'in Gelişim Kuramı	16
2.7.7.	Tiedeman ve O'hara'nın Meslek Gelişimi Kuramı	16
2.7.8.	Gottfredson'un Daraltma ve Uzlaştırma Modeli	17
2.7.9.	Değer Destekli Bütüncül Kariyer ve Yaşam Roller Modeli	17
2.7.10.	Super'in Benlik Kuramı	18
2.7.11.	Karar Kuramları	19
2.8.	Türkiye'de Meslek Seçiminde Etkili Olan Yasa ve Uygulamalar.....	20
2.8.1.	Uluslararası Sözleşmeler, Eğitim Hakkı ve Mesleki Yönelme	21
2.9.	Okullarda Rehberlik Servislerinin İşleyişi, Mesleki Rehberlik ve Meslek Seçimindeki Rolü	22
2.10.	Yönelme Yönergesi, Meslek Seçimi ve Mesleğe Yerleştirme İlişkisi	25
2.11.	Okullarda Yapılan Mesleki Rehberliğin Önemi	27
2.12.	Meslek Seçiminde Ailenin Rolü	29
2.13.	Meslek Seçiminde Ailenin Çocuğa Karşı Tutum ve Davranışları.....	30
2.14.	Öğrencilerin Meslek Seçimi ile İlgili Araştırmalar	35
2.14.1.	Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar	35
2.14.2.	Yurtdışında Yapılan Çalışmalar.....	39

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.	Araştırma Modeli	41
3.2.	Evren ve Örneklem	41
3.3.	Veri Toplama Aracı	43
3.4.	Veri Analizi.....	44

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Öğrencilerin Meslek Seçimlerinde Rol Oynayan Etkenlerin Öncelikleri Hakkındaki Görüşler	48
4.2. Öğrencilerin Meslek Seçiminde Karar Verirken Önemsedikleri Kriterler Hakkındaki Görüşleri	49
4.3. Öğrencilerin Meslek Seçimlerinde Ailelerin Oynadıkları Role İlişkin Görüşleri	53
4.4. Öğrencilerin Ailelerinin Meslek Seçimindeki Tutumlarına İlişkin Görüşleri	56
4.5. Öğrencilerin Mesleki Yöneltilmede Ailelerine Verdikleri Tepkiler Hakkındaki Görüşleri	58
4.6. Öğrencilerinin Okuldaki Mesleki Yöneltilme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri	61
4.7. Velilerin Meslek Seçiminde Ailenin Rolüne İlişkin Görüşleri	63
4.8. Velilerin, Çocuklarının Meslek Seçimindeki Öncelikleri Hakkındaki Görüşleri	66
4.9. Velilerin, Meslek Seçimlerinde Çocuklarına Karşı Tutumlarına İlişkin Görüşleri	67
4.10. Velilerin, Meslek Seçimindeki Tutumlarına Karşılık Çocukların Verdikleri Tepkilere İlişkin Görüşleri	69
4.11. Velilerin, Okuldaki Mesleki Yöneltilme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri	71
4.12. Rehber Öğretmenlerin, Meslek Seçiminde Okulun Yürüttüğü İş ve İşlemlere İlişkin Görüşleri	74

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	77
5.2. Öneriler	91
5.2.1. Uygulayıcılara Öneriler	91
5.2.2. Araştırmacılara Öneriler	92

KAYNAKÇA	93
EKLER.....	104
EK-1 İzin Yazıları	105
EK-2 Lise Veli Görüşme Formu	108
EK-3 Lise Rehber Öğretmen Görüşme Formu	109
EK-4 Lise Öğrenci Görüşme Formu	110
BİLDİRİM	111
ÖZGEÇMİŞ.....	112
İNTİHAL RAPORU	113

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	42
Tablo 4.1 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimlerinde Rol Oynayan Etkenlerin Öncelikleri	48
Tablo 4.2 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Öncelik Verdikleri Kriterler	49
Tablo 4.3 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Ailenin Meslek Seçimindeki Rolüne İlişkin Görüşler	53
Tablo 4.4 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Ailelerinin Meslek Seçimindeki Tutumlarına İlişkin Görüşleri.....	56
Tablo 4.5 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Ailelerinin Tutumlarına Karşılık Verdikleri Tepkiler	58
Tablo 4.6 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Okuldaki Mesleki Yöneltilme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri	61
Tablo 4.7 Velilerin Meslek Seçiminde Ailenin Rolüne İlişkin Görüşleri.....	63
Tablo 4.8 Velilerin Öğrencilerin Meslek Seçimindeki Öncelikleri Hakkındaki Görüşleri.....	66
Tablo 4.9 Velilerin Öğrencilerin Meslek Seçimindeki Tutumlarına İlişkin Görüşleri	67
Tablo 4.10 Velilere Göre Öğrencilerin Kendilerinin Meslek Seçimindeki Tutumlarına Karşılık Verdikleri Tepkiler	69
Tablo 4.11 Velilerin Okulda Yapılan Mesleki Yöneltilme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri.....	71
Tablo 4.12 Rehber Öğretmenlerin Meslek Seçiminde Okulun Yürüttüğü İş ve İşlemlere İlişkin Görüşleri.....	74

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1 Veri Toplama Faaliyetleri	43
---	----

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde giriş, problem durumu, alt problemler, araştırmanın amacı, önemi, sayıltıları ve sınırlılıkları yer almaktadır. İkinci bölümde kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar, üçüncü bölümde yöntem, dördüncü bölümde bulgulara yer verilmiştir. Beşinci bölüm ise sonuç, tartışma ve önerilere yer ayrılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Eğitimin en önemli amaçlarından birisi bireyin ve toplumun amaçlarını gerçekleştirmektir. Devlet bunu sağlamak için etkili bir eğitim planlamasına ihtiyaç duyar. Coombs'a göre eğitim planlaması; rasyonel ve düzenli çözümlene tekniklerinin bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için eğitim sürecine uygulanmasıdır. Bireyin ve toplumun amaçlarını gerçekleştirmede meslek seçimi önemli bir rol oynar. Bir yandan devlet, bir yandan ihtiyaç duyduğu sektörlerde toplumun ve ekonominin insan gücünü planlarken aynı zamanda istihdam yaratarak bireylerin de ihtiyaçlarını karşılar. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu eğitimin genel amaçları arasında *“İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır”* (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 2). Devlet ihtiyaç duyduğu kaynakların eğitimini verirken bir taraftan kalifiye eleman diğer taraftan da ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda mesleğe yönelmelerini sağlayarak bireylerin mutluluğunu, refahını ve üretkenliğini de gerçekleştirmektedir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan on dört ilkedен biri olan yönelme ilkesinde *“Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek*

yetiştirilirler. (Değişik: 16/8/1997 - 4306/3 md.) Milli eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir. Yöneltilmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanılır” denilmektedir (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 3). Buna dayalı olarak da ilköğretim kurumları yönergesinde öğrencilerin eğitim sürecinde aile ve okulun işbirliği ile uygun bir mesleğe yöneltilmesi gerektiği beklenmektedir. Böylece devlet ekonomik ve sosyal hayatta ihtiyaçlarını karşılarken bireylerin de ihtiyaçlarını karşılamış olur.

Öğrencilerin küçük yaştan itibaren ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerinin belirlenmesi ve buna dayalı olarak yöneltilmesi (gerek birey gerek toplum açısından) büyük önem taşımaktadır. Öğrencinin kendine uygun bir mesleğe yönlendirilmesinde çeşitli etkenler rol almaktadır. Bunlar içerisinde aile, okul, yakın çevre ,uzak çevre , sosyal medya gibi etkenler bulunmaktadır. Ancak bu unsurların etkisi farklı olmakla beraber bazen öğrencinin doğru meslek seçmesinin olumsuz etkilemektedir. Örneğin okulda etkili bir etkili bir rehberlik sisteminin olmayışı okul açısından çocuğun meslek seçimini rastlantıya bırakmaktadır. Zamanında ve doğru bir şekilde okulda yapılmayan yöneltilme çocuğun istemediği ve sevmediği bir mesleğe yönelmesini neden olmaktadır. Bazen de aile çocuğun uygun bir meslek seçiminde olumlu rol alırken bazen de olumsuz rol almaktadır. Örneğin zamanında doktor olmak isteyip de olamayan anne ya da subay olmak isteyip de olamayan baba bu eksikliğini tamamlamak için çocuklarını bu mesleklere yöneltilmek, zorlamak suretiyle çocukları istemedikleri, sevmedikleri ve başarısız, mutsuz olabilecekleri mesleklere yöneltilmektedirler.

Çocuğun hayatında bu denli büyük önem taşıyan meslek seçimini etkileyen en önemli unsurlardan ikisinin aile ve okul olduğu görülmektedir. Bu araştırma özellikle meslek seçiminde önemli bir aşama olan orta öğretim kurumları aşamasıdır. Bu araştırma mesleğe yöneltilmede en önemli iki etken olan aile ve okulu incelemesi açısından önemlidir.

Günümüzde milyonlarla ifade edilebilecek sayıda üniversite mezunu işsiz ve yüz binleri bulan atanamayan öğretmen sorunu bulunmaktadır. Bu sorunlar eğitim planlaması ve buna bağlı olarak istihdam sorunlarının toplumun gündemini önemli bir şekilde işgal ettiğini göstermektedir. Günümüzde kendi alanında iş bulamadığı için istihdam kaygısıyla ikinci ve üçüncü üniversitesini bitiren ama buna rağmen iş

bulamayarak öğretmen olabilir miyim umuduyla bir çok genç pedagojik formasyon eğitimi almaktadır. Buna rağmen atanamayan öğretmen adayının sayısı 9 Mart 2018 tarihi itibarıyla 132 bini aşmıştır (Hürriyet, 13.03.2018). Bu da çok önemli bir sayıda insan kaynağının alanında istihdam edilemeyerek devletin kıt olan kaynaklarının etkili kullanılmadığını göstermektedir. Bunun iki açıdan dezavantajı olduğunu söylenebilir. Birincisi dört yıl eğitim aldıkları alanda atanmayarak o alanda yapılan eğitim harcamalarının boşa gitmesi; diğer taraftan ise uzman olmadıkları ve dört yıl lisans eğitim almadıkları bir alanda çalışarak kalifiye bir eleman olmayışları ve devletin kendilerinden bekledikleri performansı sağlayamamalarıdır. Başka bir deyişle ziraat mühendisliğinde dört yıl eğitim alan birinin ziraat mühendisi olarak değerlendirilemeyeşi almış olduğu dört yıllık eğitimin boşa gittiğini ve diğer taraftan ziraat mühendisinin öğretmenlik yapmasının yaratacağı verimsizliği; öğrenciler üzerindeki getireceği zararı göstermektedir. Bunların yanında sırf istihdam için belki kendisine uygun olmayan bir mesleğe icra eden kişi ise bu konuda yeterince başarılı olamadığı için aynı zamanda kendisi de mutsuz olacaktır. Mutsuz olan birey kendisine, ailesine, çevresine, toplumuna ve insanlığa yeterince yararlı olamayacaktır. Bireyin ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre bir meslek seçtiğinde ise bireyin kendisine, ailesine, çevresine, toplumuna ve insanlığa yararlı olması beklenmektedir (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu).

Tüm bu açılardan baktığımızda uygun bir meslek seçiminin Milli Eğitimin temel amaçlarında ve eğitim planlaması tanımlamasında belirtildiği gibi bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir unsur olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin meslek seçiminde okulun ve ailenin rolünü ortaya koymak araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Milli Eğitim sisteminin temel ilkelerinden “Yönelme” ilkesine göre ise *“Fertler eğitimleri süresince ilgi istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli okullara veya programlara yöneltilerek yetiştirilirler. Milli Eğitim sistemi her bakımdan bu yönelmeyi gerçekleştirebilecek biçimde düzenlenir. Yönelmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanılır”* denilmektedir. Görüldüğü gibi çocukların meslek

seçiminde aile gibi okulun da belli görevleri bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı aile ve okulun öğrencilerin meslek seçimindeki rolünü belirlemektir.

Bu amaçla Rehber Öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini ortaya koymak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin,

- 1) Meslek seçimlerinde rol oynayan etkenlerin öncelikleri nelerdir?
- 2) Öğrencilerin meslek seçiminde öncelik verdikleri kriterler nelerdir?
- 3) Öğrencilerin meslek seçimlerinde ailelerin oynadıkları role ilişkin görüşleri nelerdir?
- 4) Öğrencilerin ailelerinin meslek seçimlerindeki tutumlarına ilişkin görüşleri
- 5) Öğrencilerin mesleki yönelemede ailelerine verdikleri tepkiler hakkındaki görüşleri nelerdir?
- 6) Öğrencilerinin okuldaki mesleki yöneleme faaliyetlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Lise Son Sınıf Velilerinin,

- 1) Meslek seçiminde ailenin rolüne ilişkin görüşleri nelerdir?
- 2) Çocuklarının meslek seçimindeki öncelikleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
- 3) Meslek seçimlerinde çocuklarına karşı tutumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- 4) Meslek seçimindeki tutumlarına karşılık çocukların verdikleri tepkilere ilişkin görüşleri nelerdir?
- 5) Okuldaki mesleki yöneleme faaliyetlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

3. Rehber Öğretmenlerin,

- 1) Meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmayla lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimi için gerekli olan yöneleme çalışmalarının ne şekilde gerçekleştiğini ve eksik yönlerinin neler olduğunu bunun yanında ailenin çocuğun meslek seçiminde oynadığı rolü ortaya koyarak ve bu süreçlerde meydana gelen aksaklıkları tespit ederek bunların giderilmesi için bilimsel öneriler getirmesi ve okul ile ailenin meslek seçimindeki etkisini ve önemini vurgulaması bakımından önemlidir. Ayrıca bu alanda son zamanlarda çok

vurgulanmasına rağmen yeterince araştırma yapılmamış olması araştırmanın önemini artırmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

1. Katılımcılar anket sorularını ciddiye ve samimiyetle cevaplandırmışlardır.
2. Araştırmacı tarafından hazırlanan ve kapsam geçerliği konu alanı uzmanlarınca kontrol edilen lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde aile ve okulun rolünü ortaya koyması amaçlanan anket sorularının amaca uygun olarak ölçmek istenen ölçmüştür.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada ulaşılabilecek veriler yasaların, yönetmeliklerin ve okul yöneticilerinin yetkileri dahilinde verebilecekleri izinlerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Meslek: TDK'ye göre belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş işdir.

Yöneltme ve Yerleştirme: Öğrencileri ilgi, yetenek, değer ve özelliklerine göre çeşitli kulüp faaliyeti, ders, meslek, okul, sosyal ve kültürel etkinliklere yöneltme ve yerleştirilmeleri amacıyla yapılan çalışmaların tümüdür (Güven, 2008, s.73-74).

Rehberlik: Öğrenci kişilik hizmetleri bünyesinde düşünülen ve bireyin yaşamının çeşitli aşamalarında, gelişimine ve uyumuna etki eden faktörlerin bilinmesi ve onun yerinde kararlar veren dengeli bir kişi olması amacını güden hizmetler bütünü (Sak, 2004, s.11).

Rehber Öğretmen: Ortaöğretim kurumlarında çalışan rehberlik servisinden sorumlu Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü mezunu öğretmen.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Meslek Kavramı, Tanımı ve Özellikleri

Meslek; kişilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve insanlara yararlı hizmet veya mal üretebilmeleri için belli bir eğitim sürecinden geçerek kazandıkları bilgi ve becerilere dayalı, kuralları belli olan iş olarak tanımlanmaktadır.

Bir meslek sahibi olmak, sağlıklı bir gelişime sahip bütün bireyler için çok önemlidir. Meslek kişinin kimliğinin en önemli kaynaklarından biri olarak, toplumda saygı görmesine, başkaları ile ilişki kurmasına, toplumda bir yer edinmesine ve işe yaradığı duygusunu yaşamasına olanak veren bir etkinlik alanıdır (Kuzgun, 2000, s.2). Meslek kavramının tanımlanmasında önemli anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bazıları ekonomik sonuç doğuran yani para kazanmak için yapılan bütün etkinlikleri meslek olarak tanımlarken, bazıları meslek kavramının kapsamını bu kadar geniş tutmaktan yana davranmamakta ve bir uğraşının meslek sayılabilmesi için bazı koşulları taşıması gerektiğini savunmaktadırlar.

Bayles'e göre bir mesleğin temel özellikleri: a) Yoğun bir eğitim ve yetiştirme gerektirmesi, b) İşin bir ampirik ve objektif yaklaşıma dayalı olması, c) Toplumda önemli bir işlevi yerine getiriyor olması, d) Bir etik ilkeler dizisine bağlı olarak yapılmasıdır (Mc Cormick, 1995, s.38).

Bernard Barber'e göre ise bir uğraşın meslek sayılabilmesi için şu özellikleri taşıması gerekmektedir: 1) Genel ve sistematik bilgi, 2) Toplumun ihtiyaçlarına yönelik olma, 3) Etik ilkelerin içselleştirilmesi ile sağlanan bir özdenetim, 4) Ulaşılmak için çaba sarfedilen sembolize edilmiş ödüller (Sokolowski, 1991, s.23).

2.2. Geçmişten Günümüze Mesleki Eğitim

Mesleki Eğitim; toplumsal hayatın her alanında ihtiyaç duyulan mesleklerde kalifiye teknik elemanlar yetiştirilmesi için gerekli bilgi ve becerilerin verildiği eğitimidir. Mesleki eğitimin amacı, toplumun hedefleri ve iş çevrelerinin talepleri

doğrultusunda bireylere belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve uygulama yeterliliklerinin kazandırılmasıdır.

2.2.1. Ahi Teşkilatı

Ahilik 13.yy da kurulmuş Anadolu'daki esnaf ve sanatkarlar arasındaki dayanışmayı sağlayan sanatı olmayanlara sanat öğreten bir örgüttür. Ahi evran tarafından kurulmuştur. Ahilikte 700 den fazla görgü kuralı vardır böylelikle birey düzenli bir eğitimden geçerek topluma faydalı bir insan olurdu.

2.2.2. Medreseler

Medreseler Osmanlı devletinde kuruluşlarının ilk yıllarından itibaren eğitim vermişlerdir. Medreseye alınacak öğrenciler müderris (hoca) tarafından sınava tabi tutularak seçilirdi. Öğrencilerin ihtiyaçları vakıflar tarafından karşılanırdı.

2.2.3. Enderun Mektebi

Enderun mektebi mülki idari ve diğer önemli memur kadrolarının yetiştiği okuldu. Yüksek medreseler düzeyinde eğitim vermiştir. Devşirme sistemiyle Hristiyan halktan 8-20 yaş arasındaki sağlıklı erkek çocuklar Acemi Ocağı'na alınarak eğitilir oradan da Enderun mektebine seçilirdi (Kılınç,2016).

2.3. Mesleğin Hayattaki Yeri ve Önemi

Her geçen gün gelişen ve değişen dünya içinde toplumların ve kişilerin de beklenti, istek ve ihtiyaçları da değişmeler göstermektedir. Bu beklenti ve ihtiyaçlara çözüm üretmek ve en üst seviyede karşılamayı sağlamak için gelişen teknoloji ve hayata uygun yeni meslek alanları doğmaktadır. Ortaya çıkan bu meslek ve iş alanlarında çalışacak aynı zamanda yeni insan gücü ihtiyacı da belirmektedir. Bu durumda toplumsal ve kişisel ihtiyaçların karşılanması, toplum içinde yaşayan bireylerin mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmesi için kişilerin kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayacak, kişiliklerine, ilgi, istek ve yeteneklerine uygun meslekleri seçmeleri önem kazanmaktadır. İnsan nasıl yaşayacağını yaptığı seçimlerle belirler. Yaşamın çeşitli zamanlarında yapılan seçimler, bireyin yaşam tarzını şekillendirir. Bireyin yaşamında mutlu ve başarılı olması bu seçimlerin

isabetli olmasına bağlıdır. Diğer bir ifade ile insan isteklerine ve olanaklarına uygun seçimler yaptığı sürece mutlu ve başarılı olur. Bu seçimlerin en önemlisi meslek seçimidir. Kişinin seçtiği meslek onun nasıl bir iş ortamında çalışacağını, nasıl bir yaşam süreceğini, nerede yaşayacağını, nasıl bir dünya görüşünün olacağını hatta kiminle evleneceğini belirleyebilmektedir (Usluer, 1998).

Meslek sadece para kazanma aracı değildir. Meslek, her şeyden önce yetenekleri kullanma, kendini gerçekleştirme ve geliştirme yoludur. Kişi kendisine haz veren bir işi yaptığı zaman yorgunluk duymaz dolayısıyla stres denilen iş hastalığına da tutulmaz (Ünalın, 2005).

Bir mesleği değerli kılan en öncelikli nitelik kuşkusuz insanlığa hizmet ilkesidir. Günümüzdeki hızlı toplumsal değişme farklı mesleklerin ortaya çıkmasına neden olurken, bazı mesleklerin toplumsal statüsü ile ekonomik olanaklarının azalmasına yol açmaktadır. Bu durum bir meslek alanını tercih edecek öğrenciler için önemli bir sorun olmaktadır. Mesleklerin en önemli özelliklerinden biri toplumun değişmesi ve insanlığın ileriye doğru gitmesinde toplumsal içerikli belirgin bir görev üstlenmiş olmasıdır. Her toplum kendi gözünde mesleklere statü vermekte ve ayrıcalık tanımaktadır (Karakuş ve ark. 2005).

2.4. Meslek Seçimi ve Önemi

Meslek seçimi; kişinin var olan meslekler içinden, yapabileceğine inandığı, kendisine maddi ve manevi kazanç sağlayacağını düşündüğü mesleğe yönelmesi olarak tanımlanabilir. Meslek seçmek insanın hayatında verdiği en önemli kararlardan biridir. Bu kararı tesadüflere bırakmak ise hem birey hem de toplum yönünden önemli bir kayıptır. İşte bu seçimlerin isabetli olması da bireye yapılan sistemli yardım ile gerçekleşir. Bu yardımın en çok aile ve okul tarafından yapılması beklenmektedir. rehberliğin yöneltici işlevidir (Yılmaz ve Üre, 2004, s.183). Kişinin herhangi bir mesleğe yönelmesini etkileyen çeşitli faktörler vardır.

Bunlar:

- a) Kişinin geleceğe yönelik hayalleri, istekleri
- b) Kişinin cinsiyeti, fiziksel ve psikolojik özellikleri
- c) İlgiler, yetenekler ve zekâ

- d) Akademik başarı
- e) Öğretmenlerin, öğrencinin yetenek ve ilgilerine ilişkin görüşleri
- f) Arkadaş çevresinin düşünceleri
- g) Ailenin beklentileri, birey hakkındaki düşünceleri
- h) Ailenin sosyoekonomik düzeyi
- i) Çevrenin etkisi
- j) Teknolojik, sosyal, kültürel ve endüstriyel gelişmeler
- k) Mesleğin toplumdaki konumu ve mesleğe olan talep
- l) Mesleğin gelir düzeyi
- m) Mesleğin eğitim ve kariyer imkânları
- n) Ülkenin ekonomik yapısı, iş bulma olanakları vb. (Temel Eğitim Sonrası Kariyer Danışmanlığı Projesi Bilgilendirme Bültenleri, Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü, www.img.eba.gov.tr)

Kişilerin yapacakları meslek tercihleri ileriki yıllarında kişilerin içinde buldukları toplum hayatında ve kendi kişisel dünyaları içinde çok büyük bir yere sahiptir. Doğru bir meslek tercihi mutlu bir gelecek, yanlış bir meslek tercihi mutsuz bir gelecek oluşturacağı, kişinin bir ömür boyu yapmış olduğu tercihten dolayı mutlu veya mutsuz yaşamak zorunda kalacağı bir gerçektir. Bireyin hayatında bu kadar önemli bir yere sahip olan meslek tercihi bir o kadar da toplum açısından önemlidir. Çünkü toplumların gelişmesini sağlayacak olan en önemli unsur insandır. Doğru tercihleriyle doğru mesleklerde çalışan insanlar toplumsal kalkınmanın, gelişmenin ve ilerlemenin de birinci faktörüdür. Bu nedenle bireylerin yapacakları meslek tercihlerinde çok dikkatli olmaları kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayacak, ilgi, değer ve yeteneklerine uygun meslek tercihleri yapmaları hem kişinin içinde bulunduğu toplum için hem de kişinin kendi mutluluğu için önemlidir (Usluer, 1998).

Bir ülkenin ekonomik durumunun iyi olabilmesi için vatandaşlarının kendini yetiştirmiş eğitilmiş işini doğru yapan insanlar olması gerekmektedir. İnsan yaşamının dönüm noktalarından birisi meslek seçimidir, meslek seçimi kişinin beceri ve kişilik

özellikleriyle uyumlu olmalıdır bunun içinde önce kişinin kendisini tanıması gerekmektedir.

Özellikle Türkiye’de bireyin kendi ilgi ve yeteneklerini tanımadan yüksek değerler atfedilen meslekleri seçmesi en azından ona yönelmesi ve bunun sonucunda da hayal kırıklığına uğraması oldukça sık görülen bir durumdur. Durum böyle olunca bireyin özellikleri ile seçilen mesleğin özellikleri birbirine uymadığında o mesleği sürdürmek oldukça zor hatta mümkün olmamaktadır. Mesleğini devam ettirse bile de sağlanan doyum düzeyi ve bireyin kendini gerçekleştirme düzeyi oldukça düşük olmakta bu da mesleği icra etmekten sağlanan mutluluk ve başarıyı olumsuz yönde etkilemektedir. (Tuzcuoğlu, 2000)

2.4.1. Meslek Seçimi ve Mesleki Olgunluk İlişkisi

Meslek gelişimi hayat boyu süren fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimi de içine alan bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Seligman, 1980). Super (1957) meslek gelişimini evrelere ayırmış ve her evre için gelişim görevleri tanımlamıştır. Bu mesleki gelişim görevlerini başarı ile tamamlayan birey mesleki olgunluk kazanmış sayılır, doğru ve akılcı meslek seçimi yapabilmeye hazırdır. Mesleki olgunluk, King (1989) tarafından bireyin kendisine uygun ve gerçekçi meslek seçebilme yeteneği olarak tanımlanmıştır. Diğer bir tanım ise, mesleki olgunluk, bireyin akılcı ve gerçekçi meslek seçimi için gerekli bilgi ve beceriyi kazanmasıdır (Levinson, Ohler, Caswell ve Kiewra, 1998). Savickas (1984) ise mesleki olgunluğu bireyin yaşına uygun karar vermeye ve mesleki gelişim görevleri ile baş etmeye hazır olması olarak tanımlamaktadır. Yapılan bu tanımlar doğrultusunda mesleki olgunluk, bireyin kendi ilgi, yetenek, değer, kişilik özellikleri ve beklentilerine uygun mesleğe karar verebilmesidir. Meslek seçimi, bireyin ilgi, yetenek, değer, beklenti ve kişilik özelliklerine uygun olarak seçildiğinde kişinin ruh sağlığını mesleki ve özel hayatını olumlu yönde etkilemekte ve bireyin hayat kalitesi ve standardına olumlu yönde katkı sağlamaktadır (Seligman, 1980; Savickas, 1990).

2.4.2. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Yerine Getirmeleri Gereken Mesleki Gelişim Görevleri

Üniversite sınavına hazırlanan lise son sınıf öğrencilerinin yerine getirmeleri gereken mesleki gelişim görevleri şöyle sıralanabilir:

1. Bu dönemdeki gencin yeteneklerinin ve ilgilerinin farkına varması ve mesleki değerlerinin belirginleşmiş olması gerekmektedir.
2. Genç, meslek seçme sorumluluğunu üstlenmelidir.
3. Meslekler hakkında bilgi sahibi olmak için çeşitli kaynaklara başvurmalıdır.
4. Mesleklerin gerektirdiği özellikler ile kendi yetenek ve kişilik özelliklerinin tutarlı olması gerektiğinin bilincinde olmalıdır.

2.5. Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Unsurlar

İnsan yaşamı boyunca bir takım gelişim evrelerinden geçer. Mesleki gelişim de okul öncesi dönemden başlayıp yaşamın sonuna kadar devam etmektedir. Meslek seçimi, mesleki gelişim sürecinin araştırma evresinde gerçekleştirilmesi beklenen bir gelişim görevidir. Ülkemizde ve yurtdışında yapılan araştırmalarda özellikle ergenlerin pek çoğunun eğitsel ve mesleki kararları verirken, bir takım akılcı olmayan inançlara sahip oldukları, kariyer alternatifleri ve benlikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve karar verme sorumluluğunu arkadaşlarına, yakınlarına bıraktıkları veya mesleki kararsızlık yaşadıkları bulunmuştur (Bacanlı, 2008; Bal, 1998; Çakır, 2003; Doğan, 2005; Doğan, 2010; Gati ve Saka, 2001; Germeijs, Verschueren, ve Soenens, 2006; Kalafat, 1998, Johnson, 2000; Julien, 1999).

Öğrencilerin mesleki ve eğitsel karar verme sürecinde etkili olan pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin bir kısmı yaş, cinsiyet, benlik algısı, ilgi ve yetenekler, kişilik özellikleri, yetkinlik algısı, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan düşünceler gibi bireylerin kendileriyle ilgili iken (Aytekin, 2005; Kleiman ve ark. 2004; Rojewsk ve Hill, 1998; Yıldız, 2001) bir kısmı da sosyo-ekonomik düzey, anne babanın eğitim düzeyi ve mesleği, aile yapısı, yaşadığı yer, din, dil ve ırk gibi değişkenler de bireyin meslek seçiminde etkili olan sosyokültürel faktörlerdir (Abiseva, 1997; Bekleyiş, 2007; Canstantine, Wallece ve Kindaichi, 2005; Sarıkaya ve Khorshid, 2009). Bununla birlikte mesleki seçeneklerin ve bu seçenekleri etkileyen kriterlerin fazla olması öğrencilerin zaman zaman mesleki karar vermekte zorlanmalarına neden olmaktadır (Amir, Gati ve Kleiman, 2008; Gati, 1998; Osipow, 1999;Tinsley, 1992).

Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar bir kişinin mesleki amaçları doğrultusunda ilerlemesi için gerekli görevleri başarmasını zorlaştıran; hatta imkansızlaştıran duygu ve davranışlara yol açan düşüncelerdir (Corbishley ve Yost, 1989). ve arkadaşlarına (1998) göre akılcı olmayan inançlar öğrencilerin kendileri ve iş dünyası hakkındaki algılarını etkilemekte; mesleki bir karar vermeye ilişkin olumsuz duygularını harekete geçirmekte; mesleki amaçları doğrultusundaki eylemlerini engellemektedir (akt. Roll ve Arthur, 2002). Ayrıca bu inançlar meslek seçimi sürecindeki sorumluluğu da olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin, öğrenciler zamanın onlar için en iyi mesleği göstereceğine inandıklarında, meslek seçiminde kendilerini daha az sorumlu hissedebilmekte; seçimlerinden daha az emin olabilmektedirler. Bununla birlikte, kadınların ve erkeklerin sadece geleneksel mesleklere yönelmeleri gerektiğine inanarak meslek seçimlerini zamanından önce yapabilmektedirler (Betz, 1994). Stead ve Watson'a (1993) göre, bu inançlar temelini yanlış bilgi ve sayıtlardan almakta ve etkili bir meslek kararı vermeyi engellemektedir. Bu yüzden, akılcı olmayan inançlar konusundaki farkındalığın artırılması öğrencilerin ilgi, yetenek ve değerlerini bilmek kadar önemlidir. Öyle ki, öğrenciler, akılcı olmayan inançlarının farkına varmadıkları takdirde, ilgi, yetenek ve değerlerini bilmenin çok az faydası olmakta (Lewis ve Gilhausen, 1981), öğrenciler erişilmez amaçlara ulaşmaya çalışarak sonuçta başarısızlık ve hayal kırıklığı yaşamaktadırlar (Lent, Hackett ve Brown, 2000; Roll ve Arthur, 2002).

2.6. Meslek Seçimini Etkileyen Başlıca Faktörler

Meslek seçimin etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları şu şekilde sıralanabilir:

- **Yetenek**

Yetenek, meslek gelişimini etkileyen en önemli özelliktir. Bireyin bir işi başarma potansiyeline işaret eder, belli bir eğitim ve hazırlıktan sonra gelebileceği noktayı anlatır. Bir insan yetenekliyse mesleğinde başarılı olur, yükselir ve kariyer yapabilir .Maddi kazancı yükselir dolayısıyla ailesinin de refah seviyesini yükseltir. Eğer yaptığı işin gerekleri ile kişinin nitelikleri uyuşuyorsa böylece yaşam boyu mutluluğu yakalayabilir.

- **Beceri**

Beceri; bireyin bilişsel, psikomotor veya fiziksel işlev görmesi olarak tanımlanan alanlarda performans düzeyidir. Bir anlamda beceri bireyin ekstra bir eğitime ve hazırlığa gerek duymadan, ondan istenen işi yapabilecek düzeyde bir potansiyele sahip olması anlamına gelir.

- **Cinsiyet**

Toplumda icra edilen mesleklerde kadın ve erkek oranlarının dengeli olmadığı bilinen bir gerçektir. Kadın ve erkek özelliklerine baktığımızda gerek fizyolojik gerekse de psikolojik bir çok farklılık gözlenmektedir. İşte bu farklılardan hareketle toplumda icra edilen meslekler de bir denge bulunmamaktadır. Eğitim görmüş kadınlar da bile bu denge sağlanamamaktadır.(Tuzcuoğlu,2000) Geleneksel bakış açısına göre işler “erkek işi” ve “kadın işi” olmak üzere ikiye ayrılmıştır ve kadınlar, sıklıkla bu bakış açısı ile iş yaşamına ilişkin fikir ve tercihlerini belirlemektedir (Kumaş ve Fidan, 2005).

Frolian (2010) üniversite öğrencileri ile yaptığı bir çalışmada öğrencilerin cinsiyet rolleri konusundaki basmakalıp inançlarının 30 yıl öncesine çok benzediğini bulmuştur. Bu bulgu, mesleki rollere de genellenebilir.

- **Çevre faktörü ve aile yapısı**

Bireyin dünyaya geldiği ve içinde yaşadığı sosyal çevre, meslek seçiminde etkilidir. Bir kimsenin ailesinin sosyoekonomik durumu onun göreceği eğitimin düzeyini, o da sonunda seçeceği mesleği belirler. Krippne’ nin (1963), öğrencilerin mesleki isteklerini, öğrencilerin anne ve babalarının eğitim ve mesleki durumlarından etkilenerek belirlediklerine ilişkin bulgusuyla paralellik göstermektedir (Akt., Whiston ve Keller, 2008). Benzer şekilde Young ve Friesen’ nin (1992) yaptıkları çalışmada ebeveynlerin istemli ya da istemsiz olarak yaptıkları davranışlarla çocuklarının mesleki seçimlerine ilişkin amaçlarını ve ilgilerini etkiledikleri bulunmuştur. İstisnalar olmakla birlikte ülkemizde yapılan çalışmalarda bu görüşü desteklemektedir. Smith ve Clark gibi ekonomistler meslek seçimini ekonomideki sunum istem ve net fayda ilkeleri ile açıklarken, Lipsett gibi sosyologlar da meslek seçiminin, kültür, aile yapısı ya da toplulukların etkisi ile biçimlendiğini ileri sürmüşlerdir (Kuzgun, 1988).

- **İlgi**

İlgi, bir kimsenin bir kişiye, nesneye veya faaliyete karşı gösterdiği hoşlanma, hoşlanmama ya da kayıtsız kalma şeklinde verdiği tepkidir. Meslek alanına ilgisi olan öğrenci, alacağı eğitimle birlikte iş hayatında başarıyı yakalaması beklenmektedir. Yapılan araştırmalarda büyük oranda öğrencilerin okudukları bölümü seçme nedenleri arasında ilk sırada alana duyulan ilgi olması da ilginin meslek seçiminde çok önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Korkut-Owen ve Kepir, 2012)

- **Meslek değerleri**

Bir mesleğe girme sonucunda o mesleğin getirilerinden elde edilen doyum olarak adlandırılabilir. Örneğin; mesleğin bireye kazandırdığı statü, prestij, saygınlık ve kariyer edinme, yükselme, kazanç, iş garantisi ile düzenli gelir elde etmede kendini güvende hissetme gibi.

- **Psikolojik ihtiyaçlar**

İnsan davranışlarının önemli bir kısmı psikolojik gereksinimlerden kaynaklanmaktadır. Sosyal ihtiyaçları açısından bakıldığında tanınma, takdir edilme, saygınlık ve prestij gibi unsurlar bireyin meslek seçiminde rol oynayan önemli unsurlardır.

2.7. Meslek Seçimi ve Gelişimi İle İlgili Yaklaşımlar

Meslek seçimi ve gelişimi ile ilgili yaklaşımlar aşağıda açıklanmıştır:

2.7.1. Özellik Faktör Kuramı

Bu kuram, Patterson, Darley ve Williamson tarafından geliştirilmiştir. İnsanlar, ilgileri, yetenekleri ve kişilik özellikleri ve karakteristikleri yönüyle birbirinden farklıdır. İlgi, yetenek ve kişilik karakteristikleri ergenlik döneminden sonra pek az değişiklik gösteren özellik ya da etkenlerdir. Bu özellikler, bireyin davranışını objektif olarak gözleyerek, objektif ölçme araçları ya da psikolojik testlerle belirlenebilir (George ve Cristiani, 1981).

2.7.2. Holland'ın Tipoloji Kuramı

Bu kuram, kişilik özellikleri ile mesleklerin yürütüldüğü çevre veya mesleklerin gerektirdiği faaliyetler arasındaki ilişkiye dayanır. İnsanların kişilik özellikleri bakımından altı grupta toplanabileceği, yaşadıkları çevrelerinde aynı şekilde gruplanabileceği sonucuna varmış ve meslek danışmanlığı alanında Tipoloji kuramı olarak da bilinen kişilik kuramını geliştirmiştir. Holland altı tip ve çevreleri de altı tip olarak gruplamıştır. Gerçekçi, Araştırmacı, sosyal, gelenekçi, girişimci, sanatçı. Holland'a göre insan bu altı tipten birisine benzer. Tip teorik bir kavram, bir modeldir. Her tip çeşitli kültürlerin, akranların, ana babaların, sosyal sınıf ve fiziksel çevrenin ürünüdür. Bu durumda bir kimsenin kişilik özelliklerini ve çevresinin örüntüsünü bilirsek onun nasıl davranacağını, örneğin hangi mesleği seçebileceğini tahmin edebiliriz (Kuzgun, 1982).

2.7.3. Psikanalitik Kuramlar

Bu kuram sosyolog ve ekonomistlerin tersine, meslek seçiminde dış olayların değil iç olayların etkili olduğunu savunmuşlardır. Kişilik ve kişiliğin yapısına önem vermişlerdir. Bu kurama göre; bireylerin meslek gelişimi onların psiko-seksüel gelişimi ile bir paralellik gösterir (Kepçeoğlu, 1985). Mesleki davranışlar bilinçdışı gereksinimleri doyurma yolunda yükseltilmiş davranışlardır.

2.7.4. Roe'nin İhtiyaç Kuramı

Bu kurama göre meslek gelişiminin temeli çocukluk yıllarında atılır. Çocuk ile anne baba arasındaki ilişkinin düzeyi ve çocuğun psikolojik gereksinmelerinin karşılanması mesleki gelişimi belirleyen ana etkidir (George ve Cristiani, 1981; Ohlsen, 1974).

2.7.5. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı, mevcut meslek gelişimi kuramlarının bütünleştirilmesi ve bunların uygulamaya daha etkin biçimde yansıtılması çabalarının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım meslek seçiminin kaynağını, ikinci kısım ise meslek seçimi ile ilgili sorunlarla karşılaşan danışmanların neler yapabileceklerini açıklamaktadır. Kuram bütünü ile

kısaca Meslek Danışmanlığında Öğrenme Kuramı olarak adlandırılmaktadır (Kuzgun, 2006).

Krumboltz meslek seçiminde Bandura'nın sosyal öğrenme kuramından etkilenmiştir. Krumboltz ve arkadaşları bilgiyi arama ve keşif davranışlarında model alma ve pekiştirme gibi mesleki karar verme süreçlerine özel bir önem vererek meslek secimi süreçleri konusunda bir dizi deney yapmışlardır. İnsanların meslek kararları, genetik etmenler, çevresel koşullar, öğrenme yaşantıları ve performans becerilerinin birbirleriyle etkileşiminden etkilenir (Nelson- Jones, 1982, s.153).

2.7.6. Ginzberg'in Gelişim Kuramı

Ginzberg' e göre meslek seçimi doğumdan ölüme kadar oluşan ve gelişen davranış örüntüleri yoluyla belirlenir. Mesleki karar verme sürecini üç dönemde incelemiştir.

1. **Hayal Dönemi:** Burada çocuk etrafındaki özelliklere ve çevresindeki kişilere göre bazı meslekleri seçer. Bu dönem 11 yaşa kadar devam eder.
2. **Geçici Seçimler Dönemi:** Bu dönem 11-17 yaş arasındaki ergenlik dönemine denk gelir, ayrıca kendi içinde bölümlere ayrılır:
 - **İlgi Dönemi:** İlgiler göz önüne alınır.
 - **Yetenek Dönemi:** Yetenekler dikkate alınır.
 - **Değer Dönemi:** Birey toplumda edineceği yeri düşünür.
 - **Geçiş Dönemi:** Birey bir iş düşünmeye başlar, bunun için de gerekli olan eğitime veya işe yönelir.
3. **Gerçekçi Dönem:** Genellikle 19-21 yaşları arasında meslek seçimi kesinleşir. Bu dönemde çocuk ilgilerini, yetenek ve kapasitelerini mesleki seçim içerisinde değerlendirir. Bundan sonra da belirlediği mesleğe göre özelliklerini değerlendirir (Adams, 1968).

2.7.7. Tiedeman ve O'hara'nın Meslek Gelişimi Kuramı

Tiedeman ve O'hara'ya (1963) göre bir kimsenin kariyer gelişimi, benliği ile ilgili krizleri çözdükçe oluşan genel bilişsel gelişim sürecine paralel olarak

gerçekleşir. Bu da kişinin özünün farkına vardığı andan başlayarak yaşantıların değerlendirme, geleceği tasarlama ve deneyimlerini belleğinde, gelecek çerçevesinde depolama gücüne eriştiği noktaya kadar devam eder. Tiedeman meslek seçimi sorununu kavramsallaştıran bir paradigma oluşturmuştur. Bunun başlıca iki boyutu vardır. Birincisi bekleme ve hazırlık, ikincisi ise uygulama ve uyum dönemleridir. Bekleme ve hazırlık dönemi; araştırma, billurlaştırma, seçme ve açıklığa kavuşturma olarak dört alt basamağa ayrılmaktadır. Uygulama ve uyum dönemi de mesleğe kabul edilme, kabul yeniden biçimlenme ve bütünleşme olarak üç alt basamağa ayrılmaktadır (Kuzgun, 2006).

2.7.8. Gottfredson'un Daraltma ve Uzlaştırma Modeli

Gottfredson'a göre meslek seçimi kişinin kendini sosyal düzen içinde bir yere yerleştirme girişimi ve çabasıdır. Psikolojik özellikler meslek seçiminde kuşkusuz önemli rol oynar ama insanlar bir engelle karşılaştıklarında sosyal kimliklerini koruma uğruna bunlardan fedakarlık edebilirler. Gottfredson'a göre kişinin özüne ilişkin algıları kararlarını belirlemektedir. Ne var ki bu algılar her zaman gerçekçi ve doğru olmayabilmekte veya kişi kendini her hususta açık ve net bir biçimde açıklayamamaktadır. Meslek seçimi bir uzlaşma işlemidir. Bu işlem seçeneklerin daraltılması yani istenmedik seçeneklerin listeden çıkarılması, uzlaştırma süreci ise en çok istenen seçeneklerle (isteklerle) dış gerçeklerin uygunluğunun sağlanmasıdır (Kuzgun, 2006).

2.7.9. Değer Destekli Bütüncül Kariyer ve Yaşam Roller Modeli

Günümüze kadar meslek seçimini yetenek ve ilgiler, yetkinlik algısı, öz kavramı ve öz saygı gibi kişilik özelliklerine dayandıran çeşitli kuramlar geliştirildiğini, değerlerin ise göz ardı edildiğini ileri sürerek değerlerin önemini öne çıkaran Kariyer ve Yaşam Roller Seçiminin ve Doyumun Değer Destekli Bütüncül Modeli adını verdiği bir görüş ortaya atmıştır. Brown'a göre değerler kişiye halen ve gelecekte doyum sağlayacak durumlar ve durumlara erişmede çeşitli yollar olarak tanımlanmaktadır. Kişinin çok önem verdiği değerler davranışlarının en önemli belirleyicileridir. Bir karar verme durumunda birey seçeneklerin kendi değerleri ile ilgili yönleri hakkında bilgi sahibi olursa ve seneler arasında, her birini uygulamaya

koymada yaşanacak güçlükler bakımından önemli fark olmazsa, birey en çok benimsediği değerlerine uygun olan seçeneğe yönelir (Brown, 2003).

2.7.10. Super'in Benlik Kuramı

Super'a göre bir kimse meslek seçmekle, o ana kadar geliştirmiş olduğu öz kavramını yani kendini algılayış biçimini uygulamaya koymuş olmaktadır. Meslek gelişimi şu basamaklara ayrılmaktadır.

- **Büyüme Dönemi:** (14 yaşa kadar) Çocuk yetişkinlerin rollerini izler ve onlara benzeme arzusu ile birtakım mesleklere özenir. Bu tercihler özenti ve heveslerini yansıtır. Okula başlayınca yeteneklerini geliştirir, neler yapabileceği ve ne olmak istediğine ilişkin bir öz kavramı geliştirir. Meslekler ve çalışma yaşamı hakkında fikir edinir.
- **Araştırma Dönemi:** 14-18 yaş arası kapsayan bu dönem yoğun bir araştırma ve inceleme dönemidir. Kişinin kendini çeşitli rollerde denediği, deneyimleri üzerinde düşündüğü, kazandığı becerilerle meslek arasında bağlantı kurduğu bir dönemdir. 20'li yaşlardan itibaren bir çalışma alanı kendisine belirlemektedir.
- **Yerleşme Dönemi:** 25 ile 44 yaşlar arasında yerleşme kavramı, bir düzen kurma ve bunu devam ettirmeyi de beraberinde getirir. Uygun bir alan ve o alanda kararlı bir işin bulunması ile nitelendirilir.
- **Sürdürme Dönemi:** Var olan işini geliştirme, sürdürme ve koruma dönemidir.
- **Çöküntü Dönemi:** Bu dönemde insan beden gücünden çok tecrübelerinden yararlanır. İş temposu yavaşlar ve emekliliğe hazırlanır. Super mesleki gelişim görevleri kavramını ileri sürmüştür.

Mesleki gelişim görevleri yaşamın belli bir anında ortaya çıkan, iş etkinliklerine katılma ve buna hazırlanmada bireylerden beklenen bir dizi davranış kalıplarıdır:

- Meslek tercihlerini billurlaştırma,
- Bir meslek tercihi belirleme,
- Bir meslek tercihini uygulamaya konma,

- Bir meslekte karar kılma,
- Durumu sağlamlaştırma ve meslekte ilerlemedir.

Meslek gelişimi ve meslek gelişimi görevleri kavramları doğal olarak meslek olgunluğu kavramını ortaya çıkarmıştır. Toplum belli yaşlardaki bireylerden belli bazı davranışları yapmasını beklemektedir. Birey kendisinden beklenen bu görevleri yaşına uygun olarak yerine getiriyorsa bu kişinin mesleki olgunluğunun yüksek olduğu söylenebilir (Super ve ark., 1963b, s. 33-34).

2.7.11. Karar Kuramları

Karar verme, bir gereksinimi gidereceği düşünülen bir objeye götürecek birden fazla yol olduğu, ya da bir gereksinimi gidereceği kesin olan belli bir tek hedef bulunmadığında, yaşanan sıkıntıyı gidermek amacıyla seçeneklerden birine yöneliş olarak tanımlanabilir. Okul veya meslek seçimi gibi, insanın yaşamını önemli ölçüde etkileyecek kararların verilmesi sırasında genellikle kaygı ve gerginlik yaşanır. Çünkü bu kararlar etraflıca düşünmeyi, uzun ve sistemli düşünmeyi gerektirir.

Gelatt'a göre karar verme sürecinde yordayıcı sistem, değer sistemi ve karar sistemi olarak üç unsur bulunmaktadır. Yordayıcı sistemde birey olası eylemleri, eylemlerin olası sonuçlarını ve bu sonuçların gerçekleşme olasılıkları ile ilgili bilgi edinmek durumundadır. Değer sisteminde, birey seçeneklerinin olası sonuçlarını öznel olarak değerlendirmekte; karar sisteminde ise karar verme durumunun içerdiği öncelikleri ve kuralları göz önüne almalıdır. Birey daha iyi ve yeterli bilgi sahibi oldukça daha uygun kararlar verebilmekte ve riski en aza indirebilmektedir.

Wroom karar verme durumunda bireyin sonuçlara yönelik duygusal değerlendirmelerinin ve beklentilerinin etkili olduğunu belirtmektedir.

Karar verme sürecinin aşamaları :

- Karar verilmesi gereken durumun farkına varılması,
- Karar probleminin tanımlanması,
- Seçenekler oluşturma,
- Oluşturulan seçenekleri değerlendirme,
- Seçeneklerin elenmesi,
- Kararın verilmesi,

- Kararın uygulamaya konulması,
- Kararın sonuçlarının değerlendirilmesi,
- Gerekirse yeniden karar verilmesi.

Doğru ve uygun karar verebilmek sağlıklı bir kişilik gelişiminin en önemli göstergesidir. İnsanların hepsi, her zaman sistematik davranarak akılcı karar verememektedirler. Bazı kişiler karar verme sorumluluğu ile karşılaştıklarında bunalıma girer, bir kısmı erteler, bazıları ise sorumluluğu başkalarına bırakır, kararsızlar ise karar verip kararından hemen vazgeçer. Bu nedenle karar verme becerilerinin geliştirilmesi veya öğretilmesi meslek rehberliğinin en önemli amaçları arasındadır (Kuzgun, 2006).

2.8. Türkiye’de Meslek Seçiminde Etkili Olan Yasa ve Uygulamalar

Eğitim sistemimizde yaşadığımız değişme ve gelişmeler, ilköğretim düzeyinde gelişecek veya su yüzeyine çıkmaya başlayacak mesleki gelişimin daha sonraki öğretim yılları için önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Günümüzde artık mesleki alanda bireylerin yapacakları tercihlerin, seçtikleri alandan geri dönüşü olmayan bir noktaya getirmiş durumdadır. Bu nedenle ilköğretim kademelerinde okuyan öğrencilerimizin ilköğretim sonrası tercih edecekleri okulları ve alanları çok dikkatli seçmelerini gerektirmektedir. Kendi ilgi, yetenek ve değerlerine uygun alanlara yönelmeleri onların daha sonra üniversite sınavına girerken istekleri doğrultusunda tercih yapmalarına neden olacaktır. Bunun için daha ilköğretim kademelerinden başlayarak uygulanan ve her geçen gün daha bir dikkat ve titizlikle üzerinde durulan mesleki rehberlik ve yönlendirme faaliyetleri önemini arttırmaktadır. Okuldaki hizmetler “yönetim, “eğitim-öğretim”, ve “öğrenci kişilik hizmetleri” olarak örgütlenmiştir. Modern eğitimin hedeflerini yakalamak ve eğitimin etkinliğini sağlamak için yönetim hizmetlerinin yanında öğrenci kişilik hizmetleri de önemli bir etkidir (Kaya, 2012).

Türk milli eğitim sistemi “*Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;*”(1739 sayılı K. Madde: 2). Aynı kanunun üçüncü maddesinde de

“Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler. (Değişik: 16/8/1997 - 4306/3 md.) Milli eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla bütün bireylerin ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlıkları kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmasını sağlamak” eğitim sisteminin amaçları arasında yer almaktadır. Yöneltmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden yararlanır. Milli eğitim sistemi, her bakımdan bu yöneltmeyi gerçekleştirecek bir şekilde düzenlenir..” Bu yönüyle rehberlik hizmetleri modern eğitimin gereğidir.

Milli Eğitim Bakanlığı, 2003-2004 eğitim-öğretim yılında yürürlüğe giren “İlköğretimde Yöneltme Yönergesi” ile 8. Sınıfı bitiren öğrencilerin ilgi, yetenek ve niteliklerine göre uygun akademik eğitime, meslekî ve teknik eğitime veya güzel sanatlar eğitimine yönelmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

2.8.1. Uluslararası Sözleşmeler, Eğitim Hakkı ve Mesleki Yöneltme

İnsanın insan onuruna yakışır bir şekilde yaşayabilmesi için ona uygun bir eğitim ve eğitimin sonunda ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine uygun bir meslek edinmesi gerek birey gerek aile gerek toplum ve ülke açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumsal ve ekonomik kalkınmanın temelinde mesleki açıdan iyi yetişmiş, üretken ve mutlu bireylerin yetişmesi bireyin olduğu kadar devletin de sorumluluğudur.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde eğitim hakkı ve mesleğe yöneltmeye ilişkin olarak;

“Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır” (Madde 3) denilmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları’na dair sözleşmede taraf devletlerin ilköğretimi zorunlu ve parasız hale getireceği (Madde 28/a), ortaöğretim sisteminin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de örgütlenmesine teşvik edeceği belirtilmektedir (Madde 28/b). Ayrıca aynı maddede taraf devletlerin uygun araçları kullanarak yükseköğrenimin bütün öğrencilerin yetenekleri doğrultusunda yararlanmasına açık hale getireceği belirtilmektedir (Madde 28/c), ayrıca taraf

devletlerin eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirileceği (Madde 28/d) hükmü yer almaktadır.

Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi gereğince ise; *“Sözleşmeli Taraflar, mesleğe yönelme hakkının etkin biçimde kullanılmasını sağlamak üzere, gerektiğinde, özürhüleri dahil herkese niteliklerine ve bu niteliklerin iş bulma olanaklarıyla ilişkisine göre işini seçme ve mesleği geliştirmesine ilişkin sorunlarını çözmek üzere yardımcı olacak bir hizmet vermeyi veya geliştirmeyi ve bu yardımın okul çocukları dahil gençler ve yetişkinler için ücretsiz yapılmasını sağlamayı yükümlenirler.”* (Madde 9)

2.9. Okullarda Rehberlik Servislerinin İşleyişi, Mesleki Rehberlik ve Meslek Seçimindeki Rolü

Öğrenci kişilik hizmetlerinden biri olan rehberlik, kişinin kendini tanımasına, kendini ve yaşadığı topluma uyum sağlaması için ihtiyaç duyulan davranışlar ve olgular geliştirmesine yardım eder (Özgüven, 1999). Bir okuldaki rehberlik programının etkililiği ve başarısı okul yöneticilerinin konuyu benimsemesine bağlıdır (Kuzgun, 2000). MEB rehberlik hizmetlerinin işleyişini desteklese de okul yöneticilerinin aktif katılımı olmazsa bu hizmetler başarıya ulaşamaz. Bu nedenle rehberlik servisi ile okul yönetimi arasındaki ilişkiler çok önemlidir (Meşeci ve Özcan vd., 2007). Okul yöneticileri okuldaki rehberlik programının kolaylaştırıcısı rolünde olup rehberlik hizmetlerinin okuldaki diğer personel tarafından kabulüne yardımcı olur (Ültanır, 2003). Çağdaş okulun amaçlarını gerçekleştirmesinde büyük rol oynayan okul PDR hizmetlerinin etkili ve verimli bir işleyişe sahip olması, okul yöneticileri, öğretmenler ve rehberlik servisi çalışanlarının işbirliği ile olanaklıdır.

Bu bakımdan rehberlik, bireyin kendini tanımasına, problemlerini gerçekçi bir gözle görmesine, karşılaştığı seçme durumlarında, uygun seçimler yapmasına ve gerçekçi kararlar almasına ve “kendi kendisini yönetme” gücünü kazanmasına, böylece benliğine saygı duymasına ve kişiliğini güçlendirmesine yardım etmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışma kavramlarının temel felsefesinde, “insanın değerli olduğu”, bireyin dış güçler tarafından değil, kendi kendisini yönettiği, bireyin problemlerini çözmeye gücüne sahip olduğu gibi temel ilkeler bulunmaktadır (Özgüven, 2000, s.126).

Coy ve Sears (2000) ortaöğretimde gelişimsel PDR programının müdahale yöntemlerini; bireysel psikolojik danışma (iyileştirici olması); grup rehberliği (öğrencilerin ihtiyaç duyduğu eğitsel ve mesleki bilgilerin verilmesi); grupla psikolojik danışma (fazla sayıda öğrenciyle çalışma olanağını vermesi); mesleki gelişim ve bilgi verme hizmetleri (mesleki rehberlik); yerleştirme (okul içi ve okul dışı yerleştirme); konsültasyon (psikolojik danışmanın bilgi ve becerilerini öğretmen, yönetici, ana-baba ve diğer toplum kuruluşları ile paylaşması); ve eşgüdümleme (okulla toplum kuruluşları arasında bağlantı kurmayı içeren dolaylı bazı hizmetleri yürütme) olarak sıralamışlardır (akt. Doğan, 2001). Ülkemizde, 2006–2007 öğretim yılında uygulanmak üzere 02.08.2006 tarih ve 329 sayılı Talim Terbiye Kurul Kararı ile uygulamaya konulan “Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı”, “Okul RPD Programı” değil, onun bir parçasıdır. Bu program, “Okul RPD Hizmetleri Programı Modeli”nin hizmet alanlarından grup rehberliği bölümünde yer almakta (T.C.M.E.B. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2008) olup, öğretmenlerin uygulama yapmasına yönelik olarak hazırlanmıştır.

Öğrenci hakkında sağlıklı ve düzenli bir şekilde toplanmış bilgiler sadece rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde değil, öğrenciye yakından ilgili kişilere de yardım sağlar (Vural, 2004). Bu açıdan rehberlik ve psikolojik danışmanın birinci işlevi, kişinin kendini tanımasına yardım etmektir. Kişinin kendini tanıması için, onun bedensel, devinişsel ve bilişsel yeteneklerinin, ilgilerinin, değer yargılarının, tutum ve davranışlarının, yaşamdan beklediklerinin hoşlandığı ve hoşlanmadığı varlık, olay ve olguların neler olduğunu bilmesi gerekir (Bakırcıoğlu, 2005, s.8).

Ülkemizde eğitim alanında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin asıl bilinçli çabaların 1950’den sonra başladığı görülmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışan pek çok uzman, 1950-1956 yılları arasındaki dönemi alandaki gelişmeler bakımından çok hareketli bir dönem olarak görmektedir (Tan, 1986; Kuzgun, 1991; Kepçeoğlu, 1994). Baymur (1980) ise 1950-1965 yılları arasındaki dönemin, özellikle ortaöğretim okullarında eğitimin niteliğini arttırmak için bazı programlı girişimlerde bulunulması açısından milli eğitimin altın çağı sayılabileceği görüşündedir.

Gerçekte, doğrudan doğruya psikolojik danışma ve rehberlik olarak gösterilmemişse de, Cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonraki yıllardan beri her düzeydeki eğitim kurumlarına ilişkin yönetmeliklerde ve programlarda psikolojik danışma ve rehberlik anlayışına uygun sayılabilecek birçok kavramın yer aldığı görülmektedir. Örneğin, 1939 İlkokul Müfredat Programında "öğretmen öğrencilere kılavuzluk eder" denmektedir. 1948 Ortaokul Müfredat Programı'nda ise "okul her öğrenciye yeteneklerinin sınıın içinde en yüksek başarıya götürece kılavuzluğu yapmalıdır" ifadesi vardır. Müfredat programlarında yer alan bu görüşler, öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlikle ilgili sorumluluklarına işaret etmektedir (Tan, 1986; Kuzgun, 1991).

Yönetmeliklerde, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, yöneltme kavramı ile eşanlamda kullanılmakta; sınıf öğretmenliği ve eğitsel çalışmalarla aynı program içinde düşünölmekte ve özel eğitime yardımcı bir hizmet olarak görölmektedir (Doğan, 1991). Hatta, disiplin ve kontrol aracı olarak ele alınmaktadır. (Doğan, 1995). Rehberlik saatinin okul programlarına zaman zaman dahil edilmesi, zaman zaman çıkarılması, psikolojik danışma ve rehberlik alanında meslek kimliğinin gelişmesi adına bir talihsizliği, Milli Eğitim Bakanlığı adına ise bir çelişkiyi ifade etmektedir.

- **Mesleki Bilgi Vermenin Amaçları**

Özoğlu'na (1982) göre Öğrencilere mesleki gelişme anlayışı çerçevesinde okullarda sağlanacak Mesleksel Etkinlik Rehberlik etkinliklerinde üzerinde durulması gereken hususlar şunlardır:

1. Öğrencinin okul yaşamının erken yıllarında çalışmalar başlatılmalıdır.
2. Mesleki yöneltme için sürekliliği olan bir plan izlenmelidir.
3. Gelişme ve olgunlaşma vurgulanmalıdır.
4. Belirli bir mesleği zamanından önce seçme baskısından bireyleri kurtarmaya çalışılmalıdır.
5. Öğrencinin psikolojik ve sosyolojik özelliklerine ilişkin geniş ölçüde bilgi sahibi olunmalıdır.
6. Belirli bir meslek veya iş yerine meslek seçme ve hazırlama konusu kariyer (Meslek yaşam çizgisi) kavramı içinde ele alınmalıdır.

2.10. Yönelme Yönergesi, Meslek Seçimi ve Mesleğe Yerleştirme İlişkisi

Yönelme ve yerleştirme hizmetleri öğrencileri ilgi, yetenek, değer ve özelliklerine göre çeşitli kulüp faaliyeti, ders, meslek, okul, sosyal ve kültürel etkinliklere yönelme ve yerleştirilmeleri amacıyla yapılan çalışmalarını kapsamaktadır. Öğrencilere yapılacak eğitsel ve mesleki rehberlik çalışmalarında yönelme ve yerleştirme çalışmalarına ilköğretimin ilk yıllarından itibaren başlamak gerekmektedir. Okulöncesi eğitim de çocukların yetenek alanlarını erkenden tanıma, eğitim ihtiyaçlarını belirleme ve uygun alanlara yönelme gibi konularda avantajlar sağlaması açısından önemlidir (Güven, 2008, s.73-74).

İlköğretimde yönelme etkinliklerinin amacı öğrencilerin; yeteneklerini, ilgilerini ve kişilik özelliklerini tanımalarına, isteklerinin farkında olmalarına, sahip oldukları benlik kavramının kendi geleceklerini ve meslek seçimini etkileyeceğini anlamalarına, tüm mesleklerin topluma yararlı olduğu bilincini geliştirmelerine, eğitim sürecinde farklı programlar, kendilerini sınavabilecekleri seçmeli dersler, ders dışı etkinlikler, üst öğrenim kurumları ve çalışma alanları hakkında bilgi sahibi olmalarına, meslek inceleme yöntemlerini kavramalarına ve bu yöntemleri uygulamalarına, yaşamları ile ilgili kararlar alabilmelerine, uygulayabilmelerine ve alacakları kararların sonuçlarını önceden kestirebilmelerine, akademik başarının üst öğrenim kurumlarına veya çalışma hayatına yönelmelerinde önemli olduğunu kavramalarına, niteliklerine uygun akademik eğitime, meslekî ve teknik eğitime veya güzel sanatlar eğitimine yönelmelerine yardımcı olmaktır (Teb. Der., 2003).

Yeşilyaprak'a (2005) göre, ilköğretimde yönelme hizmetlerinin rehberlik anlayışına uygun olarak yapılabilmesi için ilke olarak öğrencinin gözlem ve değerlendirmeler sonucunda yetersiz yönlerinin desteklenmesi ve üstün yönlerinin de zenginleştirilmiş programlarla geliştirilmesi, yönelme hizmetlerinin sonuçları izlenerek, programın hedeflerine ne ölçüde ulaşıldığı sürekli olarak değerlendirilmesi gerekir.

Günümüzde okulların ve aynı okullardaki programların çeşitlenmesi öğrencileri bunlar arasında en uygun seçimi yapmaya zorlamaktadır. Öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine en uygun okul ya da programın seçilmesinde yardım kaçınılmazdır. Bu yardım öğrenciyi çeşitli yönleriyle tanıyan bir rehberlik hizmetiyle gerçekleştirilebilir.

Öğrencilerin ilköğretimin sonunda ve ortaöğretimin başında çeşitli programlara yönlentilmeleri çeşitli ölçme, değerlendirme araçları ile bireyi tanıma tekniklerinden yararlanılarak elde edilen bilgilere ve ölçümlere göre yapılmalıdır (Aydın, vd., 2007, s.59). Bu ölçümler yapılırken de geçmiş gözlem formlarının göz önünde bulundurulması daha tutarlı alan belirlemelerinin yapılmasını sağlayacaktır.

Bireyin başarılı ve mutlu olmasında kişisel niteliklerine uygun alan, ders, okul ve meslek seçiminin rolü büyüktür. Kişinin uygun bir alana yönelmesi ve bu alanda başarılı olabilmesi için rehberlik hizmetlerinden zamanında yararlanması gereklidir (Sak, 2004, s.17-18). Özellikle günümüzde meslek çeşitliliğinin hızla artması beraberinde yetenek çeşitliliğinin zamanında belirlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bunun için yönlentme etkinliklerinin zamanında yapılarak ilgili yeteneklerin zamanında keşfedilerek geliştirilmesi bir ihtiyaç olmuştur. Çünkü artık toplumlarda önemli olan bir meslekle uğraşan bireylerin çokluğu değil, meslek hayatında mesleğini becerilerine uygun, severek ve geliştirerek yapan mutlu bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. İlgi ve becerilerine uygun bireylerin zamanında keşfedilerek geliştirme imkanı sunmakta topluma bireyleri hazırlayan eğitim kurumlarına düşmektedir. Bunun için okullar bireyleri topluma hazırlarken toplumun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, bireylerinde ilgi ve becerilerin zamanında çeşitli etkinliklerle belirleyerek bu becerileri geliştirmek durumundadır. Böylece artık toplumda alanında gerekli bilgi ve beceriye sahip, mesleğini severek yapan ve mutlu bireyler hem toplumun hem de kendi ihtiyaçlarını karşılayacaklardır.

Türkiye'deki mesleki yönlentme metodlarına ilişkin olarak Akan ve Çelik 'in yaptığı İlköğretimde yönlentme yönergesinin amacı hakkındaki öğretmen görüşleri incelendiğinde yönergenin amacının; Okul aile işbirliği içerisinde öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişimlerinin göz önüne alınarak ilgi ve yeteneklerinin farkında olmalarını ve yaşamlarıyla ilgili kararlar alabilmesini sağlayarak öğrencileri özelliklerine uygun alanlara yönlendirmek olduğu ifade edilmiştir.

İlköğretimde yönlentme yönergesinin uygulanması hakkındaki öğretmen görüşleri incelendiğinde; Yönergenin uygulandığını fakat genellikle sadece 8.sınıflarda E-okul'dan sınıf gözlem formu doldurularak uygulandığı, gözlem formu

doldurulurken de öğrencilerin kişisel özellikleri dikkate alınmadan formaliteden doldurulduğu ifade edilmiştir.

Öğretmenlerin yöneltme yönergesinin uygulanmasındaki eksiklikler ve aksaklıklar hakkındaki cevapları incelendiğinde; sınıf mevcudunun fazla olması, fiziki alt yapının yetersizliği, ailelerin ve öğrencilerin yeterince bilgilendirilmemesi, sürekli öğretmen değişiminden dolayı yöneltmenin objektif olarak yapılamamasından kaynaklanan aksaklıklar olduğu söylenebilir.

Ayrıca Rehberlik ve Araştırma Merkezi personel sayısındaki yetersizlik ve etkili çalışmama, öğrenci kararlarındaki anne-baba tutumları, sınav sonuçları ve okulların özelliklerinin etkisi, öğrencilerin sadece belli mesleklere ve okullara yönlendirilmesi ve yönergenin üzerinde ciddiyetle durulmaması gibi aksaklıklardan söz edilebilir (Akan ve Çelik, 2014).

2.11. Okullarda Yapılan Mesleki Rehberliğin Önemi

Lise döneminde öğrencilerin yetenek, ilgi başarı ve karakteristik özelliklerine uygun olan meslek dallarına hazırlayan ve onları yönelten eğitim programlarına ihtiyacı vardır. İsbetli ve öğrenciyi ilerde mutlu olacağına inandığı bir meslek seçimi ile, geleceğe hazırlayacağı bir toplumun gelişmesi açısından da büyük önem arz etmektedir.

Türkiye’de birçok kişinin yaptığı meslek tesadüfi bir şekilde veya ilgi, yetenek ve isteği dışında karşısına çıkmaktadır. Onları etkileyen bazı faktörlerin veya yanlış yapılan bir mesleki yöneltmenin sonucunda yetenek ve istekleri ile uymayan meslek seçimi yapabilmektedirler. Böyle bir durumda yaptığı işi sevmeyen, mesleğinin alanına ilgi duymayan hatta ilerleyen yıllarda vazgeçerek başka meslek gruplarına geçiş yapan kişilerle karşılaşmaktayız.

Öğrenciler genellikle ortaöğretim yıllarında meslek tercihleri yaparken onları etkileyen birçok dış etkene maruz kalırlar. Birçok neden bu seçimleri etkiler. Bunların bir kısmı (daha önce de bahsedildiği gibi) bireylerin kendileriyle ilgili iken, (yaş, cinsiyet, bireysel özellikler vb.) bir kısmı da toplumsal faktörlerdir. (anne-baba tutumu, ailenin sosyoekonomik düzeyi vb.)

Bireylerin kendi tercihleri doğrultusunda uygun meslek seçmeleri her açıdan önem taşımaktadır. Doğru bir meslek seçimi sadece öğrencinin doyuma ulaşmasını sağlamakla kalmaz; içinde yaşadığı toplumun da gelişmesini sağlar.

Bu durumun Maslow'un ihtiyaçlar Hiyerarşisi ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bireyin meslek sahibi olması ile birlikte kişiler arası ilişkilerinde saygınlık ve prestij kazanmasını ardından kendini gerçekleştirme arzusunu yerine getirmesi olarak kabul edebiliriz. Dolayısıyla meslek seçimi bireyin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını gidermesi için önemlidir. Toplum açısından da geleceğe dönük yapılacak olan eğitim planları ve çalışan insan gücü programlamaları açısından önemlidir.

Meslek seçiminde birey, meslekler arasında ayırım yaparak, ilgi, yetenek ve istekleri doğrultusunda seçeceği mesleği belirler. Bireyin meslek seçiminde ve bireyleri kendilerine uygun bir mesleğe yönlendirmede okullarda bulunan rehberlik ve psikolojik danışma birimleri görevlidir. Ayrıca okullarda yürütülen mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı programları mesleğe yönlendirmede önemli bir yere sahiptir. Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığının yetersiz olduğu noktada bireyler korkular, kaygılar, yanlış bilgiler, çevre etkisi gibi birçok faktör nedeniyle yanlış meslek seçimi yapabilmektedir.

Türkiye'de okullarımıza mesleki rehberlik açısından bakıldığında birçok faktörün olumsuz etkisi altında olduğu gözlemlenmektedir. En temel sorunun ise öğrencilerin isabetli meslek seçimi yapamadıkları varsayılmaktadır. Öğrenciler çoğu zaman ilgi ve yeteneklerini tam olarak belirleyememekte ya da yeteneği olan alanda meslek seçmesinin gerekliliğini kavrayamamaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin bilinçli olarak doğru meslek seçimi yapabilmeleri, Rehber öğretmenlerin önemini artırmaktadır. Bu yüzden rehberlik servisleri tarafından özellikle liselerde öğrencilere ilgi yeteneklerini tanımlarına ve bu alandaki yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olunmalıdır. Mesleki rehberliğin amacı, öğrencinin kendisi ,sosyal çevresi ve seçeceği mesleğin şartlarına ilişkin bilgilere vererek onların yapacakları değerlendirme sonucunda doğru bir tercih yapmasını sağlamaktır. Bireysel tercihlerinin dışında meslek seçimi yapmış veya yapmaya zorlanmış öğrenciler, çoğu zaman yanlış meslek tercihi yapabilmektedir. Öğrencilerin gelecekte hayatlarını devam ettirecekleri mesleklerinde mutlu, başarılı ve etkili olmaları; rehberlik

servislerinin öğrencilere yetenek ve ilgi alanlarının doğru anlatılmasına, meslek tanıtımlarının etkili bir şekilde yapılmasına bağlı bulunmaktadır. Sonuç olarak eğitim kurumlarında rehber öğretmenler öğrencileri uygun mesleklere yönleltmeli ve okulda yapılan mesleki rehberlik faaliyetlerinin sayısının ve verimliliğinin artırılması hedeflenmelidir.

2.12. Meslek Seçiminde Ailenin Rolü

Son yıllarda aile bir sistem olarak ele alınmakta, aileye ait değerler, aile bireyleri arasındaki etkileşimin kararlara etkisi bir bütün olarak incelenmektedir. Gencin meslek seçimi kararında ailesel faktörlerin önemi yadsınamaz. Bu konuda yapılan araştırmalarda, ailenin sosyoekonomik düzeyinin, kardeş sayısının, aile genişliğinin, ergenin duygusal olarak aileden bağımsızlaşmasının ve anne babanın bu süreçte sergiledikleri tutumların önemi ortaya konulmuştur.

Gencin seçmeyi düşündüğü meslekle kendi kişilik özellikleri arasında uzlaşma sağlaması için, hem mesleklerin özelliklerini keşfetmesi hem de ilgi, yetenek ve mesleki değerlerinin farkına varması gerekmektedir. Çocuğun kişilik gelişiminde, anne babasıyla olan etkileşiminin çok önemli bir rolü vardır. Aile içindeki eğitim ortamının, çocuğun sosyal ve duygusal gelişimine katkısı, büyük ölçüde anne babanın çocuk yetiştirme tutumuna bağlıdır. Çocuk yetiştirmenin tek bir doğru yolu, hazır bir reçetesi yoktur. Birbirine tıpatıp benzeyen iki aile, aynı yöntemleri uygulayan anne baba da yoktur. Her anne babanın kendine özgü bir çocuk yetiştirme yöntemi, disiplin anlayışı bulunmaktadır.

Meslek seçiminde rol oynayan sosyal etkenler arasında aile ile ilişkili olarak, ana-baba ilişkisi ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi önemli rol oynamaktadır (Aytaç, 1997; Erjem, 2000). Çünkü ailede anne babanın istek ve beklentileri çocukları etkilemektedir. Anne ya da babanın yaptıkları meslekler çocuklarına rol model olmaları açısından bazen olumlu bazen ise olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyologların mesleğe yönelme ve meslek seçimiyle ilgili olarak üzerinde durdukları önemli değişkenlerden birisini de aile oluşturur. Bu konuda çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Lipset'in de yer aldığı bazı sosyologlar meslek seçiminin kültür, aile yapısı, okul ve arkadaşlık ilişkileri gibi toplumsal kurumların ya da toplulukların etkisi ile biçimlendiği ileri sürülmektedir (Lipset, 1987; Kuzgun, 1991; Erjem, 2000).

Clutter (2010) bireyin meslek seçimi üzerinde en güçlü etkinin ailesi olduğunu belirtmiştir. Bireyin meslek seçimini etkileyen özellikler arasında ailenin ekonomik düzeyi önemli bir belirleyici gibi görülmektedir. Alt, orta ve üst ekonomik seviyeye mensup olan aileler, buldukları ekonomik duruma göre farklı beklentilere (beklenti zaten ileriye yönelik bir durumu ifade eder) sahiptirler. Schoon ve Parsons (2002) da, ailelerin sosyal sınıflarının, çocuklarının mesleki ve eğitsel isteklerini, ilgilerini etkilediğini ifade etmektedir. Türkiye’de yapılan çalışmalar, ailenin sosyo ekonomik düzeyine göre yapılan mesleki seçimin değiştiğini göstermektedir. Örneğin eğitim fakültelerine yönelenlerin orta sosyo ekonomik düzeye sahip oldukları bulunmuştur (Akbayır, 2003; Erden, 1995). Bahar (2002) da İİBF, eğitim fakültesi ve tıp fakültesi öğrencileri ile yaptığı araştırmasında benzer sonuçlara ulaşmış ve İİBF öğrencilerinin daha çok yüksek sosyo ekonomik düzeyden geldiğini bulmuştur. Öğrencilerin eğitsel ve mesleki tercihlerinin, isteklerinin çevrelerindeki önem verdikleri kişilerin, özellikle de ebeveynlerinin algıları doğrultusunda şekillendiği (Reay, 2001) ve anne eğitim düzeyinin çocukların sağlıklı kararlar vermelerinde babalara göre daha fazla etkisinin olduğu (Leigh, 1998) düşüncesinden hareketle ebeveynlerin eğitim durumu ile öğrencilerin mesleki tercihleri arasında bir bağ olduğu söylenebilir. Nitekim Türkiye’de yapılan çalışmalar da bu ilişkiyi göstermektedir (Akbayır, 2003; Bahar, 2002; Erden, 1995)

Eğitim sosyolojisi odaklı çalışmalar ailenin çocuğu bir çok açıdan etkilediğini bulmuştur. Yapılan araştırmalar, kişinin mesleği üzerinde de ailenin rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin; kişinin mesleğini belirleyen etkenler arasında babanın mesleği ve eğitimi önemli değişkenlerdir (Ergun, 1994; Erjem, 2000). Aile çerçevesinde öğretmenlik mesleğine yönelen gençlerin anne babalarının düşük eğitim düzeyinde ve gelir düzeylerinin “orta” olduğu ailelerden gelmektedir (Karagözoğlu, 1992; Erjem, 2000).

2.13. Meslek Seçiminde Ailenin Çocuğa Karşı Tutum ve Davranışları

- **Otoriter (Baskıcı) Tutum:** Otoriter anne baba tutumu, çocuğun bir birey olduğunu kabul etmeyen, ona söz hakkı tanımadan, isteklerini dikkate almadan anne baba tarafından belirlenen kuralların katı bir şekilde uygulanmasıdır. Otoriter tutumda sevginin gösterilmemesi, kurallara

uymayan çocuğa ceza uygulanması, çocuğun özgüven gelişimini engelleyerek, onun çekingen, pasif ya da saldırgan bir kişilik yapısı geliştirmesine neden olabilir. Özellikle ergenlik döneminde, otoriteye isyankar tavrının yanında anne babanın desteğine ihtiyaç duyan genç için, baskı ve yasaklara dayalı disiplin anlayışı bu evreyi çatışmaların yoğun yaşandığı zor bir döneme dönüştürebilir.

Otoriter tutum, çocuğun kişiliğini hiçe sayan, katı disiplin kurallarının uygulandığı bir tutum olduğu için, bu aile ortamında yetişen çocuğun kendine ve başkalarına güven duyması, kendi başına karar alması çok zordur. Bu çocuklar için genellikle sessiz, sakin, uslu, nazik gibi sıfatlar kullanılmasına karşın, bu çocukların çekingen, pasif, başkalarının etkisinde kolay kalabilen aşırı hassas bir yapıya sahip oldukları da gözlenmiştir.

Ergenlik öncesi baskı ve cezalar nedeniyle korkan ve sinen çocuk, ergenlik döneminde otoriteye başkaldırarak, kuralları hiçe sayarak, yetersizlik ve güvensizlik duygularını kapatmaya çalışır. Bunun için de zaman zaman kabadayılık gösterilerine başvurabilir, saldırganca davranışlarda bulunabilir. Bu tür ailelerde yetişen çocuğa duygu ve düşüncelerini ifade etme fırsatı verilmediği için çocuk da problem çözme, karar verme gibi becerilerini geliştiremez ve kendi yeteneklerinin, yapabileceklerinin farkına varamaz.

- **Demokratik Tutum:** Demokratik anne baba tutumu, anne babanın çocuklarına karşı hoşgörülü olmaları, sevgilerini koşulsuz sunmaları, çocuklarının duygu, düşünce ve isteklerini ifade etmelerine izin vermeleri anlamına gelir. Bu tutuma sahip anne babalar çocuklarının ayrı bir birey olduğunu kabul eder, onların bağımsız bir kişilik geliştirmelerine olanak sağlar. Demokratik tutumun hakim olduğu ailede, kurallar çocuğa açıkça belirtilir, hangi davranışların onaylanacağı ve sınırlar nettir. Bu sınırlar içinde çocuğa kendini ifade etmesine ve kendisiyle ilgili kararlar almasına fırsat verilir. Demokratik aileler ergenlik döneminde gencin bağımsızlık girişimlerini, denetimi eksik etmeden destekler. Genç anne babasıyla rahatlıkla konuşabileceği iletişim ortamı sağlanırken, davranışlarında da başıboş davranamayacağı açıkça belirtilir. Böyle bir ortamda yetişen

çocuk, kendine, ailesine ve çevresine güven duyar, sorumluluk alabilir durumdadır, karar verme becerisi de gelişmiştir.

- **Aşırı Koruyucu Tutum:** Anne baba çocuğun doğumundan itibaren, onu koruyup kollamak ve kontrol etmekle sorumludur. Ancak koruma, çocuğun bağımsız bir birey olmasını ve kendi ayakları üzerinde durmasını engelleyecek düzeyde olursa çocuğun sağlıklı bir şekilde büyüyüp gelişmesi engellenmiş olur. Aşırı koruyucu ailelerde çocuk, yaşamın merkezi durumundadır, ailenin tüm yaşamı çocuğa göre düzenlenmiştir. Kendisi yiyebileceği halde yemeğini yedirmekten tutun da ödevlerini yapmaya kadar, çocuğun tüm sorumluluklarını anne baba üstlenir. Doğal olarak bu tür ailelerde, kendine güvensiz, sorumluluklarını üstlenemeyen, başkalarına bağımlı ve arkadaş edinmekte güçlük çeken çocuklar yetişir. Bu çocuklar ergenlik döneminde ciddi bir bocalama evresi yaşarlar. Ergenlik dönemindeki gencin gelişiminde çok önemli bir yeri olan arkadaşlık ilişkilerinde genellikle başarısız olurlar, bir arkadaş grubuna dahil olsalar da grubun en pasif üyesi olabilirler. Kendi başlarına karar verme becerisi gelişmediği için gelecekle ilgili kararlarda da anne babalarının desteğine ihtiyaç duyarlar (Jacobsen, 1999).

- **Dolaylı Yönlendirme:**

Bazı durumlarda aileler istemeden de olsa çocuklarının meslek seçimlerinde etkili olabilmektedir. Anne ya da baba söz konusu kendi mesleği olduğu zaman, çocuklarını kendi meslek dallarına daha fazla yönlendirme eğiliminde olurlar. Örneğin, jest-mimik ve ses tonu gibi dolaylı yanıtlarla aileler çocuklarına gerçekten neye önem verdiklerini aktarabiliyor. Buna ek olarak, yetişkinler çoğunlukla, çocuklarının yeteneklerini küçümseyerek ve kendi bilgi ve kontrollerini de abartarak çocukların kendilerine pay çıkarmalarına neden olabiliyorlar (Chope, 2006).

- **Çocuklarına Soğuk Davranan Anne Baba:**

Bu tür aileler çocuklarıyla ya da onların yaptığı şeylerle olumlu olarak ilgilenmezler (Ohlsen, 1974). Bu tür aileler ya ihmal edici ya da red

ediciidir. Çocuğunu red eden anne babalarda çocuğun fiziksel gereksinmelerini karşılama görülmesine rağmen, diğer gereksinmelerini kasıtlı olarak ihmal ederler. Çocuğunu ihmal eden anne babalar ise; onu bir takım doyumlardan yoksun bırakan, ancak bunu kasıtlı olarak yapmayan ailelerdir (George, Cristiani, 1981).

Ayrıca, çocuklara karşı kullanılan ebeveynlik stilleri (aşırı korumacı, aşırı talepkâr, duygusal red, ihmal, nedensel kabul eden ve sevgiyle kabul eden) de çocukların meslek seçimleri ile ilgili belirleyici faktör olabiliyor. Bu stillerden, “sevgiyle kabul eden”, “aşırı talepkâr” ve “aşırı korumacı” ebeveynlik stilleri deneyimleyen çocuklar, daha çok hizmet, kültür veya eğlence sektörlerine yönelim gösterebiliyorlarken diğer ebeveynlik stillerini deneyimleyen çocuklar, daha çok insanlarla doğrudan ilgili olmayan, bilimsel ve mekanik alanlara yönelebiliyorlar. (Ünal, 2017)

Her ne kadar aileler çocuklarını seviyor ve onlara yardımcı olma güdüsüyle yaklaşıyor olsalar da bazen istemeyerek ya da farkında olmayarak çocuklarını meslek seçimine ilişkin yanlış bir şekilde yönlendirmekte ve onlara zarar verebilmektedirler. Cüceloğlu (2005), ailenin çocuklarını mesleğe yöneltmede gösterdiği yanlış davranışların bazılarını şöyle sıralamaktadır:

1. Çocuğu Araç Olarak Görmek “Ben olamadım, bari şimdi O olsun! Yanlış:

Anne ya da baba kendi gerçekleştirmek istediği istek ve hayalleri gerçekleştirememiş; içi buruk ve hayal kırıklığı ile dolu ise bu hayalleri çocuğunun gerçekleştirmesini isteyebilmektedir.

2. “Yediğin önünde, yemediğin ardında, bir tek işin var, çalışmak!” Yanlış:

Anne babalar çocuğu yatırım aracı olarak görebilmektedir. Çocuklarına çok emek verdiklerini, çok masraf ettiklerini kısacası onlar için çok şey yaptıklarını söyleyerek onları baskı altına alabildikleri görülmektedir.

3. Kıyaslama Yanlışı:

Aileler de sık sık yapılan yanlışlardan birinin de çocuğu bir başkasıyla kıyaslamak olduğu görülmüştür. Kıyaslama başarıya engeldir ve olumsuz bir aile ortamı yaratmaktadır. “ bak ablan yaptı, sen de yap!” gibi.

4. Aile Ortamı: “ İlgı ve Sevgi Yerine Para Verme” Yanlışı:

Türkiye’de okullarımıza boşanmış ailelerden gelen öğrenci sayısının arttığı görülmektedir. Genel olarak ailelerde özellikle parçalanmış ailelerden gelen çocuklarda bilinçsiz teknolojik ürün tüketimi görülmektedir. Bilgisayar ve cep telefonu gibi araçlara harcanan para bilinçsiz olduğu gibi genel olarak ev içi düzeni bozuk ailelerde çocuklara verilen paranın miktarı da abartılı olabilmektedir.

5. Hata Odaklı Aile Ortamı:

Anne babalar çocukların geçmişteki hataları üzerine odaklanmakta , bu tavırları sonucu özgüvenini kaybeden öğrenci, hata yapmaktan daha da korkar hale gelmektedir.

6. Gerçeğe Saygı: “Çok Zeki Ama Çalışmıyor!” Yanlışı:

Anne babanın çocuğun gerçek kapasitesini görememesi yapılan çok yaygın bir hata olarak görülmektedir. Bu hata, anne babanın, “Çok zeki ama çalışmıyor!” diye öfkelenerek çocuğun üzerinde daha büyük bir baskı uygulamasına neden olmaktadır. Aynı şekilde çoğu öğretmenin de özellikle veli toplanlarında anne babalara bu yanlış tutumu desteklediği görülmektedir.

7. Ergenlik Dönemini Görmeme Yanlışı:

Sınava hazırlık dönemi ergenlik dönemine rastladığından, öğrencinin aileden uzaklaşma ve birey olma eğilimlerinin anlayışla karşılanması beklenmektedir.

8. Sistemi Tanımama Yanlışı:

Konuyla ilgilenen eğitimcilerin ve anne babaların bildiği gibi sınava hazırlık ve sınav tercih listesinin hazırlanması dönemlerinde uzman desteği almak çok önemlidir.

9. Öğrenciyi Tanımamaktan Kaynaklanan Yanlılar:

Çoğu anne babanın çocuğunu gerçek anlamda tanımaması meslek seçiminde önemli bir sorun olarak görülmektedir. Anne babanın çocuğuyla ilişki kurması, hangi sorunlarla karşı karşıya olduğunu, bu sorunları nasıl tanımlandığını, nasıl çözümler ürettiğini bilmesi önemlidir.

10. Rehber Öğretmeni Araç ve Aracı Olarak Kullanmak: “Siz Söylerseniz Yapar!” Yanlısı:

Rehber Öğretmen danışılacak ve bilgisine başvurularak rehberliği istenecek kişi olarak algılanmalıdır.

11. Çocukla Gereksiz Çok Konuşma Yanlısı:

Anne babaların yaptığı yanlış tutumlardan birinin de çocuklarıyla yerli yersiz çok konuşmalarından kaynaklandığıdır. Çok konuşan aile, giderek etkisini yitirmesinden dolayı çocukların onları giderek önemsemedikleri görülmektedir.

2.14. Öğrencilerin Meslek Seçimi ile İlgili Araştırmalar

2.14.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Yapılan bazı araştırmalar meslek seçimine etki eden başlıca faktörler üzerinde durmuşlardır. (Frey 1962, Uysal 1970, Kuzgun 1976, Tan 1956). Birçok faktörün meslek seçimini etkilediği ortaya çıkmıştır.

Tan (1956) *Ortaokul Öğrencilerinin Meslek Seçimi Üzerine Bir Araştırma* adlı yaptığı araştırmada ortaokul öğrencilerinin hangi meslek alanlarını tercih ettiklerini, bu meslekleri nasıl seçtiklerini ve seçtikleri meslek alanlarında zamanla değişme olup olmadığını araştırmıştır. Tan'ın yaptığı araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin meslek seçmelerinin meslek seçiminde gözetilmesi gereken faktörlere dayanmadığı ve öğrencilerin meslek seçimlerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca meslek seçimindeki değişimlerin 13-15 yaşlarında olduğu görülmüştür.

Cepoğlu (1975) öğrencilerin *Mesleğe Yöneltilmesinde Psikolojinin Rolü* adlı araştırmasında, başarılı bir mesleğe yönleltmek için okul çağında yapılacak yardımın önem ve değeri üzerinde durmuştur. İstanbul Edebiyat Fakültesinde yapılan bu

araştırmada, mesleğe yöneltme sorununun eğitim kurulularında yer almasının gerektiği belirtilmiş ve bunu ifade etmek için deneysel bir çalışma yapılmıştır. Araştırma sonunda mesleğe yöneltme faaliyetinin eğitim kurumlarında yer alması ve eğitimin bu anlayış içinde yapılması halinde büyük ölçüde yararlı olacağı belirtilmiştir.

Öğrencilerin meslek seçerken mesleki doyum kaynaklarından hangisine ağırlık verdiklerini ortaya çıkarmak üzere *ğrencilerin Mesleki Doyum ve Tercihler adlı yaptığı çalışmada* Kuzgun (1976) bu çağdaki öğrencilerin mesleki olgunluğa eriştikleri, mesleki kazanç, şöhret gibi yzeyssel ve dışsal faktörlerden çok yetenek ve ilgilerin uygunluk gibi kendilerini gerçekleştirmeye yönelik faktörlere önem verdiklerini ortaya çıkarmıştır. Araştırmacı, yaş, cinsiyet, akademik başarı ve sosyo-ekonomik düzey gibi faktörlerin genel tercih sıralamasını etkilemediğini de bulmuştur. Kuzgun, araştırmasında, başarılı öğrencilerin sosyal güvenceye ilginin önünde yer verdiklerini, başarısız öğrencilerin ise bağımsızlığa daha fazla önem verdiklerini ve kendilerini gerçekleştirme eğilimlerinin, okulun beklentileri ve başarı ölçütü ile bağdaşmadığını bulmuştur.

Oskay (1981) "*Değer Yargıları Yönünden Ana-Baba Ergen atışması*" adlı araştırmasında, meslek seçimi konusu üzerinde durmuştur. Araştırmada anne-baba ergen ilişkileri yönünden meslek seçimi konusu üzerinde durulmuştur. Ana-babaların % 73'ünün meslek seçimi sonucunda çocuğa karışılmaması görüşünde birleştikleri saptanmıştır. Ancak meslek seçiminde kendi düşüncelerini kabul ettirmeye çalışma açısından ana-babaların kız ve erkek çocuklara az farklı davrandıkları anlaşılmıştır. Aradaki fark az olmakla beraber meslek seçimi konusunda ana-babaların oğullarına, kızlarına oranla daha fazla karıştıkları, özellikle babaların en çok oğullarının meslek seçimine ilişkin olarak fikirlerini kabul ettirmeye çalıştıkları görülmektedir. Erkek ocukların, babalarının bu tutumundan memnun oldukları görülmektedir. Meslek seçiminde ana-babaların kız çocuklarını erkeklere oranla, daha zgr bırakma eğiliminde oldukları sezilmektedir. Ancak kızlar, ana-babalarının meslek seçimi konusuna karışmalarını istemektedirler. Araştırmacı bu durumun kızların mesleki rehberliğe gereksinim duymaları ve okulda mesleki rehberliğin yeterince yapılamaması sonucu ortaya çıktığını belirtmiştir.

Akbayır'ın *Öğretmenlik Mesleğine Yönelmede Ailenin ve Branş Seçiminde Cinsiyetin Rolü* adlı çalışmasında elde edilen bulgulara göre, öğretmenlik mesleğini seçen ve Doğu Anadolu bölgesindeki bir üniversiteye gelen öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi orta ve düşük ailelerden geldikleri görülmektedir. Konuyla ilgili diğer araştırmalarla (Erjem, 2000; Karagözoğlu, 1992; Erden, 1995; Küçükahmet, 1975) da desteklenen bu bulgu aynı zamanda öğretmenliğin Türkiye'deki durumunu da yansıtmaktadır. Gelir ve çalışma koşulları açısından önemli sorunları olan öğretmenlik mesleği (Erjem, 2000; Sönmez, 1989; Tezcan, 1981; Akar, 1998) daha çok alt ve orta sosyoekonomik düzeydeki ailelere üye olan kişiler tarafından seçilmektedir.

Akdemir (1987) tarafından yapılan *Lise Öğrencilerinin Başarı Düzeylerinin Meslek Seçimine Etkisi* adlı araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin başarı düzeylerinin meslek seçimine etkisi incelenmiştir. Öğrencilerin fen ve sosyal başarı düzeyleri, ilgi alanları, tercih ettikleri meslek alanları, mesleklere bağladıkları toplumsal değerler ve gelecekteki mesleki başarı beklentileri gibi faktörlerin ele alındığı bu araştırma sonuçlarına göre fen ve sosyal başarı düzeyi yüksek ve düşük olan öğrencilerin ölçülen belirgin ilgi alanları, seçtikleri meslek alanları ve gelecekteki mesleki başarı beklentileri farklı çıktığı halde mesleklere bağladıkları toplumsal değerler farklı çıkmamıştır. Öğrencilerin başarı düzeylerinin meslek seçimlerini etkilediği ortaya çıkmıştır. Başarı düzeyi düşük öğrencilerin meslek seçimi konusunda başarılı öğrencilere nazaran daha çok problemle karşılaştıkları ortaya çıkmıştır.

Mezun olunan lise, üniversitede devam edilecek bölümün seçimini etkilemektedir. Ayık, Özdemir ve Yavuz' un (2007) *Lise türü ve mezuniyet başarısının kazanılan fakülte ile ilişkisinin veri madenciliği tekniği ile analizi* adlı üniversite öğrencileri ile yaptıkları araştırmada fen lisesi mezunlarının daha çok tıp, diş ve eczacılık fakültelerine; genel lise mezunlarının ise ağırlıklı olarak fen-edebiyat fakültesi, eğitim fakültesi ve iktisadi ve idari bilimler fakültelerine girdiklerini saptamışlardır. Aynı çalışmada, ziraat fakültesini kazanan öğrencilerin büyük oranda meslek liselerinden geldikleri tespit edilmiştir. Bu bulgular, lise türünün bir fakültenin kazanılmasında önemli bir etmen olduğunu göstermektedir.

Nalbantoğlu'nun (2017) “ *Lise öğrencilerinin meslek seçimlerini etkileyen faktörlerin ikili karşılaştırmalar yöntemiyle incelenmesi*” adlı araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin mesleki seçimlerini en fazla mesleğe duydukları ilginin etkilediği, bunu sırasıyla üniversite sınavından alınacak puanın, bireysel yeteneklerinin, iş bulma kolaylığının, mesleğin toplumsal saygınlığının, mesleğin maddi kazanç durumunun, aile etkisinin, mesleğe ait eğitimin kolay olmasının ve çevre etkisinin takip ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kars ve diğerleri (2014) tarafından yapılan *Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların anksiyete ve depresyonla ilişkisi* adlı çalışmada öğrencilerin mesleki tercihlerini ilk sırada iş olanaklarının, ikinci sırada ilgi ve yeteneklerine uygunluğun, üçüncü sırada da ekonomik getirinin etkilediği belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmalar, iş bulma ve iş güvencesi gibi faktörlerin öğrencilerin meslek seçimlerini etkilediğini destekler niteliktedir. Bu doğrultuda Türkiye’de iş bulma konusunda yaşanan güçlüklerin ve işe girme çabasının, öğrencilerin mesleki seçimlerini etkilediği düşünülmektedir.

Güven’in *Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişlerinin Okul Rehberlik Hizmetleri ve Denetimiyle İlgili Görüşleri* adlı çalışmasında belirttiği olumsuz izlenimler arasında; rehber öğretmenlerin okul yönetimi ve öğretmenlerle iletişim eksikliği, öğrenci tanıma tekniklerinin sonuçlarının yeterince paylaşılmaması, çoğu okulda rehber öğretmen sayısının azlığı ve yokluğu, evrak işlerine fazla zaman harcanması, her şeyin kâğıt üzerinde kalması, sınıf rehberlik programının uygulanmasındaki eksiklikler, rehber öğretmenlerin çalışmalarını mesai saatleriyle sınırlandırması ve odalarına fazla bağımlı kalmaları, kayıt tutmada yetersizlikler ve düzensizlikler, rehber öğretmenlerin alan bilgisi ve becerisinde eksiklik, öğrencilerin sorunları için yeterli çözüm üretilememesi, rehber öğretmenlere görevlerinin dışında işler yüklenmesi, okul rehberlik servislerinin fiziki donanım eksikliği, okul yönetiminin rehberliğin önemini ve amacını yeterince kavrayamaması gibi durumların ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bu konudaki bulgular, ortaöğretim okullarındaki RPD hizmetleri konusunda önemli eksikliklerin olduğunu ortaya koymaktadır.

Meslek faaliyetlerinin sonunda beklenen doyum genellikle meslek değeri olarak adlandırılmaktadır. Gelecekte iş bulma ve mesleğin geleceği insanlara doyum vermelidir.

Sarıkaya ve Khorshid ‘in yaptığı *Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi* adlı araştırma sonuçları araştırmamızla benzerlik göstermekte olup araştırmaya göre öğrencilerin yüksek gelir getiren, en çok güç, beceri ve yararlılığa sahip olan meslekleri daha çok seçtikleri görülmüştür. Gençlerin yüksek gelir getiren meslekleri tercih etmeleri, günümüzde parasal değer gençler tarafından çok önemsenmesine bağlanabilir.

Yüksel-Şahin’in *Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi* çalışmasında PDR hizmetlerinin yeterli düzeyde verilememesinin bir başka nedeni de okullarda görev yapan okul psikolojik danışman sayısının yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Yüksel-Şahin (2002) tarafından İstanbul ilinde yapılmış olan araştırma sonucuna göre, psikolojik danışmanı olmayan okulların sayısı yarıdan fazla çıkmıştır. Aynı şekilde Hatunoğlu ve Hatunoğlu’nun (2006) yapmış oldukları araştırma sonucunda da, okullardaki psikolojik danışman sayısının yetersiz olduğu bulunmuştur.

2.14.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Baundy ve Norris (1992) ‘in üniversite son sınıf muhasebe bölümünde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yaptığı “*Meslek Seçimi Sürecinde Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Önemli Gördükleri Unsurlar*” isimli araştırmaya göre meslek seçmede etkili olan 35 kriter belirlenmiştir. Bunlar arasında meslek seçiminde gördükleri en önemli unsurun mesleki güvence olduğu ortaya çıkmıştır. Bunu işin sağladığı olanaklar ve üçüncü sırada ise mesleğe duyulan ilginin takip ettiği belirtilmiştir.

Frey ve arkadaşlarının (1962) *Öğrencilerin Meslek Gruplarına Bağladıkları Değerler* adlı öğrencilerin meslek gruplarına bağladıkları değerlerle ilgili olarak yaptıkları bir araştırma sonucunda öğrencilerin çoğunluğunun orta derecede riski ve kazancı olan meslek alanlarını seçtikleri saptanmıştır. Uysal (1970) tarafından yapılan araştırma sonucunda ise öğrencilerin çoğunluğunun bilimsel teknik ve sosyal hizmet alanlarındaki meslek alanlarına ilgi duyduklarını fakat ilgileri ile meslek tercihleri arasında bir tutarlılık olmadığı ortaya çıkmıştır.

Iacovou ve Shirland’ın (2005) Amerika’daki bir devlet üniversitesinde yaptığı “*Öğrencilerin Mesleğe Karar Verme Kaynakları*” adlı çalışmaya 241 öğrenci

katılmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin meslek seçiminde karar vermedeki 20 kriterden en önemli üç önceliğin meslekte yükselme potansiyeli, işin sağladığı yararlar ve iş yükü geldiği görülmüştür. En düşük öneme sahip olan kriterin ise çevresel itibar ve sosyal sorumluluk olduğu saptanmıştır.

Felton ve arkadaşları 1994 yılında Kanada'da öğrencilerin muhasebe mesleğini seçerken etkili olan faktörleri incelemiştir. Bu çalışmada 897 öğrenci üzerinde araştırma yapılmış ve kariyer seçiminde etkili olan 5 faktör belirlenmiştir. Bu faktörler; başlangıçta yüksek kazanç, uzun vadede yüksek kazanç, mesleki itibar, meslek içi mükafat ve okulda alınan alan eğitimi olarak sıralanmıştır. Bu sonuçlar araştırmamızdaki öğrencilerin meslek seçiminde etki eden faktörler alt problemi sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Güler (2007) ilköğretimde yöneltme yönergesi uygulamalarının rehber öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda incelenmesine ilişkin çalışmasında; öğrencilerin ilgi, yetenek ve kişilik özelliklerini yeteri kadar tanımadan karar verdikleri, anne ve babaların yöneltme konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, yöneltme çalışmalarında hazırlanan raporların herhangi bir bağlayıcılığının ve yaptırımının olmaması, okullarda bu çalışmaların formalite gibi algılanmasına neden olduğu, yöneltmede en önemli kriter olarak akademik başarı dikkate alındığı, öğretmen ve yöneticiler için ilköğretimde mesleki rehberlik ve yöneltme çalışmaları konusunda bilgi eksiklikleri olduğu ve yöneltme çalışmalarının ilköğretim 8. sınıfın ikinci yarıyılında ağırlık kazandığı gibi benzer sonuçlara varmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, katılımcılar, veri toplama teknikleri, uygulama süreci ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, rehber öğretmen, veli ve öğrencilerin görüşlerine dayalı olarak lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde aile ve okulun rolünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nicel yöntem kullanılmış olup betimsel tarama modelinde hazırlanmıştır. Betimsel tarama modeli araştırmaya konu olan olay ya da durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2007). Bu araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimi ile ilgili durum ele alınmakta ve gerek okulda meslek seçimi ile ilgili yapılan uygulamalar, gerekse meslek seçimi ile ilgili olarak öğrenci, veli ve rehber öğretmen arasında geçen olaylar kendi koşulları içinde tanımlanmaya çalışılmıştır. İnsanların ne düşündükleri, ne yaptıkları ve farklı eğitimsel olguların tespiti ile ilgili çalışmalarda bu model kullanılabilir (Frankel ve Wallen, 1993).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın Çalışma evrenini 2016-2017 eğitim öğretim yılında Antalya İli merkez Kepez, Muratpaşa, Konyaaltı ilçelerindeki resmi ve özel liselerde görevli rehber öğretmenler, öğrenim görmekte olan öğrenciler ve velileri oluşturmaktadır. Çalışma evreninin oluşturulmasında kolay ulaşılabilirlik dikkate alınmıştır. Çalışma örnekleminde yer alan okul ve katılımcıların seçiminde ise seçkisiz olmayan örnekleme tekniklerinden amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu tür örneklemede araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına en uygun olanları örnekleme alır yani her önüne gelen örnekleme alınmaz (Balcı, 2009).

Amaçlı örneklemede, örnekleme alınan grupların seçiminde araştırmanın amacına hizmet edecek özelliklere uygun kişiler ve gruplar seçilir (Christensen, Johnson ve Turner, 2014). Bu çalışmada da öğrencilerin meslek seçiminde aile ve okulun rolünü ortaya koymada görüş sahibi olan kişilere ve gruplara yer verilmiştir. Bu kişiler seçilirken, şu özelliklere dikkat edilmiştir: tüm öğrenciler yerine sadece son sınıf öğrencilerinin görüşlerine yer verilmiştir. Aynı şekilde okuldaki tüm öğretmenlerin görüşlerini almak yerine en az üç yıl o okulda görev yapmış olan rehber öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Ayrıca okulun herhangi velilerinin görüşlerini almak yerine sadece lise son sınıf öğrencilerinin anne veya babaları örnekleme alınmıştır. Ayrıca çalışmada farklı okul türlerindeki (Özel- resmi lise, Anadolu lisesi, Meslek Lisesi) katılımcılara yer verilmiştir.

Çalışmada toplam 6 lisede bulunan 521 lise son sınıf öğrencisinden toplam 52 öğrenci (%10) çalışmaya katılmıştır. Ayrıca bu liselerin son sınıfında bulunan 46 öğrenci velisi gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya katılmıştır. Bunun yanında 6 lisede görev yapmakta olan tüm rehber öğretmenlerden oluşan 17 rehber öğretmen çalışmaya katılmıştır.

Tablo 3.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri

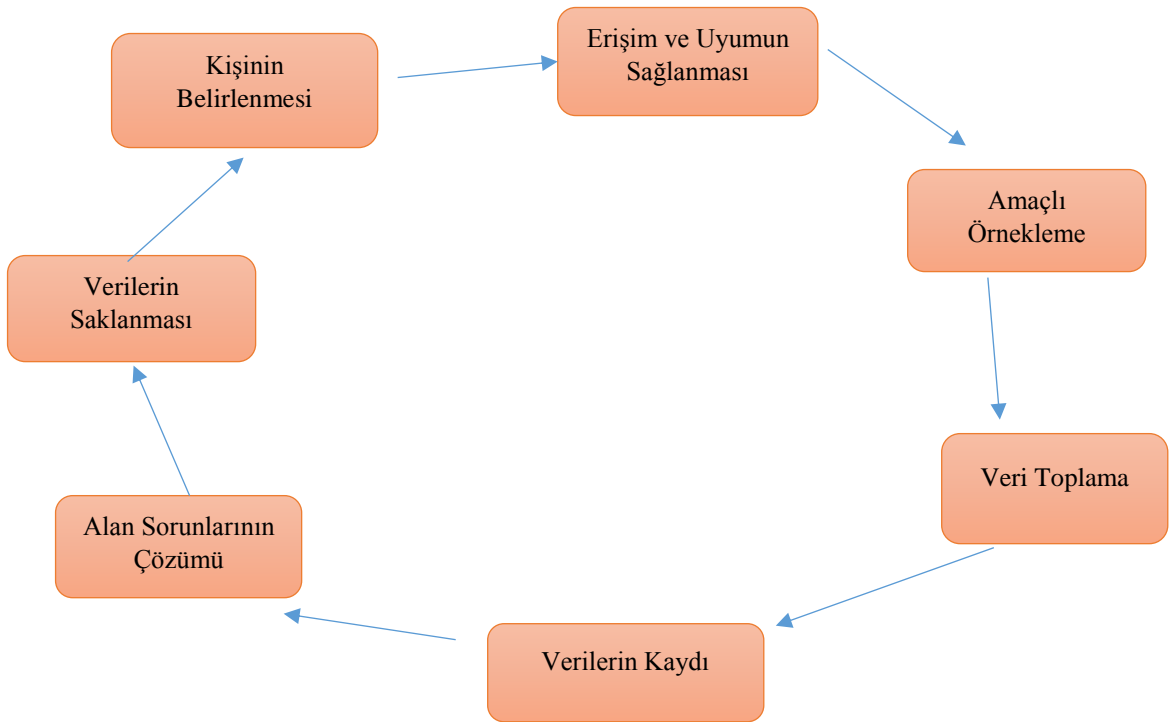
Değişkenler	Düzyey	Rehber Öğretmen	Veli	Öğrenci	Toplam Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	11	31	24	65	55
	Erkek	6	15	28	49	45
	Toplam	17	46	52	119	
Eğitim Düzeyi	İlk-orta-lise		21			45
	Ön Lisans		8			17
	Lisans	16	16			35
	Lisansüstü	1	1			3
	Toplam	17	46			
Aylık Gelir	0-2000tl		11			
	2000-3000tl		13			
	3000-daha fazla		22			
	Toplam		46			

Çalışma grubuna alınan lise son sınıf öğrenciler, veliler ve rehber öğretmenlere ilişkin bilgiler

Katılımcılar belirlenirken anket sorularına cevaplamayı kabul etme ve katılmaya istekli olma durumu da göz önünde bulundurulmuştur.

3.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama işlemleri ve veri toplama aracının geliştirilmesi aşağıda açıklanmıştır. Veri toplama sürecine işlemlerinde araştırmanın amacına uygun bir şekilde hazırlanan alt problemin çözümüne katkı sağlayacak kişilerin ve grupların belirlenmesi ile işe başlanmıştır. Daha sonra bunlara erişimin sağlanması, amaca uygun kişilerin özelliklerinin belirlenerek bunlar arasından verilerin toplanması, verilerin kaydedilmesi, çözümlenmesi, raporlanması ve bunların saklanması işlemlerini içeren bir süreci aşağıdaki şekilde gösterebiliriz.

Şekil 3.1 Veri Toplama Faaliyetleri

Kaynak: Creswell, 2016, s.146

Bu çalışmada yapılandırılmış açık uçlu sorulardan oluşan anket yoluyla veriler toplanmıştır. Araştırmada açık uçlu soruların sorulmasının nedeni ise veli, öğrenci ve öğretmenlerin, öğrencilerin meslek seçiminde okulun ve ailenin rolü hakkında ne düşündüklerini bilmek ve okulda neler yapıldığını onların görüşlerine göre açıklamaktır. Açık uçlu sorular, araştırmacı insanların ne düşündüğünü bilmek istediklerinde ya da bir değişkenin boyutları iyi belirlenmediğinde önemlidir. Bu sorular açıklayıcı ya da nitel araştırmalarda yaygın bir şekilde kullanılır. Açık uçlu

maddeler katılımcının kendi kelimeleriyle detaylı bilgi vermelerini sağlar (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Açık uçlu sorular cevaplayıcıya herhangi bir sınırlamaya maruz kalmadan tüm düşüncelerini ifade etme özgürlüğü verir ve genelde yorum niteliğindedir (Baş, 2006).

Anket formlarının oluşturulmasında ise, önce alanyazın taraması yapılmış daha sonra araştırmanın amacına uygun bir şekilde hazırlanarak uzman görüşüne sunulmuştur. Anket formları, uzman görüşü doğrultusunda veli, öğrenci ve rehber öğretmen için ayrı ayrı hazırlanarak 2 veli, 2 rehber öğretmen ve 2 öğrenciye okutularak soruların katılımcılar tarafından anlaşılabilirliğine bakılmış ve yapılan düzeltmelerden sonra anket formları veri toplama aracı olarak son haline getirilerek kullanılmıştır.

3.4. Veri Analizi

Verilerin analizinde frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Birinci alt problemde öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenlerin öncelik sırasını belirlemek için önce öğrencilere meslek seçimlerinde rol oynayan etkenleri gelişi güzel yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin gelişi güzel sıraladıkları bu etkenlerin altı kategoride toplandığı görülmüştür. Daha sonra bu kategoriler alt alta sıralanarak bir anket yoluyla öğrencilerin önüne konulmuş ve meslek seçimlerinde rol oynayan etkenleri önceliklerine (önemlerine) göre en önemliden en önemsizine doğru 1'den 6'ya kadar sıra numarası vermeleri istenmiştir. Böylece öğrenciler meslek seçimlerinde rol oynayan etkenleri önem sırasına göre sıralamışlardır. Daha sonra ise her bir kategorinin birinci sırada, ikinci sırada ve üçüncü sırada kaç kişi tarafından seçilmiş olduğu frekanslarıyla birlikte saptanmıştır. Her bir kategoriyi birinci sırada seçen öğrenci sayısı(f_1) 3 katsayısı ile çarpılarak birinci sıra (A) puanı; aynı kategoriyi ikinci sırada seçen öğrenci sayısı(f_2) 2 katsayısıyla çarpılarak ikinci sıra (B) puanı ve aynı kategoriyi üçüncü sırada seçen öğrenci sayısı(f_3) 1 katsayısıyla çarpılarak üçüncü sıra (C) puanı bulunmuştur. Daha sonra bu kategoriye ait birinci sıra, ikinci sıra ve üçüncü sıra puanları toplanarak kategorinin önem puanı hesaplanmıştır($A+B+C$). Daha sonra her bir kategorinin ayrı ayrı önem puanları hesaplanarak en büyükten en küçüğü doğru sıralamaları yapılarak öğrencilerin

meslek seçiminde rol oynayan etkenlerin önem sırası ortaya çıkarılmıştır. Yapılan hesaplama aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir:

$$\text{Kategorinin birinci sıraya ait önem puanı: } A=f_1 \times 3$$

$$\text{Kategorinin ikinci sıraya ait önem puanı: } B=f_2 \times 2$$

$$\text{Kategorinin üçüncü sıraya ait önem puanı: } C=f_3 \times 1$$

$$\text{Kategorinin Önem (öncelik) puanı: } A+B+C$$

Öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan her bir etkene (kategoriye) ilişkin önem puanı belirlendikten sonra en yüksek puandan en düşük puana doğru bir sıralama yapılarak öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenler önem sırasına göre sıralanmıştır. Diğer alt problemlerin çözümünde ise araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan yapılandırılmış açık uçlu soru formu kullanılmıştır.

Araştırmanın amacına uygun olarak veli, öğrenci ve rehber öğretmenlerin açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar incelenerek analiz edilmiştir. Her soruya ilişkin verilen cevaplar sorunun amacına uygun olarak kodlanmış ve elde edilen kodlar, Christensen, Johnson ve Turner'in (2015) belirttiği gibi kategorilere ayrılmıştır. Kategorilerden oluşan yargıları aynı ya da benzer şekilde ifade eden ve tekrar eden kişilerin sayısını belirlemede frekans sayıları verilmiş ve her satırda (f)frekanslara ilişkin % (yüzde)'ler hesaplanmıştır.

Yapılan kodlama ile ilgili olarak araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla araştırmacı ve uzmanın, araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 17 Rehber Öğretmen, 52 lise son sınıf Öğrencisi ve 46 Velinin açık uçlu sorulara vermiş oldukları cevaplardan oluşan görüşlerini belirlemeye ilişkin yaptıkları kodlamalar arasındaki karşılaştırmalı uyuma oranının saptanması amacıyla KohenKappa tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda KohenKappa tutarlılık katsayısının 0.9 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. KohenKappa tutarlılık katsayısının 0.8 ile 1.00 arasında olması, mükemmel bir uyum olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Landis ve Koch, 1977, s.165).

Yapılan araştırmanın ortaya çıkan sonuçları alanda görevli katılımcılara (2 Rehber Öğretmen, 2 Öğrenci Velisi, 2 Öğrenci) okutulmuş ve sonuçların katılımcıların deneyimleriyle ve yaşamlarıyla uyum gösterdiği, katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Böylece araştırma bulgularına ilişkin katılımcı teyidi

sağlanmıştır. Ayrıca araştırmaya ait tüm form ve anketler saklanmakta olup ihtiyaç duyulduğunda incelenilmeye ve tekrarlanabilmeye olanak sağlanmıştır. Araştırmada kod ve kategorilerden oluşan yargılar tablolar halinde verilirken bu görüşleri savunan katılımcıların görüşleri de tırnak içerisinde olduğu gibi yorumlara yer vermeden aktararak araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği arttırılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın amaçları doğrultusunda yapılan nitel analizler sonucunda elde edilen bulgular lise son sınıf öğrencileri, lise rehber öğretmenler ve lise son sınıf öğrenci velilerinin meslek seçimindeki rollerine ilişkin görüşleri doğrultusunda temalar halinde sınıflandırılmıştır.

Araştırmada elde edilen Lise Son Sınıf Öğrencileri, Rehber Öğretmen ve Lise Son Sınıf Velilerinin çocukların meslek seçimi hakkındaki görüşleri ile ilgili bulguların,

1. Öğrencilerin meslek seçimlerinde rol oynayan etkenlerin öncelikleri hakkındaki görüşleri
2. Öğrencilerin meslek seçiminde karar verirken önemsedikleri kriterler hakkındaki görüşleri
3. Öğrencilerin meslek seçimlerinde ailelerin oynadıkları role ilişkin görüşleri
4. Öğrencilerin ailelerinin meslek seçimlerindeki tutumlarına ilişkin görüşleri
5. Öğrencilerin mesleki yönlmede ailelerine verdikleri tepkiler hakkındaki görüşleri
6. Öğrencilerinin okuldaki mesleki yönlme faaliyetlerine ilişkin görüşleri
7. Velilerin meslek seçiminde ailenin rolüne ilişkin görüşleri
8. Velilerin, çocuklarının meslek seçimindeki öncelikleri hakkındaki görüşleri
9. Velilerin, meslek seçimlerinde çocuklarına karşı tutumlarına ilişkin görüşleri
10. Velilerin, meslek seçimindeki tutumlarına karşılık çocukların verdikleri tepkilere ilişkin görüşleri
11. Velilerin, okuldaki mesleki yönlme faaliyetlerine ilişkin görüşleri
12. Rehber öğretmenlerin, meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşleri olmak üzere 12 temada bir araya getirilmesi uygun bulunmuştur.

4.1. Öğrencilerin Meslek Seçimlerinde Rol Oynayan Etkenlerin Öncelikleri Hakkındaki Görüşler

Tablo 4.1’de Öğrencilerin meslek seçerken etkilendikleri unsurların öncelik sırası aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.1 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimlerinde Rol Oynayan Etkenlerin Öncelikleri

Kategoriler	1.sıra	2.sıra	3.sıra	Toplam	%	Önem Puanı A+B+C	Önem Sırası
	A=f1x3	B=f2x2	C=f3x1				
	f 1	f 2	f 3	f			
1.Ailem	19	19	3	41	79	98	1
2.Kendi Tercihim	21	3	1	25	48	70	2
3.YakınÇevre (Komşu, Akraba)	4	16	8	28	53	52	3
4.Okul ve Öğretmenim	4	4	6	14	26	26	4
5. Basın ve Sosyal Medya	2	4	2	8	15	16	5
6. Arkadaşlarım	-	2	1	3	6	5	6

Tablo 4.1’de öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenler önem puanları dikkate alınarak sıralandığında “aile”nin birinci sırada $[(19 \times 3) + (19 \times 2) + (3 \times 1)] = 98$ puan) yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenler içerisinde ikinci derecede $[(21 \times 3) + (3 \times 2) + (1 \times 1)] = 70$ puan) etkili olan unsurun ise “öğrencilerin kendi tercihleri” olduğu görülmektedir. Öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenler önem sırasına konulduğunda üçüncü sırada $[(4 \times 3) + (16 \times 2) + (8 \times 1)] = 52$ puan) ise “yakın çevre” yer almaktadır.

Öğrencilerin meslek seçiminde ele alınan kategoriler arasında en düşük önem puanı ile arkadaşlarım kategorisi önem sıralamasında altıncı sırada (5 puan) yer almaktadır.

Tablo 4.1’e göre lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimlerinde rol oynayan etkenlere ilişkin görüşleri incelendiğinde, katılımcı 52 öğrenciden 25’inin (%48) ilk üç sırada “ kendi tercihim” seçeneğini işaretledikleri ve kendi tercihim seçeneğini ilk üç sırada işaretleyen 25 öğrenci içerisinde ise çok yüksek bir oranla (%84)21 öğrencinin “kendi tercihim” seçeneğini birinci tercih olarak işaretledikleri görülmektedir.

Yine aynı şekilde katılımcı öğrencilerin 41’inin (%79) ilk üç sırada “ ailem” seçeneğini işaretledikleri ve ailem seçeneğini ilk üç sırada işaretleyen 41 öğrenci

içerisinde ise eşit bir oranla (%46) 19 öğrencinin “ailem” seçeneğini birinci ve ikinci tercih olarak işaretledikleri görülmektedir.

Aynı şekilde tabloda katılımcı öğrencilerin 28’inin (%53) ilk üç sırada “Yakın Çevrem (komşu, akraba)” seçeneğini işaretledikleri ve Yakın Çevrem (komşu, akraba) seçeneğini ilk üç sırada işaretleyen 28 öğrenci içerisinde yüksek bir oranla (%57) 16 öğrencinin “Yakın Çevrem (komşu, akraba) ” seçeneğini ikinci tercih olarak işaretledikleri görülmektedir.

4.2. Öğrencilerin Meslek Seçiminde Karar Verirken Önemledikleri Kriterler Hakkındaki Görüşleri

Tablo 4.2 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Öncelik Verdikleri Kriterler

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Doyurucu Maddi Kazanç Sağlama	Ö1,Ö2,Ö5,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12,Ö13,Ö14,Ö16,Ö18,Ö19,Ö22,Ö25,Ö28,Ö29,Ö30,Ö31,Ö32,Ö33,Ö34,Ö35,Ö39,Ö40,Ö41,Ö43,Ö44,Ö45,Ö47,Ö50,Ö51	33	63
İlgi ve Yeteneklerine Uygun Meslek Edinmek	Ö4,Ö5,Ö10,Ö12,Ö14,Ö15,Ö16,Ö17,Ö20,Ö21,Ö23,Ö24,Ö29,Ö30,Ö31,Ö36,Ö37,Ö38,Ö39,Ö40,Ö43,Ö44,Ö48,Ö49,Ö50,Ö52	26	50
Prestij Toplumsal Saygınlık	Ö2,Ö4,Ö6,Ö7,Ö10,Ö12,Ö20,Ö22,Ö23,Ö26,Ö27,Ö29,Ö30,Ö31,Ö32,Ö33,Ö35,Ö37,Ö38,Ö42,Ö45,Ö46,Ö47,Ö49,Ö51	25	48
İşsiz Kalmamak	Ö8,Ö9,Ö11,Ö13,Ö22,Ö37,Ö42	7	13
Ailesinin Beklentilerini Karşılama	Ö3,Ö11,Ö25,Ö27,Ö35	5	11
Sevdiği ilgi duyduğu mesleği yapmak	Ö3,Ö4,Ö5,Ö15,Ö20	5	11
Çalışma Koşullarının Cazip Olması	Ö32,Ö34,Ö35,Ö41	4	7

Tablo 4.2 ‘de öğrencilerin meslek seçerken öncelik verdikleri kriterlere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.2 ‘de görüldüğü gibi lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde öncelik verdikleri kriterleri; “doyurucu maddi kazanç sağlama,” “prestij toplumsal saygınlık”, “ailesinin beklentilerini karşılamak”, “ilgi ve yeteneklerine uygun meslek edinmek”, “işsiz kalmamak”, “çalışma koşullarının cazip olması” şeklinde alt temalarla ifade etmişlerdir.

Tabloda öğrencilerin çoğu (33 kişi),” doyurucu maddi kazanç sağlama” yı meslek seçiminde öncelikli amaç olarak görürken , öğrencilerin yarısına yakını(26 kişi) “prestij ve toplumsal saygınlık sağlamayı” yarısı da (25 kişi) “ilgi ve yeteneklerine uygun meslek edinme”yi meslek seçiminde öncelikli olarak görmektedir. Öğrencilerden 5’i “ailesinin beklentilerini karşılamak” için meslek seçerken 7’si de işsiz kalmamak için meslek seçimi yaptıklarını belirtmişlerdir.

“Doyurucu Maddi Kazanç Sağlama” kriterini meslek seçiminde öncelikli gören öğrenciler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Benim için maddiyat en önemlisi çünkü günümüz şartları bunu gerektiriyor. Mesleği çok sevmesen de getirdiği maddi kazanç için uzun süreler o işi yapsan da seni güdüleyebilir diye düşünüyorum Örneğin sivil havacılığa çok ilgi duymadığım halde sırf kazancı çok yüksek olduğu için tercih edeceğim.” (Ö1)

“Öncelik kendi tercihim ama sistem maalesef kazanç üzerine kurulu olduğu için kazanç en öncelikli diyebilirim. Prestij de önemlidir. Örneğin hukuk bölümünü tercih etmemin sebebi toplumda avukat, hakim veya savcı olan kişiler saygınlık görmektedirler. Onlara karşı insanların bakış açıları daha farklıdır.” (Ö2)

“Mesleğimin bana katacağı maddi kazanç çok önemlidir. Boşta kalmamalı ve kendimi geçindirme derecesinde kazancımın olması bana göre yeterlidir. Bir mesleği seçerken biraz da yetenek ve ilgilerime de uygun olması gerekir.” (Ö9)

“ Daha az çalışarak çok kazanmak meslek seçimimde en önemli kriter. Hatta ilgi ve yeteneğim bile arka planda kalıyor!” (Ö18)

“ Meslek seçimimde maddi getirinin önemli olduğunu düşünüyorum. Hatta tercih etmek zorunda kalırsam maddi kazancı iyi olan mesleği seçerim, ilgi ve yetenek duyduğum mesleği tercih etmeyebilirim!” (Ö19)

“Maddi Kazanç, işin kolaylığı ve prestij olarak sıralayabilirim. Ama bence en önemlisi meslekten kazandığım paradır. Örneğin doktorluk mesleğinde maddi kazanç ve prestij birlikte olduğu için bu mesleği tercih etmeyi düşünüyorum.” (Ö32)

“Prestij ve Toplumsal Saygınlık” sağlamayı meslek seçiminde öncelikli gören öğrenciler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“ Çocukluğumdan beri hayalimdeki meslek polis olmak. Çünkü üniforma benim için en önemli kriter.” (Ö6)

“ Meslek seçimimde en önemli kriterim prestijdir. Saygın bir iş sahibi olmak isterim. Toplumun saygı duyduğu, önem verdiği bir meslek tercihi beni mutlu eder üstelik böylesine bir mesleğin kazancının da iyi olacağını düşünüyorum. Boşta kalmamak benim için son belirleyicidir.”(Ö22)

“ Benim için en önemli kriter Prestijdir. Daha sonra sırasıyla o mesleğe duyacağım ilgi ve maddi kazanç gelir. Prestij ve saygınlık benim için çok önemli çünkü özellikle yakın çevremde olmak üzere bir baskı altında hissediyor ve ezilme duygusu yaşıyorum. Bu algıyı yıkmak için en öncelikli hedefim prestijli bir meslek tercih etmektir.” (Ö26)

“Ailemizin dış hekimine duyduğum özen duygusu prestijli bir meslek olmasından dolayı benim doktorluğu seçmeme sebep oldu.” (Ö42)

“Ailesinin Beklentilerini Karşılama” meslek seçiminde öncelikli gören öğrenciler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“ Hiç bir kriterin önemi yok benim için çünkü ailemin onayı ve onların öncelik verdiği kriterlere göre meslek seçimi yapacağım. Çünkü bu konuda baskın bir tutum içindeler. Oysa hayallerim çok başka... ”(Ö3)

“ Benim için ilk kriter kendi isteğimle seçeceğim aile mesleğine devam etmektir. Zaten bir aile şirketimiz mevcut ve ben de bu şirketi devam ettirmek için ailemin de yönlendirmesi ve desteği ile o alanda bir meslek tercihi yapacağım.” (Ö27)

“İlgi ve Yeteneklerine Uygun Meslek Edinmeyi” meslek seçiminde öncelikli gören öğrenciler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“ Yapmak istediğim mesleğe ilgi duymalıyım. Prestij ve itibar sahibi olmak bana cazip geliyor ama kazanç konusu pek önemli değil, önemli olan sadece yapmak istediğim meslek konusunda ilgimin olmasıdır.” (Ö4)

“Bence hangi alana meraklıysak hangi mesleğe ilgiliysek o alana göre seçmeliyiz. Çünkü işimizi hayatımız boyunca yapacağımız için bana göre kazanç ikinci planda olmalıdır. O konuya ilgili olmamız ve yeteneğimizin olması o mesleği iş olarak görmemizden çok hayatımızın bir parçası yapacaktır.” (Ö5)

“ Bana göre en önemli kriter yapacağım mesleği sevmemdir. Ve tabiki işimin getireceği kazanç da önemli ve gereklidir. Yatırım yapacak kadar kazancım olmalı. Meslek seçerken hayatımı etkileyeceği için yeteneklerim doğrultusunda da karar

veririm. Prestij de önemlidir yaptığım mesleği bulunduğum ortamda rahatça söylemek isterim.” (Ö10)

“ Meslek seçiminde ilgi, bilgi ve yeteneğim en önceliğimdir. Çünkü özel yetenek sınavlarıyla girilen bölümleri tercih edeceğim. Kendime spor alanında güveniyorum.” (Ö12)

“ İlgi ve yetenek en önemli kriter benim için. Çünkü ilgi duymadığımız bir mesleği ömrümüz boyunca yapamayız. Maddi kazanç ilginin olmadığı bir meslekte güdüleyici değildir bence.” (Ö15)

“ Bir mesleği yapmak istemek çok önemlidir bana göre. İstekli ve ilgili olmadıktan sonra o işi hayat boyu yapmam imkansızdır. Maddi kazanç ikinci sırada gelir ama kazancı yüksek bir meslek de olmalı ki geleceğimi güvence altına alabileyim. Diğer bir kriter ise yapacağım mesleğin çalışma koşullarıdır yani istediğim mesleğin çalışma saatleri ve çalışma ortamı da önemlidir. Uzun saatlerimi alan ve kötü sayılacak şartlarda çalışmak istemem. Örneğin hafta sonu veya belirli günlerde tatili olan kazancı da yüksek bir meslek seçmek isterim.” (Ö16)

“Bana göre ilgi ve yeteneğimin olması tercih edeceğim meslekte en önemli belirleyici kriterdir. Yetenek ve ilginin olduğu alanda yapacağım mesleğin beni başarıya götüreceğine inanıyorum.” (Ö21)

“ Meslek seçimimde öncelik verdiğim kriter o meslekte mutlu olabilmemdir. Bir işe yaradığımı bilmek ve insanların saygı duyduğu bir birey olmak. Ardından maddi kazanç gelir. Bu aşamada da mutlu olmama yetecek kadar varlığım olsa benim için yeterlidir. Ne kadar çok maddi kazancım olursa da lükse alışmak istemem bundan fazlasına ihtiyaç duymadığımı düşünüyorum. Son olarak da kariyerimi uluslararası alanda devam ettirebileceğim bir alanda meslek tercihi yapmayı düşünüyorum.” (Ö29)

“ İlgi ve yeteneğim doğrultusunda ve yaptığım mesleği zevkle ; mutlu olarak yapmak istediğimi düşünüyorum. Daha sonra maddi kazancı düşünürüm. Akrabalarım ve ailemin fikirlerine saygı duyup onları da düşünerek meslek seçimimi yaparım.” (Ö36)

“ İstedğim mesleğin ya da meslek dallarının ilgili olduğum alanlara girmesi, mesleklerin kazanç durumundan daha ön planda ama mesleğin maddi getirisi de önemlidir aslında. Boşta kalmayı istememek her meslek seçiminde geçerli bir kriterdir; çünkü bir mesleği seçmem hayatta bir yere sahip olmam anlamına gelir.

Fakat meslek türünün ve alanının ne olacağının belirlenmesi, benden başka etkenlerin çevre, aile vb. durumların etkisinde kalmaktadır.” (Ö44)

“Meslek seçimimde öncelik verdiğim kriter o alana karşı olan ilgi ve yeteneğimdir. Bu yüzden işimi ne kadar ilgiyle yaparsam o kadar çok haz alır ve severim diye düşünüyorum. Ayrıca boşta kalmamak uğruna meslek seçimini hiç onaylamıyorum ve kendime uygun bulmuyorum. Benim düşünceme göre az kazanacağım ama mutlu olacağım mesleği, sevmediğim istemediğim bir mesleğe tercih ederim.” (Ö48)

“İşsiz Kalmamayı” meslek seçiminde öncelikli gören öğrenciler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“ Öncelik verdiğim kriter boşta kalmamak. Çünkü işsiz kalmak istemiyorum. Meslek seçimimde ilgi ve yeteneğim kriteri bile maddi kazançtan daha sonra geliyor.” (Ö8)

4.3. Öğrencilerin Meslek Seçimlerinde Ailelerin Oynadıkları Role İlişkin Görüşleri

Tablo 4.3 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Ailenin Meslek Seçimindeki Rolüne İlişkin Görüşler

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Ailemin meslek seçimindeki rolü çok fazladır.	Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö6,Ö8,Ö9,Ö11,Ö14,Ö22,Ö25,Ö26,Ö33,Ö35,Ö36,Ö38,Ö39,Ö40,Ö44,Ö49,Ö50,Ö51,Ö52	23	44
Olmak istediğim mesleğe bile karşı çıkıp başka mesleklere yöneliyorlar.	Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö6,Ö8,Ö9,Ö11,Ö12,Ö14,Ö33,Ö35,Ö36,Ö38,Ö39,Ö51,Ö52	17	32
Nötür- Serbest Tavır	Ö5,Ö7,Ö15,Ö16,Ö17,Ö20,Ö21,Ö23,Ö26,Ö28,Ö29,Ö30,Ö32,Ö43,Ö47,Ö48	16	30
Ailem meslek seçiminde sadece seçenek sundu, yönlendirdi.(Rehber rolü)	Ö19,Ö21,Ö23,Ö24,Ö29,Ö31,Ö34,Ö41,Ö46	9	17
Ailemin çok etkisi olmadı.	Ö13,Ö18,Ö21,Ö27,Ö28,Ö37,Ö42,Ö45	8	16
Ailenin fikirleri önemlidir, bizi yönlendirmeliler.	Ö22,Ö25,Ö36,Ö38,Ö40,Ö44,Ö49	7	15
Mutlak Seçici-Otokrat Tavır	Ö1,Ö3,Ö4,Ö19,Ö35	5	9

Tablo 4.3'te Ailenin Meslek Seçimindeki Rolüne İlişkin Görüşleri incelendiğinde öğrencilerin çoğu (23 kişi),” ailelerinin meslek seçimindeki rolünü çok fazla bulduğunu ifade ederken, 17'si kendilerinin olmak istedikleri mesleği kabul etmeyip farklı mesleklere yönlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerden 16'sı ise ailelerinin meslek seçimi konusunda etkisiz olduklarını belirtmişlerdir. Yine aynı

tabloda sadece 7 öğrencinin ise ailenin fikirlerinin önemli olduğunu ve onların kendilerini yönlendirmesi gerektiğini düşündükleri görülmektedir.

Tablo 4.3'te lise son sınıf öğrencilerinin ailenin meslek seçimlerindeki rolüne ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Ailem Sadece meslek seçimi değil okulumun seçimimin de bile etkili. Ailemin isteği ile bu okula geldim. Meslek sahibi olmak için bu liseyi tercih etmememde çok büyük etkileri var. Üniversitede fakülte eğitimi alamazsam bile meslek yüksek okuluna girebilirim düşüncesiyle beni ailem meslek lisesine yönlendirdi. Tamamen ailemin tercihiydi. Şu an burada olmamı güdüleyen tek şey Arkadaşlarım.. Ayrıca babam üniversite okusam bile astsubaylığı tercih etmemi de istiyor. Çünkü babam emekli bir asker o yüzden meslek şartlarından dolayı sürekli beni yönlendiriyor..” (Ö1)

“Ailemin rolü çok fazla. Örneğin ben ilkokula başladığımda polis olmak istiyordum. Babam da polis olduğu için örnek alıyordum. Fakat mesleğinin zorlu şartlarından dolayı ailem istemiyordu benim o mesleği seçmemi. Beni sağlık alanına yöneltti, sağlık lisesini kazanmama rağmen rehber öğretmenin yönlendirmesiyle adalet lisesine geldim. Şu zamana kadar bu okuldan memnun olmama rağmen sınav sisteminin değişmesinden dolayı keşke başka okula geçebilsem diyorum. Belki orda dil alanı okuyabilirdim.” (Ö2)

“ Bana göre fazlasıyla etkisi var. İstemediğim bir okulda ailem yüzünden öğrenim görüyorum. Ve gelecek kaygısı yaşıyorum. Geleceğimi kendi planlarına göre yönetiyorlar, benim isteklerim arka planda kalıyor.” (Ö3)

“Ailemin kriterlerine göre bir meslek seçimi yapacağım.”(Ö8)

“Sadece ailemin istediği ve benim mutlu olmadığım bir alanda başarı sağlayabileceğimi düşünmüyorum.” (Ö9)

“Ailem meslek seçimini bana bıraktı çünkü onlarda farkında onların istediği mesleği seçmeyeceğimin. Ailem tercihime saygı duyup o mesleği elde etmem için bana yol gösterdi. Bazen meslekler konusunda yeni bir bilgi alırsak paylaşırız. Hatta zaman zaman zaman yönlendirdikleri mesleklerle ilgili alanında iyi olan insanlarla tanıştırdılar, fikir aldım. Ailemin desteğini hissetmek beni rahatlatıyor.” (Ö5)

“ Bana göre meslek seçimimde ailemin çok fazla etkisi yoktur. Çünkü ben meslek seçimimde kendi tercih ve kararlarım doğrultusunda hareket ederim. Ailem de bu kararıma saygı duyar. Kendi isteklerimi onlarla paylaştıktan sonra onların düşüncelerini de dikkate alırım.” (Ö7)

“ Önceden ailemin benim üzerimde etkisi çok fazlaydı. Ama sonradan benim üzerimdeki tercihlerinin benim hayatıma yarardan çok zarar verdiğinin farkına vardılar. O zamandan beri benim seçimlerime fazla karışmıyorlar. Ben de böylece daha rahat karar veriyorum. Sonucu doğru olur yanlış olur buna da ben karar veriyorum. Dolayısıyla mesleğimi kendim seçecek olmam beni rahat hissettiriyor.” (Ö10)

“Ailemin meslek seçimimde etkisi tabiki vardır. Onlar beni sürekli devlet memurluğuna yönlendiriyorlar. İş garantisi, düzenli gelir ve çalışma şartlarından dolayı kamu sektöründe olmamı istiyorlar. Aslında bunları benden isterlerken benim üzerimde etki de bırakıyorlar. Ailemin istediklerini yapamazsam veya başaramazsam hayal kırıklığına uğrayacağımı düşünüyorum.” (Ö11)

“Etkili olduklarını düşünüyorum.2 yıldır ailemin meslek seçimimde yoğun bir baskısı var. Sağlık alanında bir meslek seçmemi istiyorlar. Ama ben maddi kazancı yüksek olan mühendisliği daha fazla uygun görüyorum kendime. Ailemin tercihine karşı çıkıyorum, kabul etmiyorum, çatışıyoruz” (Ö14)

“Meslek seçimimde ailemin çok fazla etkisi bulunmamaktadır ama yine de zaman zaman anne babam bana kendi istedikleri mesleği hatırlatıp tekrar düşünebilirsin diyerek yönlendirme yapıyorlar. ” (Ö18)

“ Bence aile meslek seçimimde en büyük rolü olan etkindir. Çünkü ailemiz bizim geri kalan hayatımızın sıkıntısız geçmesini istedikleri için bence onların önerileri kulak ardı edilmemesi gerekir diye düşünüyorum.” (Ö22)

“Ailemin meslek seçimim konusunda fazla etkisi olmamasına rağmen aile şirketi sahibi olmamızdan kaynaklı ikinci dereceden akrabalarımız prestijli bir bölüm seçip okumamı istiyorlar. Beni bu yönde ikna etmeye çalışırken ben ise kendi işimizi uygun alanda bir bölüm (iktisat veya işletme gibi)okuyup direk aile şirketimizde mesleğime devam etmek istiyorum. Bu konuda kararlıyım.” (Ö27)

“ Ailem meslek seçimim konusunda çok baskı yapmıyor fakat ortak kararımızla ilgili görüşümü değiştirdiğimde tepki verebiliyorlar. Beni biraz daha bu konuda serbest bırakmalarını isterdim. Evimizde herhangi bir çatışma ortamı bulunmamaktadır.” (Ö36)

“ Meslek seçimimde ailemin tabiki büyük rolü olduğunu düşünüyorum. Ortaokuldayken hayalimde sanat alanında olmak vardı fakat ailem beni bu isteğimden vazgeçirerek akademik başarımın daha ön planda olabileceği bir meslek seçmemi istediler ve beni ikna ettiler. Diğer alanlara daha çok seçeneğimin olduğunu anlattılar.” (Ö38)

“ Ailemin meslek seçimimde önemli bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Kendi ilgi ve yeteneğim doğrultusunda bir mesleğe yönlendirmekten çok, kendisi de bir öğretmen olan babam benim de öğretmenlik mesleğini seçmem konusunda baskı yapıyor.” (Ö51)

“Ailelerimiz sanki bizim mesleğimizi onlar kazanıp devam ettirecek gibi tavır sergiliyorlar. Bizlerden isteklerimizden habersiz kendi hayal ve ideallerinden yola çıkarak bizler adına meslek seçtiklerine inanıyorum.” (Ö52)

4.4. Öğrencilerin Ailelerinin Meslek Seçimlerindeki Tutumlarına İlişkin Görüşleri

Tablo 4.4 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Ailelerinin Meslek Seçimlerindeki Tutumlarına İlişkin Görüşleri

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Ailem beni meslek seçiminde genellikle serbest bırakır ama bazen yönlendirir. Son karar her zaman bana aittir.	Ö1,Ö5,Ö7,Ö9,Ö12,Ö13,Ö15,Ö17,Ö20,Ö26,Ö27,Ö28,Ö30,Ö37,Ö41,Ö42,Ö45,Ö46,Ö47,Ö49	20	38
Ailem otoriter bir tutum sergiliyor. İstedğim mesleğe sıcak bakmıyor.	Ö2,Ö3,Ö6,Ö8,Ö14,Ö16,Ö35,Ö36,Ö39,Ö50,Ö51,Ö52	12	23
Ailemin çok demokratik olduğunu düşünüyorum.	Ö12,Ö19,Ö23,Ö24,Ö29,Ö31,Ö32,Ö43,Ö48	9	17
Serbest bırakmış gibi görünseler de mutlaka yönlendirici fikirleri var, onların istedikleri mesleğe ikna etmeye çalışıyorlar.	Ö22,Ö25,Ö34,Ö36,Ö37,Ö38,Ö40,Ö44	8	16
Bazen çok baskıcı ve otoriter bazen ise demokratik tutumla beni dinlerler.	Ö4,Ö10,Ö18,Ö25,Ö44	5	9
Babam meslek seçimimde serbest bırakırken annem baskıcı davranıyor.	Ö11,Ö21	2	4
Kendileri ailelerinden bu konuda baskı gördükleri için onlar da bana baskı yapıyorlar.	Ö16,Ö50	2	4

Tablo 4.4'te görüldüğü gibi lise son sınıf öğrencilerinin ailelerinin meslek seçimlerindeki tutumlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde katılımcı 52 öğrencinin 20'si son kararın her zaman kendilerine bırakıldığını yalnız ailelerinin her zaman onları yönlendirdiğini ifade ederken, öğrencilerin 12 'si ise ailesinin otoriter tutum sergileyerek çocuğun istediği mesleğe sıcak bakmadıklarını belirtmişlerdir. Aynı şekilde öğrencilerden 9 tanesi ailesinin meslek seçimi konusunda demokratik bulurken, 8'i ailelerinin onları serbest bırakmış gibi görünseler de kendi istedikleri meslekleri seçmeleri için ikna çabası içinde olduklarını belirtmişlerdir.

Aynı şekilde bu tabloya göre sadece 2 öğrenci ailelerinin kendi ebeveynlerinden zamanında baskı gördükleri için kendilerine de meslek seçimi konusunda baskı yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.4'te lise son sınıf öğrencilerinin ailelerinin meslek seçimlerindeki tutumlarına ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“ Ailemin beni meslek seçimimde serbest bıraktığını söyleyebilirim. Ama yine de babam beni kendi mesleği olan astsubaylığa yönlendirir ve zaman zaman onu tercih etmemi önerir.” (Ö1)

“Ailemin bana karşı tavrı meslek seçimi konusunda serbesttir. Sonunda her zaman son kararın bana ait olduğunu söylerler.” (Ö46)

“ Ailemin meslek seçimim konusundaki tavrı çok otoriter. Meslek Lisesinde üniversite şansımın az olmasına rağmen babam burada kalıp okula devam etmemi istemişti. Şu an sınav sistemi değişikliği sonrası bu baskıcı tavrından dolayı pişman olduğunu söylüyor ve artık meslek tercihini bana bırakıyor ama başka bir okula da geçemiyorum.” (Ö2)

“Anne ve babamın çok otokratiklerdir. Geleceğimi kendi planlarına göre yönetiyorlar. Benim isteklerimi göz ardı ediyorlar. Bu tavırları beni rahatsız ediyor.” (Ö3)

“Bana sürekli ders çalışmam konusunda baskı yapıyorlar. Ailemin onayı sonucunda meslek seçimi yaparım. Çünkü bu konularda daha baskın bir tutum içindeler. Aslında hayallerim çok başka... Benim isteklerim her zaman arka planda kalıyor. Ailem benden bölümüme devam edip memurluk statüsünde bir meslek seçmemi ve maddi olarak rahat etmemi istiyor. Ama memurluğu istemediğimi bilmiyorlar.” (Ö11)

“ Tavırları bana karşı ne otokratik ne de serbest diyebilirim bazen öyle bir baskıcı oluyorlar ki onlara kendimi anlatamıyorum. Ama bazen de yapmak istediğim mesleği onlara anlatınca serbest bir tavır sergileyip beni anlayışla karşılıyorlar. Aslında beni meslek konusunda çok sıkıyorlar diyemem.” (Ö4)

“ Ailemin meslek seçimindeki tavrı serbest. Sonuçta bunun benim hayatım olduğunu ve mesleği benim yapacağımı düşünüyorlar. O mesleğin sorunları, sorumlulukları bana ait olacak o alanda öğrenim göreceğ olan ve emek verecek olan benim. Mesleğimi sevmem çok önemli. Meslek seçimimde bana saygılılar ve destek olduklarını düşünüyorum.” (Ö7)

“ Ailemin meslek seçimimde demokratik olduklarını düşünüyorum çünkü mesleklerle ilgili oturup konuşabiliyoruz. Bana tercih sunuyorlar, ama yine de devlet memurluğunun iş garantisi ve çalışma şartlarından dolayı yönlendiriyorlar ama benim istediğim alan çok başka...Besyo'da okumak istiyorum.” (Ö12)

“Ailemin bana karşı tavrı demokratik. Bazen seçenek sunuyorlar, fikir veriyorlar. Yine de meslek seçimimde son sözü bana bırakacaklarını düşünüyorum.” (Ö19)

“ Meslek seçimime karşı otokratik tutum sergilemek isteseler bile böyle bir durumda aileme karşı çok tepki vereceğimi düşündükleri için benim kararlarım saygı duymaları gerektiğini hatırlatıyorum onlara. Onlar da benim meslek tercihimde daha anlayışlı bir tutum sergilemek durumunda kalıyorlar.” (Ö20)

4.5. Öğrencilerin Mesleki Yöneltilmede Ailelerine Verdikleri Tepkiler Hakkındaki Görüşleri

Tablo 4.5 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Ailelerinin Tutumlarına Karşılık Verdikleri Tepkiler

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Mutlak Karar Sahibi Olma	Ö13,Ö15,Ö16,Ö17,Ö19,Ö20,Ö23,Ö24,Ö26,Ö27,Ö28,Ö29,Ö30,Ö31,Ö41,Ö43,Ö46,Ö47,Ö48	19	37
Uzlaşma-Karşılıklı Ödün Verme-Pazarlık	Ö1,Ö2,Ö5,Ö12,Ö14,Ö15,Ö18,Ö19,Ö22,Ö36,Ö42,Ö44,Ö45,Ö49	14	26
Tepki gösterme-Çatışma	Ö4,Ö6,Ö9,Ö10,Ö18,Ö21,Ö32,Ö36,Ö37,Ö39,Ö40,Ö52	12	23
Çekinme/Kabullenme	Ö3,Ö7,Ö8,Ö9,Ö11,Ö25,Ö33,Ö34,Ö35,Ö38,Ö50,Ö51	12	23

Tablo 4.5'te görüldüğü gibi lise son sınıf öğrencilerinin ailelerinin tutumlarına karşılık verdikleri tepkileri; “Uzlaşma-Karşılıklı Ödün Verme-Pazarlık”, “Çekinme/Kabullenme”, “Tepki gösterme-Çatışma”, “Mutlak Karar Sahibi Olma” şeklinde alt temalarla ifade etmişlerdir.

Tabloda öğrencilerin çoğu (19 kişi), “Mutlak Karar Sahibi Olma”yı ailelerinin tutumlarına karşılık tepki olarak gösterirken, öğrencilerden 14’ü çatışma yönetimi stratejilerinden biri olan “Uzlaşma-Karşılıklı Ödün Verme-Pazarlık” (Aydın,2014) stratejisini kullandıklarını ifade ederken; yine yaklaşık oranla 12 öğrencinin ise “Tepki gösterme-Çatışma” şeklinde gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Yine aynı şekilde Öğrencilerden 12’si ise bu durumu kabullendiklerini tepkisiz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.5'te lise son sınıf öğrencilerinin ailelerinin tutumlarına karşılık verdikleri tepkilerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Şu zamana kadar tepkisel yaklaşmadım ve aileme karşı tepkim uzlaşmacı tutumda olur. Çünkü tepki vermek boşuna bir çaba diye düşünürüm uzlaştırıcı olursam, onları kendi istediğim mesleğe ikna edip istediğime ulaştırım diye düşünüyorum. Ailemi bazen ikna edemiyorum bu konuda sabit fikri var ama bu hayatın benim olduğunu zaman geçtikçe onlar da farkına varıyor.” (Ö1)

“İlk başlarda tepkisel davransam da sonradan çaresiz bir şekilde kabullenmeye başladım. Ne kadar istemediğimi bir bölüm olsa da kabullenip o meslekte mutlu olmaya gayret göstereceğim. Ama yine de ailemden habersiz istediğim okula sınav başvurumu yaptım...” (Ö3)

“ Aileme karşı tepkisel bir tutum sergilerim. Çünkü gelecekte bu hayatı devam ettirecek ve bu mesleği yapacak olan ben olduğum için mutlu olacağım meslek uğruna hayallerimin peşinden koşmaya devam edeceğim.” (Ö6)

“Ailemin beni bu konuda zorlamasına karşı çıkarım, çünkü kendi istediğimle mutlu olabilirim. Ailem de olsa benim hayallerim daha öncelikli.” (Ö40)

“Ailemin bana karşı otokratik tavrını maalesef kabullenmek zorunda kalıyorum çünkü ne desem işe yaramıyor. Sadece kendi fikirlerini doğru buluyorlar. Ben ne desem dinlenilmiyor. ‘Daha sen çocuksun bilmezsin’ deyip kendi seçtikleri

mesleği kabul ettirmeye çalışıyorlar. Fikirlerime saygı duymuyorlar. Bu durumdan çok rahatsızım.” (Ö8)

“ Ailemin tavrına karşı kabullenici davranmak zorunda kalıyorum. Çünkü evde ailemin sözü geçiyor. Onların bu meslek seçimi konusundaki fikirlerini kabul etmek zorundayım. Ama en azından istediğim bölüm olmasa da istediğim şehirde üniversite okuyabileceğimi düşünüyorum.” (Ö9)

“ Meslek seçimim konusundaki ailemin baskıcı tavrını mecburen kabullenmek zorundayım. Onları üzmem istemiyorum. Çünkü hayatta tek değerli varlığım ailem. Dediklerini yapmak onların mutlu olmalarını sağlamak istiyorum.” (Ö11)

“Anne babaların tecrübelerine güvenilmesi gerektiğine inanıyorum.” (Ö23)

“ Tartışarak onların beni zorlamadan istediğim mesleğe ulaşacağımı düşünüyorum. Örneğin bir futbol kulübüne başladım aslında tepki verdikleri bir alan olmasına rağmen, benim çok mutlu olduğumu gördüler ve fikirleri değişti. Şimdi destek veriyorlar. Ailemin bu desteğini hissetmek beni rahatlatıyor.” (Ö12)

“ Ailemin serbest denilecek kadar demokratik tutumuna karşılık olarak uzlaşmacı davranıyorum. Meslek seçimim konusunda bana saygı gösterip, yalnızca rehberlik ediyorlar.” (Ö13)

“Evimizde seçimi bana bıraktıkları için herhangi bir konuda çatışma ortamı yok. Eğer bana otokratik davransalardı benim de tavrım tepkisel olurdu. ” (Ö14)

“Meslek seçimimde ailemin tutumuna karşılık anneme tepkisel davranırken, babama beni desteklediği için onunla uzlaşıyorum. Çatışma şeklinde olmasa da annemle zaman zaman sözlü tartışmalarımız oluyor. Ona bunun benim hayatım ve seçimim olduğunu yineleyerek anlatıp ikna etmeye çalışıyorum.” (Ö21)

4.6. Öğrencilerinin Okuldaki Mesleki Yöneltilme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Tablo 4.6 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Okuldaki Mesleki Yöneltilme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Yetersiz buluyorum.	Ö3,Ö4,Ö5,Ö6,Ö7,Ö10,Ö13,Ö16,Ö20,Ö23,Ö27,Ö34,Ö35,Ö36,Ö37,Ö40,Ö43,Ö44,Ö45,Ö46,Ö50,Ö51	22	42
Okulda yapılan rehberlik faaliyetlerini yeterli buluyorum.	Ö18,Ö19,Ö22,Ö24,Ö25,Ö26,Ö28,Ö29,Ö30,Ö31,Ö32,Ö38,Ö39,Ö41,Ö42,Ö48,Ö49,Ö52	18	34
Bizimle yeterince ilgilenilmiyor, yöneltilmiyoruz.	Ö3,Ö4,Ö5,Ö6,Ö7,Ö9,Ö11,Ö14,Ö20,Ö37,Ö40,Ö45,Ö50	13	25
YGS-LYS için bilgilendirme yönlendirme seminerleri yapıldı.	Ö1,Ö18,Ö19,Ö21,Ö24,Ö26,Ö33,Ö34,Ö36,Ö41,Ö42,Ö52	12	23
Okulda herhangi bir mesleki yöneltilme faaliyeti yapıldığını düşünmüyorum.	Ö6,Ö7,Ö8,Ö9,Ö11,Ö14,Ö35,Ö37,Ö40,Ö50,Ö51	11	21
Özel olarak (bireysel) mesleki yöneltilme faaliyeti olmasa da Rehberlik Servisine gittiğimde meslek seçimi konusunda sorularıma her zaman yanıt buluyorum.	Ö15,Ö16,Ö17,Ö21,Ö23,Ö31,Ö43,Ö47	8	15
Mezun öğrenciler meslek tanıtımı için davet edildi.	Ö1,Ö18,Ö19,Ö21,Ö52	5	10
Üniversite tanıtım fuarlarına ziyaretler yapıldı.	Ö1,Ö18,Ö19,Ö21,Ö52	5	10
Rehber Öğretmen sayısının yetersizliği sebebiyle bizimle birebir ilgilenemiyor.	Ö1,Ö2,Ö12,Ö13	4	8
Meslek tercihimde okulun bir katkısı olmadı.	Ö14,Ö38	2	4
Rehber Öğretmen sayısı yetersiz olduğundan rehberlik faaliyetleri yapılamıyor.	Ö1,Ö2	2	4
Uygulanan mesleki yöneltilme envanterlerinin sonuçları bizimle paylaşılmıyor.	Ö10	1	2

Tablo 4.6’da lise son sınıf öğrencilerinin okuldaki mesleki yöneltilme faaliyetlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde öğrencilerden 22’sinin mesleki yöneltilme faaliyetlerini yetersiz buldukları görülmektedir. Buna karşılık olarak öğrencilerin 18’inin ise rehberlik faaliyetlerini yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir.

Aynı şekilde tabloda 13 öğrencinin rehberlik servisi tarafından yeterince ilgilenilmediği ve yöneltilmedikleri ve 11 öğrenciye göre ise herhangi bir rehberlik faaliyetinin yapılmadığını ifade ettikleri görülmektedir. Yine aynı şekilde öğrencilerden 2’sinin meslek seçimlerinde okul rehberlik servisinin hiçbir katkısı bulunmadığı ifade ederken 1 öğrencinin ise uygulanan envanter sonuçlarının kendileriyle paylaşılmadığını belirtmiştir.

Tablo 4.6’da lise son sınıf öğrencilerinin okuldaki mesleki yöneltilme faaliyetlerine ilişkin görüşlere baktığımızda iki kategoride toplandıklarını görülmektedir. Bu görüşlerin bir kısmı Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Okuldaki

Mesleki Yönelme Faaliyetlerine İlişkin olumlu yönlerini ortaya koyarken bir kısmı ise bu Mesleki Yönelme Faaliyetlerine İlişkin aksamaları dile getirmektedir. Öğrencilerin okulda yapılan mesleki yönelme faaliyetlerine ilişkin olumlu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Okulumuzda bulunan rehberlik servisi üniversite sınav sistemi hakkında bilgilendirme yapmakta ve bizlere üniversite için yönlendirmektedir. Daha önceleri daha fazla sayıda üniversite tanıtım gezileri, mezun öğrenci sunumları, meslek tanıtım faaliyetleri yapılırken sayımızın fazla olması rehber öğretmenin 1 kişi olmasından dolayı bu etkinlikler artık yeterli sayıda değildir. Tek olduğu için evrak işlerinin yoğunluğu yüzünden birebir görüşmeler de olanaksız hala geliyor. Sadece bizim sorularımız olduğunda yanıt verilebiliyor. İki rehber öğretmenimiz varken daha çok ilgileniliyor ve tanınabiliyorduk. Yönelme faaliyetleri daha etkili idi.” (Ö1)

“ Ben yeterli buluyorum. Meslek tanıtımları, sınav sistemi hakkında ve alan seçimlerimizle ilgili seminerler yapılmıştı, envanterler uygulanmıştı ve birebir görüşmeler yapılarak mesleki yönelme yapıldığını düşünüyorum.” (Ö18)

“Meslek ve üniversite bölümleri ile ilgili sorularıma her zaman öneri ve cevap vermektedir. Talebimiz doğrultusunda bireysel görüşmeler de yapılmaktadır.” (Ö26)

Lise son Sınıf Öğrencileri okulda yapılan mesleki yönelme faaliyetlerine ilişkin olumsuz görüşlere şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Ben rehberlik servisinin çalışmalarını yetersiz buluyorum, yetersizliğinin öğrencilerde gelecek kaygısı yarattığını düşünüyorum. Bu durum bizlerde bir alanla ilgili duyacağımız merak, istek ve ilgiyi de azaltıyor.”(Ö3)

“ Rehberlik servisinin mesleki yönelme faaliyetlerini yeterli bulmuyorum. Bence bizi tanıyıp ona göre yönelme yapmalılar. Okulumuzda herhangi bir mesleki yönelme faaliyeti olduğunu düşünmüyorum. Bizi tanımıyorlar.” (Ö4)

“Bazen rehber öğretmen tarafından dağıtılan formları doldurup vermemize rağmen bize geri dönüş yapılmıyor. Sonuçları bize ulaşmıyor. Sadece üniversite bölüm ve puanları hakkında bilgi verildi, oysa meslek tanıtımı konusunda daha çok seminer düzenlenebilirdi. Bizimle ilgilenmediklerini düşünüyorum. Meslek ve alan seçimimde rehberlik servisinin bir katkısı olmadı.” (Ö10)

4.7. Velilerin Meslek Seçiminde Ailenin Rolüne İlişkin Görüşleri

Tablo 4.7 Velilerin Meslek Seçiminde Ailenin Rolüne İlişkin Görüşleri

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Aile sadece çocuğunu doğru yönlendirmek ister ama asıl olan çocuğunun isteğidir.	V6,V8,V10,V13,V15,V16, V17,V18, V19,V22,V25,V28,V31,V34,V41,V46	16	35
Ailenin rolü çok önemlidir.	V1,V3,V4,V5,V11,V24,V26,V27,V35, V37,V40,V41,V44,V45,V46	15	34
Aile, çocuğun her şeyden önce mutlu olacağı mesleği seçmesi için desteklemelidir. Zorlamak velilerin yaptığı yanlışlardan biridir.	V4,V16,V17,V19,V20,V21,V26,V27, V28,V29,V30,V37,V40,V44,V45	15	34
Aile meslek seçiminde çocuğunun ilgi ve yetenekleri doğrultusunda seçim yaptırmalıdır.	V2,V4,V5,V7,V25,V29,V30,V32,V34, V36,V39,V42,V43,V44	14	33
Aile meslek seçiminde çocuğunu bir birey olarak görmelidir. Sadece seçimlerine destek olmalıdır.	V6,V8,V10,V13,V15,V16,V27,V29, V32,V35,V37,V39,V40	13	32
Ailenin rolü çok azdır. Çünkü bu çocuğun hayatı.	V9,V10,V14,V23,V31,V38	6	13
Ailenin yapısına ve eğitim yapısına göre bu rol değişir.	V2,V3,V4,V24	4	9
Aile çocuğa yanlış meslek seçimi yapmasına engel olmalıdır.	V1,V5,V12,V36	4	9
Anne-baba kendi hayallerini gerçekleştirmek veya aile mesleğini devam ettirmek için çocuğunu mesleğe yönlendirebiliyor.	V2,V3,V4,V33	4	9

Tablo 4.7’de velilerin meslek seçiminde ailenin rolüne ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri incelendiğinde velilerden 16’sının ailenin sadece çocuğu doğru yönlendirmek istediğini; aslında önemli olanın çocuğun isteği olduğunu belirtmiştir.

Aynı şekilde tabloda görüldüğü gibi 15 velinin meslek seçiminde ailenin rolünün çok önemli bulurken diğer 15 veli ise çocuğunun meslek seçiminde mutlu olmasının çok önemli olduğunu ifade etmiş ailelerin zorlamamasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Yine aynı şekilde tablo 4.7’de yakın bir oranla velilerden 14’ü çocuğun meslek seçiminde yeteneğin önemini vurgularken sadece 4 veli ise meslek seçimindeki rolün ailenin yapısına ve eğitim düzeyine göre değişiklik gösterebileceğini ifade etmişlerdir.

Tablo 4.7’de velilerin meslek seçiminde ailenin rolüne ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bana göre çocuğun meslek seçiminde ailenin rolü çok önemlidir çünkü çocuğu en iyi anne babası tanır. Bu rolün de çocuklarımızın yanlış meslek seçimi yapmasına engel olarak iyi bir meslek sahibi olmasına yardım etmek olduğunu düşünüyorum.” (V1)

“Öğrenciler bazı yaşlarda bazı konularda seçim yaparken meslek seçiminde olduğu gibi ebeynlerinin yardımına ihtiyaç duyarlar. Anne baba da daha tecrübeli olduğu için çocuklarının yanlış bir seçim yapmamları açısından çocukların ilgi ve yetenekleri de göz önünde bulundurularak ortak bir karar verilir.” (V5)

“ Bence bu rol ailenin sosyal yapısına ve eğitim düzeyine göre değişiklik gösterir. Aile baskın karakterli bir aile ise çocuğu küçük yaştan itibaren kendi aile mesleğine devam ettirmesi için yönlendirebilir veya zorlayabilir.” (V2)

“ Geleneksel aile yapısına sahip olan velilerde ise anne babanın meslek seçiminde önemli bir faktör olduğunu düşünüyorum . Ama günümüzde gençlerin daha çok ilgi ve yeteneklerine göre meslek seçtiklerine inanıyorum. Hatta bu duruma ailenin iş bulma (boşta kalmama) ve gelecek kaygısı faktörü de etkileyebilir.” (V24)

“ Bana göre aile çocuğun meslek seçiminde önemli bir faktör. Ben annenin ya da babanın kendi hayallerini çocuğunda gerçekleştirme çabası içinde olduğunu düşünüyorum. Bu uğurda çocuklarına sormadan onların ilgi ve yeteneklerinin dışında mesleklere otoriter bir tutumla yönlendirebiliyorlar.” (V3)

“ Aile meslek seçiminde önemli bir role sahiptir ve çocuğunun her şeyden önce mutlu olacağı mesleği seçmesi için desteklemelidir. Aksi halde çocuk bir ömür mutsuz ve başarısız olabilir. Bu da tüm hayatını olumsuz etkiler. Aile yalnızca fikir vermelidir. Çocuğun yetenek ve hayal dünyasına hitap etmeyen zorla tercih ettirilmiş bir meslek başarısızlık ve hayal kırıklığı getirir. Bu da kişinin kendini gerçekleştirme ihtimalini olumsuz etkiler. Ayrıca aileler kendi hayatlarında başaramadıkları hedefleri çocuklarının önüne koyarak bu hedeflere onların ulaşmasını isterler ama çocuklarına Bu hedeflerin ilgi ve yeteneklerine uygun olup olmadığını sormazlar. Bunun da yapılan yanlışlardan biri olduğunu düşünüyorum.” (V4)

“ Ben her çocuğu bir birey ve kendi mesleğini seçme bilincine sahip olarak görüyorum. Ailenin çocukların meslek seçimi konusundaki rolünü herhangi bir görüş bildirmesini ve zorlamasını yanlış olduğunu düşünüyorum. Bana göre veliler hiçbir şekilde mesleki yönlendirme yapmamalı.” (V6)

“Çocuğun eğitiminde en az okul kadar ailenin de önemli olduğunu düşünüyorum. Temel insani değerleri çocuk öncelikle ailede öğrenir.(Doğruluk, çalışkanlık, fedakarlık, vatanseverlik ..gibi) Bu değerleri okulda geliştirir. Aile çocuğunun eğer özelliklerini, karakterini ve ilgi-yeteneklerini tarafsızlıkla belirlerse, meslek seçiminde okuldan destek alarak çocuğun en verimli olacağı, uygun olan mesleğe yönlendirebilir. Aynı zamanda çocuğa karşı baskıcı olmamak, onu psikolojik olarak anlamak iyi olur. Aile çocuğunun tercihlerine önem vermeli, dinlemeli ve kabul etmelidir.” (V7)

“Ailenin günümüzde meslek seçiminde rolünü az olduğuna inanıyorum. Çocuğun sevdiği işi yapması önemlidir. Biz yalnızca öneride bulunuruz, yol gösteririz. Son kararı çocuğumuza bırakırız.” (V10)

“Aile yalnızca olabilecekler hakkında bilgilendirmeli, sağlıklı ve isabetli seçimler yapması için destek olmalıdır.” (V12)

“Ebeveynler çocuklarının iyi şartlarda hayatlarını sürdürmelerini isterler. Öncelikleri onların mutlu bireyler olmalarıdır. Bunun için ellerinden gelen yardımı ve desteği verirler. Çocuklarını maddi ve manevi tatmin edecekleri bir mesleğe sahip olmalarını isterler.” (V17)

“Aile çocuğu doğru yöneltmek isteyen bir faktördür. Bu yüzden her aile çocuğu için meslek seçimi hakkında bir fikir verir ve öngörüde bulunabilir. Ailenin istekleri de olacaktır ama çocuğun ne istediği daha önemlidir.”(V18)

“Ailenin rolü yarı yarıyadır. Meslek seçiminde aile, kendi devam ettirdiği aile mesleğine yönlendirebiliyor. Bunun bir sebebinin üniversitelerin günümüzün geçerli meslek alanlarına uygun olan bölümleri açmamaları olduğunu düşünüyorum. Öğrenci mezun olduğunda boşa kalma riskiyle karşılaşacağına aileleri tarafından devam eden aile mesleğine yönlendirilebiliyor.” (V33)

4.8. Velilerin, Çocuklarının Meslek Seçimindeki Öncelikleri Hakkındaki Görüşleri

Tablo 4.8 Velilerin Öğrencilerin Meslek Seçimindeki Öncelikleri Hakkındaki Görüşleri

Kategoriler	f / 1.sıradaTercih	f / 2.Sırada Tercih	f / 3.Tercih	f	%
1.Kendi tercihi önceliğimidir.	37/ (%93) V1,V2,V6,V7,V8,V9,V10,V12,V13,V14,V15,V16,V17,V18,V20,V21,V22,V23,V24,V25,V26,V27,V28,V29,V30,V32,V33,V34,V37,V38, V40, V41, V42, V43, V44,V45,V46	1/V39	1/ V31	39	85
2.Kazanç çok önemlidir.	V5/1	14/ V3,V4,V9,V10,V11, V15,V17,V20,V22,V25,V29,V31,V35,V40	23(%60)/ V7,V8,V13,V14,V18, V19,V21,V23,V24,V27,V28,V30,V34,V36 ,V37,V38,V39,V41,V42,V43,V44,V45,V46	38	84
3.Prestij ve saygınlık önemlidir.	1/ V11	17 (%52)/ V5,V7,V8,V14,V18, V19,V21,V23,V24,V28,V30,V34,V37,V38 ,V43,V44,V45	13 V1,V4,V10,V12,V15, V17,V22,V25,V26,V29,V32,V33,V35	32	80
4. Boşta kalmama ve is garantisi meslek tercihinde önemlidir.	6/ V3,V19,V31,V35,V36,V39	1/ V46	1/ V11	8	17
5. Mutlu olacağı, severek yapacağı işi seçmelidir.	1/ V4	4/ V13,V27,V36,V42	1/ V2	6	13
6. Aile mesleğine devam etmesi önceliklidir.	-	4/ V1,V12,V33,V41	1/ V5	5	11
7. Çocuğun ilgi ve yetenekleri meslek seçiminde önemlidir.	2/ V2,V7	2/ V26,V32	-	4	9

Tablo 4.8’de Velilerin öğrencilerin meslek seçimindeki öncelikleri hakkındaki görüşleri incelendiğinde, katılımcı 46 veliden 39’unun (%85) ilk üç sırada “ kendi tercihi önceliğimidir” seçeneğini işaretledikleri ve kendi tercihi önceliğimidir seçeneğini ilk üç sırada işaretleyen 37 veli içerisinde ise çok yüksek bir oranla (%93) 37 velinin “kendi tercihi önceliğimidir” seçeneğini birinci tercih olarak işaretledikleri görülmektedir.

Yine aynı şekilde tablo 4.8’de katılımcı velilerin 38’inin (%84) ilk üç sırada “ maddi kazanç çok önemlidir” seçeneğini işaretledikleri ve ailem seçeneğini ilk üç sırada işaretleyen 38 veli içerisinde ise büyük bir oranla (%60) 23 velinin “maddi kazanç çok önemlidir” seçeneğini üçüncü tercih olarak işaretledikleri görülmektedir.

Aynı şekilde tabloda katılımcı velilerin 32'sinin(%80) ilk üç sırada “Prestij ve saygınlık önemlidir” seçeneğini işaretledikleri ve Prestij ve saygınlık önemlidir seçeneğini ilk üç sırada işaretleyen 32 veli içerisinde yüksek bir oranla (%52)17 velinin “Prestij ve saygınlık önemlidir” seçeneğini ikinci tercih olarak işaretledikleri görülmektedir.

4.9. Velilerin, Meslek Seçimlerinde Çocuklarına Karşı Tutumlarına İlişkin Görüşleri

Tablo 4.9 Velilerin Öğrencilerin Meslek Seçimindeki Tutumlarına İlişkin Görüşleri

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Fikirlerini dinlerim bazen yönlendiririm.	V2,V8,V9,V10,V13,V14,V16,V21,V22, V26,V29,V33,V34,V37,V41,V42,V44	17	37
Eğer tercihten eminse ve ilgi yeteneğine uygunsaygı duyarım. Emin değilse birkaç seçenek sunarım.	V4,V7,V10,V11,V12,V19,V20,V21,V24, V27,V30,V36,V43,V46	14	30
Mantıklı birkaç seçenek sunar, en akılcı olana ikna etmeye çalışırım.	V3,V5,V17,V25,V30,V31,V32,V33,V34, V35,V38,V39	12	26
Çocuğumun meslek seçimine karışmam. Serbest bırakırım ve seçimlerine saygı duyarım.	V1,V6,V8,V9,V15,V16,V18,V23,V28, V40,V45	11	25
Çocuğu tamamen serbest bırakmak, meslek tercihi konusunda hata yapmasına neden olabilir.	V7,V8,V13,V14,V32	5	11

Tablo 4.9’da velilerin öğrencilerin meslek seçimindeki tutumlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde katılımcı velilerden 17’sinin çocuklarının meslek seçimi konusunda fikirlerini bazen dinlediği bazen yönlendirdiği görülmektedir. Yine tabloya göre velilerden 14’ünün öğrencinin meslek seçimi konusunda emin olup olmadığının önemi vurgulanmaktadır. Eğer çocuğu bu konuda emin ise ailenin bu karara karışmayacağı ve seçimi ona bırakacakları ifade edilirken, 12 veli ise çocuğuna kendilerine göre birkaç mantıklı seçenek sunarak ikna etmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Yine aynı şekilde tabloya göre velilerden 11’i ise çocuklarının meslek seçimi konusunda onlara karışmayıp serbest bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Yalnızca katılımcı 5 veli çocuğu tamamen serbest bırakmanın meslek tercihi konusunda hata yapmasına neden olabileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 4.9’da velilerin öğrencilerin meslek seçimindeki tutumlarına ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Çocuğumun meslek seçiminde serbest tavır sergilerim, tamamen serbest bırakırım. Benden bu konu hakkında görüş isterse bile tercihleri kendi belirlemesi kaydıyla seçenekler sunabilirim. Kararı kendisi vermeli diye düşünüyorum. Kendi hayatını kuracağı ve kendisi sorumlu olacağı için tercihine karışmam. Kararına saygı duyarım.” (V6)

“ Çocuğumun meslek seçimi hakkındaki görüşlerine önem verir, onu her zaman dinlerim.” (V2)

“Mesleki yönlendirmede asla zorlamam, otoriter tutum sergilemem. Hayat onun hayatı diye düşünürüm. Kendisini gelecekte nerede görmek istiyorsa o mesleği seçmeli. Bir mesleğe yönlendirdiğim zaman benim istediğim mesleği yapmış olur, oysa çocuklarımızın seçimleri kendilerini mutlu edecekleri alanlarda olmalı.” (V9)

“Yalnızca bu konuda ikilemde kaldığı durumlarda yol göstererek yardım edebilirim. Son söz ona aittir.” (V16)

“ Meslek seçiminde çocuğumu tamamen serbest bırakmam, birkaç seçenek sunarım. Bu seçeneklerden en mantıklı, ilerde rahat edebileceği ve günümüz şartlara uygun bir mesleğe yönlendirerek ikna etmeye çalışırım.” (V3)

“ Bana göre on sekiz yaşına gelmiş bir genç eğer kendinden eminse meslek seçiminde kararlıysa kendi tercihini yapmasına izin veririm. Ama hala bir hedefi ve planı yoksa kendi ilgi ve yeteneklerinin farkında değilse ruhuna hitap edecek meslekleri bilmiyorsa ona yol gösterecek birkaç seçenek sunarım. Bence çocuk küçük yaştan itibaren dikkatle gözlemlenmeli ve hangi mesleğe uygun olduğunun kendisinin fark etmesi gerekirse bir uzman aracılığıyla sağlanmalıdır. Testler, envanterler uygulanmalıdır.” (V4)

“ Meslek seçerken çocuğun tamamen serbest bırakılmaması taraftarıyım. Çünkü bu yaşta tercih yaparken isabetli karar veremeyebilirler diye düşünüyorum. Meslekler konusunda ona seçenekler sunar kendisine uygun olduğuna inandığım alana zorlarım, seçmesini sağlarım.” (V5)

“ Meslek seçerken çocuğu zorlamak onun tepkisiyle karşılaşmamıza neden olur. Aile içi çatışma yaratır. Çocuğun özelliklerine, merak alanlarına uygun

meslekler tespit edilip, seçenek sunulmalıdır. Çocuğu tamamen serbest bırakmak onu hatalı tercihe götürebilir. Tecrübelerimiz önemsenmezden gelinmemeli. Ama büyüklerin tecrübeleri çocuklara yol gösterici olmalıdır; zorlayıcı değil.” (V7)

“ Ben çocuğumu meslek seçiminde zorlamam ama tamamen serbest de bırakmam. Dilediği meslek üzerine konuşur görüşümü bildiririm, her zaman ona farklı meslek seçenekleri sunarım. Her zaman destek olurum, karar kendisine aittir.” (V8)

“İlk başlarda anne baba olarak, olmak istediği mesleği onaylamadık ama sonradan çocuğumuz nasıl mutlu olacaksa o mesleği seçmesi doğrultusunda karar aldık ve müdahale etmedik. Belli bir zaman sonra çocuğun mutlu olduğunu gördük ve bizi meslek seçimi konusunda ikna ettiğini düşünerek ona destek vermeye devam ettik.” (V18)

4.10. Velilerin, Meslek Seçimindeki Tutumlarına Karşılık Çocukların Verdikleri Tepkilere İlişkin Görüşleri

Tablo 4.10 Velilere Göre Öğrencilerin Kendilerinin Meslek Seçimindeki Tutumlarına Karşılık Verdikleri Tepkiler

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Uzlaşmacı	V1,V2,V7,V8,V9,V10,V12,V13,V15,V16,V17,V19,V20,V21,V22,V23,V25,V26,V28,V29,V30,V31,V33,V34,V35,V36,V37,V38,V39,V40,V41,V42,V44,V45,V46	35	76
Tepkisel	V3,V6,V11,V14,V18,V32,V43	7	15
Çocuğunun tercihlerini tanımayan bir ailenin tepkisel bir tavırla karşılaşması doğaldır.	V4,V6,V24	3	6
Kabullenici	V5,V11	2	4

Tablo 4.10’da velilerin meslek seçimindeki tutumlarına karşılık çocukların verdikleri tepkileri; “Uzlaşmacı”, “Tepkisel”, “Çocuğunun tercihlerini tanımayan bir ailenin tepkisel bir tavırla karşılaşması doğaldır.”, “Kabullenici” şeklinde alt temalarla ifade etmişlerdir.

Tablo 4.10’da velilerin çoğu (35 kişi),” Uzlaşmacı” kendilerinin tutumlarına karşılık çocuklarından aldıkları tepki olarak ifade ederken, velilerden 7’si

çocuklarının “Tepkisel”, yine yakın oranla 2 kişinin ise “Kabullenici” şeklinde tepki olarak gösterdiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 4.10’da velilerin meslek seçimindeki tutumlarına karşılık çocukların verdikleri tepkilere ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Çocuğumun benim tavrıma olan tepkisi uzlaştırıcıdır. Çünkü demokratik bir şekilde birlikte konuşarak ortak bir karara varmaya çalışırız, onu istediği ve mutlu olduğu mesleğe karşı ilgisini artırmaya çalışırız.” (V1)

“Meslek seçimi konusunda aramızda fikir ayrılığı bulunmamaktadır dolayısıyla evde meslek seçimi konusunda herhangi bir çatışma ortamı yoktur.” (V2)

“ Bize karşı tepkisel bir geri dönüşü oldu. Özel üniversitede eğitimine babasının ısrarıyla başlamıştı. Ancak devlet üniversitesinde ve kendi seçtiği bir bölümde okumaya karar verdi.” (V3)

“Günümüzde gençlerin tercihlerini, çocuklarını iyi tanımayan aileler için tahmin etmek ve yönlendirmek zor olduğunu düşünüyorum. Hala çocuğunun doktor olmasını isteyen ve zorlayan ama konservatuvar okumak istediği için ailesiyle çatışan bir sürü gencimiz var. Eğer aile çocuğunu iyi tanıyorsa çocuğuna meslek seçiminde onun isteyeceği mesleklere paralel fikirler verir. Bu da çocuğun tepkisel değil uzlaşmacı davranmasına sebep olur. Böylece çatışma ortamı yaratılmamış olur.” (V4)

“Biz de çocuğumla bu konuyla ilgili fikirlerimizi konuşur, seçenekler ortaya koyar son kararı ona bırakırız.” (V10)

“Çocuğumuz bizim meslek seçimindeki tutumumuza karşı uzlaşmacı ve kabullenici yaklaşmaktadır, başlarda ona karşı tutumumuza tepki vermek istese de ikna ettim sonradan kabullendi.” (V11)

“ Anne baba olarak biz zaten çocuğumuzu meslek seçimi konusunda serbest bıraktık. Kendi kararına saygılıyız. Ama bu konuda otoriter olsaydık mutlaka bize tepki verirdi, öyle de olması gerektiğine katılıyorum.” (V6)

“Çocuğumun meslek seçimindeki tutumunun zorlayıcı olduğu söylenemez ama tamamen serbest de değildir. Kontrollü serbestlik diyebiliriz. Dolayısıyla iki taraf da uzlaşmacı davranmaktayız, ortak kararlar alıyoruz. Anne baba olarak

meslek seçimini ona bırakarak olası sonuçlar hakkında uyarıcı ve bilgilendirici olmanın görevimiz olduğunu düşünüyorum.” (V7)

“ Çocuğumuzu meslek seçiminde serbest bırakarak sadece gerektiğinde fikirlerimizi söylediğimiz için çocuğumuzdan herhangi bir olumsuz tepki almıyoruz. Her zaman destek olduğumuzu söyledik. Evde meslek seçimi ile ilgili anlaşmazlık yaşamıyoruz.” (V9)

“ Çocuğumuz bize karşı ilk başlarda herhangi bir meslek konusunda onu zorlamasak da uzlaşmacı yaklaşmadı, tepkili idi. Fakat biz anne baba olarak meslek seçimi konusunda çocuğumuzla artısını eksisini tartışarak, ortak kararlar vererek aynı noktada buluştuk ve uzlaştık diye düşünüyorum. Bize karşı tepkileri zaman zaman değişiklik gösterebiliyor. ” (V14)

“ Çocuğum meslek seçiminde bir dayatma söz konusu olduğunda olumsuz tepki veriyor. Ve başarısızlıkla sonuçlanıyor. O yüzden serbest bıraktığımız için meslek seçimi konusunda herhangi bir anlaşmazlık çıkmıyor.” (V24)

“ Bize karşı tepkisel davranıyor çünkü ben çocuğumun Antalya içinde okumasını isterim ancak o kendi istekleri doğrultusunda hareket ediyor. Büyük şehirlerin olanak ve fırsatlarının çok olduğunu biliyor. Evde bu durum çatışma ortamı yaratıyor.” (V32)

4.11. Velilerin, Okuldaki Mesleki Yöneltilme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Tablo 4.11 Velilerin Okulda Yapılan Mesleki Yöneltilme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
(Kesinlikle) yeterli bulmuyorum.	V1,V4,V5,V7,V17,V23,V24,V25,V28,V29,V30,V31,V33,V36,V37,V41,V42,V43,V44	17	37
Yeterince başarılı buluyorum. Çocuğumun tanınip ona göre yöneltilme yapıldığını düşünüyorum.	V8,V9,V10,V11,V12,V13,V14,V15,V16,V18,V19,V22,V34,V35,V40	15	32
Kararsızım. Bu konuyla ilgili kesin bilgim yok.	V21,V27,V32,V38,V39,V46	6	13
Okulun meslek seçiminde bir etkisinin olmadığını düşünüyorum.	V2,V20,V23,V45	4	9
Rehber Öğretmen iş yoğunluğu nedeniyle öğrencileri birebir tanıyip yöneltilme yaptığını düşünmüyorum.	V3,V23,V24,V30	4	9
Müfredatlar ve sınav sistemi, okulların rehberlik servislerinin mesleki yöneltilme yapmasına engel oluyor.	V6,V7	2	5

Tablo 4.11’de velilerin okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde 17 katılımcı velinin okulda yapılan mesleki yöneltme faaliyetlerini kesinlikle yeterli bulmadığını ifade ederken, yine yakın bir oranla 15 velinin ise yapılan mesleki yöneltme faaliyetlerini başarılı bulduğunu; çocuğunun rehber öğretmen tarafından tanındığını ve yeteneğine göre yönlendirme yapıldığını belirtmişlerdir.

Aynı şekilde tabloya göre velilerden 6’sının ise yapılan mesleki yöneltme faaliyetlerinin yeterli olup olmadığına dair bir fikri olmadığını kararsız olduğunu ifade etmişlerdir. Yine aynı şekilde 2 veli ise müfredat programları ve sınav sistemlerinin rehberlik servislerinin mesleki yöneltme yapmasına engel olduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.11’de velilerin okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“ Çocuğum daha önceden yapmak istediği mesleği belirlemişti. Okulun, çocuğumun meslek seçiminde ve yöneltmede bir katkısının olmadığını düşünüyorum. Çocukların meslek seçiminde yöneltmeden, kendi seçeceği meslekte etki altında kalmaması gerektiğini savunuyorum.” (V2)

“ Rehber öğretmenin sayısının yetersizliği, öğrenci sayısının fazla olması ve çözüm bulması gereken problemlerin mesleki yöneltme yerine öğrencilerin davranış bozuklukları, disiplin suçları ve toplumun giderek bozulan aile yapısından kaynaklanan sorunları vb. olduğunu düşünürsek rehberlik servisinin mesleki yöneltme faaliyetlerini yetersiz bulduğum ve bu tür çalışmaların da geride kaldığı sonucu çıkarılabilir. ” (V3)

“Eğitim öğretim işinin hiçbir zaman tek taraflı olmadığını düşünüyorum. Okul, aile ve öğrenci bu üçü bir zincirin halkası gibidir. Biri koparsa bir yerlerde mutlaka eksiklikler veya başarısızlıklar ortaya çıkar. Bence aile okulla birlikte bu faaliyetleri takip etmeli, çocuğuyla konuşmalı, birlikte hareket ederek ortak fikir sunmalıdır. Günümüzde meslek seçimi ile ilgili anketler ve testler uygulanmaktadır. Ama çocuklar bu testleri ciddiyetle uygulamadıkları için meslek seçimlerinde zorlandıklarını düşünüyorum. Rehber öğretmen bu konuda görüşmeler yaparak envanterlerin ciddiyetle uygulanmasını sağlayabilir. Ayrıca rehberlik servisinden beklemeden de çocuğun istediği alanda iyi olan meslek sahipleri ile tanıştırebilirler

ve yönlendirebilirler. Bu sayede çocukların kafalarındaki soru işaretlerinin bir kısmı gitmiş olur.” (V4)

“Genel seminerler, tanıtımlar yapıldı ama kişisel olarak birebirde yöneltme görüşmeleri yapılmadığı için yetersiz görüyorum. Bence bölümler ve meslekler hakkında daha ayrıntılı anlatılmalı. Çocuklarımız bu konuda daha çok bilgi sahibi olarak istediği alana yönelmeli.” (V25)

“Ben müfredat programlarımızın mesleki yöneltmeye uygun olmadığı görüşündeyim. Yükseköğretime geçiş sınav sisteminin öğrencinin doğru yaptığı soru sayısına göre bölüm ve meslek seçmesi, kendi istediği mesleği seçemiyor olması üzücü bir durumdur. YGS-LYS’de çocuğun meslek seçiminde aldığı puanlar belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla okullardaki rehberlik servisinin mesleki yöneltme faaliyetlerini yapmış olmasının çok önem arz etmediğini düşünüyorum. Yani çocuğun yeteneği olsa ve tespit edilmiş de olsa, sınavdan aldığı puanı yeterli değilse anlamı kalmamaktadır.” (V6)

“Rehberlik servisinin çalışmalarını yeterli buluyorum, faaliyetlerini beğeniyorum. Her zaman kolaylıkla rehber öğretmene ulaşırsınız ve meslek tercihi konusunda yardımcı olur.” (V9)

“Konferanslar ve velilere yönelik meslek tanıtım seminerleri düzenlendi. Çocuğumun ders başarısının ve ilgi-yetenek bakımından durumunun tespit edilmesinin öğretmen tarafından takip edildiğini ve uygun bölüm ve mesleğe yöneltme yapıldığını düşünüyorum.” (V12)

“Çocuğun da yapılan yöneltmedeki önerileri tabiki dinleyip uygulaması gerekir, çocuğa da görev düşmektedir.” (V11)

“Rehberlik servisini mesleki yöneltme konusunda yetersiz buluyorum, şimdiye kadar bu konuyla ilgili yapılmış herhangi bir çalışmaya şahit olmadım.” (V30)

“Rehberlik servisinin yöneltme faaliyetlerinin çocuğum bu yıl son sınıf olduğu için çalışmaların kısa zaman içinde başlayacağını ve bize de bilgi verileceğini düşünüyorum.” (V26)

“Rehberlik servisini mesleki yöneltme çalışmalarını konusundaki etkililiği hakkında bir bilgim yoktur, Rehber öğretmeni tanımıyorum.” (V21)

“Maalesef yoğun iş temposu nedeniyle de okula gelemiyorum. Dolayısıyla bu konuda bir şey söyleyemem.” (V32)

“ Rehberlik servisleri bana göre yeterli değil, çünkü bir rehber öğretmenin okuldaki bütün çocukları tanınmasının, yeteneklerini bilmesinin ve ona göre uygun mesleklere yöneltebilmesinin mümkün olmadığı kanısındayım. Sadece meslek tanıtımları yaparak onları bilgilendirebilir.” (V23)

“ Rehberlik servisinin yöneltme faaliyetlerini kesinlikle yetersiz buluyorum. Öğrencileri mesleki rehberlik yapmaktan çok, onlara akıl verip gönderme amacıyla olduklarını düşünüyorum. Sadece bizim okulumuzda değil genel anlamda yetersiz buluyorum. Daha fazla meslek tanıtımı yapılmalı ve öğrencilerle birebir görüşmeler daha sık olmalı.” (V28)

4.12. Rehber Öğretmenlerin, Meslek Seçiminde Okulun Yürüttüğü İş ve İşlemlere İlişkin Görüşleri

Tablo 4.12 Rehber Öğretmenlerin Meslek Seçiminde Okulun Yürüttüğü İş ve İşlemlere İlişkin Görüşleri

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Mezunlarımızdan ve alanında uzman tanınmış kişileri davet edip meslek tanıtımları yapılmakta ve yerinde meslek ortamlarını görerek bilgilendirilmektedirler.	RÖ1,RÖ2,RÖ3,RÖ4,RÖ5,RÖ6,RÖ7,RÖ9,RÖ11,RÖ12,RÖ13,RÖ15,RÖ16	14	82
İlgi ve yetenek test anketleri ve envanterleri uygulanmaktadır ayrıca ÖSYM ve YÖK Atlas web sitelerinden öğrenci puan ve başarı sıralamaları grafiklerden yararlanılmaktadır.	RÖ1,RÖ2,RÖ3,RÖ5,RÖ7,RÖ9,RÖ10,RÖ11,RÖ12,RÖ14,RÖ15,RÖ17	12	70
Mesleki yöneltmede öğrencilerle birebir görüşmeler yapılmakta ve öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirilmektedir	RÖ1,RÖ2,RÖ3,RÖ5,RÖ7,RÖ8,RÖ12,RÖ14,RÖ15,RÖ17	10	59
Üniversite tanıtım günlerine öğrenci katılımlarını sağlamaktadır.	RÖ1,RÖ2,RÖ5,RÖ7,RÖ10,RÖ11,RÖ12	7	41
11.sınıfa geçmeden önce alan ve dal seçimleri hakkında veli ve öğrencilere seminer verilmektedir.	RÖ2,RÖ4,RÖ7,RÖ9,RÖ11,RÖ12,RÖ13	7	41

Tablo 4.12’de rehber öğretmenlerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşleri incelendiğinde 14 rehber öğretmenin okulun daha önce mezun olmuş öğrencileri ve alanında tanınmış uzman kişileri davet ederek çeşitli meslek dallarında tanıtım seminerleri yaptığı ifade edilmiştir.

Aynı şekilde tabloda katılımcı 17 rehber öğretmenden 12’si lise son sınıf öğrencilerine ilgi ve yetenek belirleme anketleri uyguladıklarını ve öğrenci puan ve başarı sıralamalarını takip ederek onları üniversite sınav sistemi hakkında bilgilendirdiklerini belirtmişlerdir.

Yine aynı şekilde tablo 4.12’de 10 rehber öğretmenin ise mesleki yöneltme için öğrencilerle birebir görüşmelerde buldukları ve onları ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirme yaptıkları görülmektedir.

Tablo 4.12’de rehber öğretmenlerin öğrencilerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Meslek tanıtımları yapıp mezunlarımızdan okudukları bölümler hakkında öğrencileri bilgilendirmelerini istiyoruz. Üniversite tanıtım günlerine öğrencilerimizin katılımını sağlıyoruz. Broşürleri öğrencilere ulaştırıyoruz. ÖSYM ve YÖK Atlas web sitelerinden öğrenci puan ve başarı sıralamaları gibi meslek grafiklerinden yararlanıyoruz.” (RÖ1)

“Öğrencilere ilgi ve yetenek testleri uyguluyoruz. Ailenin beklentileri ve öğrencinin isteği, öğrenci ve ailenin sosyoekonomik koşulları, mesleğin gelecekteki koşulları ve ülke açısından planlanması hakkında görüşmeler yapıyoruz. Genellikle bu konulardaki görüşme talepleri öğrencinin kendisinden gelmektedir. Meslek tanıtım günleri yapıyoruz, alanında başarılı insanları okulumuza davet edip seminerler veriliyor. Yerinde meslek ziyaretleri gerçekleştirip öğrencilerin çalışma ortamlarını görmelerini sağlıyoruz.” (RÖ2)

“ 9. ve 10. Sınıf öğrencilerine ileriye dönük doğru meslek seçimi amacıyla alan seçimi konusunda seminerler düzenliyoruz. Bilgilendirme toplantıları hem aileler hem de öğrencilere yönelik düzenleniyor. 10. Sınıfın sonunda ise alan seçimi yapılacak öğrencilerin alanlarıyla ilgili daha kişisel ve özel görüşmeler yapılıyor.” (RÖ4)

“Meslek seçiminde okul, iş ve işlemlerin yürütülmesi ve uygulanmasına destek olur. Üniversite tanıtım günleri yapılıyor. Üniversite tanıtım gezileri yapılmakta mesleki rehberlik ve grup ve bireysel çalışmalar uygulanmaktadır. Meslek tanıtım günlerinde alanında başarılı insanlar davet edilip seminerler verilmektedir.” (RÖ5)

“Okulumuzda rehberlik servisi olarak mesleki yöneltmede belirli envanterler doğrultusunda çalışmalar yapılmaktadır. Bireysel görüşmelerle bu uygulamaların sonuçları paylaşılmakta ve bireysel olarak görüşmeler yapılmaktadır.” (RÖ8)

“Öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını belirlemelerine yardımcı olmak, öğrencilere meslek tanıtımı yapmak, öğrencilerin kişisel özelliklerine uygun olabilecek meslekler hakkında bilgi vermektir.” (RÖ9)

“ Öğrencilerimize mesleki rehberlik yapmaktayız. Okul çalışma planımıza sadık kalarak derslerine girerek meslek tanıtımları yapıyoruz. Öğrencilerin meslek seçimi konusunda kafaları çok karışık, bu soru işaretlerini elimizden geldiğince yok etmeye çalışıyoruz. Hem rahat çalışmak hem de maaşı yüksek bir meslek seçmek istiyorlar. Önemli olanın sevecekleri mesleği yapmak olduğunu ve bunun kazancı da beraberinde getireceğini anlatmaya çalışıyoruz.” (RÖ12)

“Okullarda ne yazık ki mesleki seçim konusunda çocukların ilgi ve yetenekleri doğrultusunda doğru yönlendirildiğini düşünmüyorum. Daha doğrusu yeterli sayıda envanter kullanımı ve çalışma yürütülüyor. Meslek seçiminden önce 11.sınıfta yapılan alan seçimlerinde bile öğrenci daha çok arkadaşından etkileniyor ve ona göre alan seçimi yapıyor.” (RÖ13)

“ Okulumuzda mesleki rehberlik çalışmaları yapılmaktadır. İlk başta öğrenciyi tanımayla başlar. Bunun için öğrencilere Öğrenci Tanıma Formu uygulanır. Meslekler hakkında genel bir inceleme yapılır. Burada dikkat edilmesi gereken husus öğrencilerin kişisel özellikleri ile mesleklerin gerektirdiği özellikler arasında bağlantı kurmadır. Mesleki rehberliğin temelinde bireyi tanımak, onun yetenek ve ilgilerini belirleme, mesleklerin özelliklerini bilmek, bunlar doğrultusunda mesleki yöneltmede bulunmaktadır. Bu kapsamda farklı meslek tercih envanter ve ölçekleri uygulamaktayız.” (RÖ14)

“Öncelikle rehber öğretmen öğrenciyi tanıyıp ilgi alanlarını keşfedip ona uygun olduğunu düşündüğü meslekler önerip tanıtılabilir. Öğrencinin sevdiği ve yapabileceği meslekler olmasının yanında iş alanı geniş olan meslekler tanıtılmalı ve seçim öğrenciye bırakılmalıdır. Biz rehberlik servisi olarak meslek analiz testlerinden de yardım almaktayız.” (RÖ15)

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Meslek seçimi bireyin hayatında verdiği en önemli kararlardan bir tanesidir. Dolayısıyla bireyin meslek seçerken kendisine en uygun olan seçenekte karar verme süreci hayatının en kritik dönemlerinden birini kapsar. Meslek seçimi ile ilgili en önemli aşamalardan bir tanesi de lise son sınıf öğrencilerinin geleceklerini ve mesleklerini belirlemede etkili olan üniversite sınavına giriş dönemidir. Üniversite son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş esnasında seçecekleri bölümlerin belirlenmesinde aile, okul, arkadaş çevresi, sosyal medya gibi uzak ve yakın çevre unsurları etkili olmaktadır. Bu durumda meslek ve bölüm seçme işini rastlantılara bırakmak öğrencilerin geleceği açısından çok risklidir. Bu riski en aza indirmenin yolu ise bu konuda rasyonel karar vermektir. Karar verme aşamasında öğrencilerin ilgi, ihtiyaç, beklenti ve yetenekleri meslek seçmede önemli bir kriterdir. Ancak meslek seçmede sadece bu kriterleri dikkate almak yeterli olmayabilir. Seçilecek mesleğin özellikleri, gelecek güvencesi sağlayıp sağlamaması, mesleğin toplumsal saygınlığı meslek seçiminde önemli derecede etkilidir. Bu durumda gerek çocuğun kendisini tanıması ve gerekse seçebileceği meslekler hakkında bilgilendirilmesi ve uygun seçeneklerde karar verebilmesi için kendisine rehberlik hizmetinin sunulması büyük önem taşımaktadır. Bu rehberlik hizmetinin sunulması ise okulun başlıca görevleri arasında bulunmaktadır. Okulların bu görevi temelini Anayasa'dan, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçlarında yer almaktadır. Ayrıca Milli Eğitim Temel Kanunu'nun on dört ilkesinden biri olan yöneltme ilkesi çocukların okullarda ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda yöneltileceklerini belirtmektedir. Bunun yanında ilköğretim kurumları yöneltme yönergesi okulların çocukları uygun bir mesleğe yöneltmede okulun görev ve sorumluluklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla bütün bunlar okulların, öğrencilerin kendilerini tanıma ve uygun bir meslek seçmelerini sağlamada önemli bir görev üstlendiğini göstermektedir.

Öğrencinin meslek seçiminde rasyonel bir karar vermesinde etkili olan kurumlardan birisi de ailedir. Bilinçli aileler öğrencilerin meslek seçiminde rasyonel rol oynarken bazı aileler ise öğrencinin yanlış meslek seçmelerine ve kendilerine uygun olmayan alanlara yönelmelerine neden olmaktadır. Bu araştırmada okul ve ailenin rolü incelenmekte ve daha isabetli karar vermeleri için çeşitli öneriler sunması açısından bu araştırma önemlidir.

Araştırmada lise son sınıf öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenler olarak öğrencilerin kendi tercihleri, aileleri, arkadaşları, yakın çevreleri(komşu, akraba), okul ve öğretmenleri (rehberlik servisi), basın ve sosyal medyanın rol aldığı görülmektedir. Bu araştırmaya göre lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde rol oynayan bu etkenler öğrencilerin Birinci, ikinci ve üçüncü sıradaki tercihleri dikkate alınarak bir bütün olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin tercihlerin birinci sırasında aileleri, ikinci sırasında kendileri, üçüncü sırasında ise yakın çevrelerinin (komşu, akraba) rol aldığı görülmektedir. Buna göre ele alınan etkenler arasında lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde rol oynayan en önemli etkenin aile olduğu; en az öneme sahip olan etkenin ise arkadaşlar olduğu görülmektedir.

Yapılan çeşitli araştırmalar ailenin öğrencilerin meslek seçiminde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ailenin çocuklarının meslek seçiminde bu denli yüksek bir derecede rol ve etkiye sahip olması ailenin çocuğun meslek seçiminde daha olumlu bir karar verebilmesi için üzerinde durulması gereken önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla rasyonel bir meslek seçimi için ana baba eğitiminin çok önemli olduğu söylenebilir. Çünkü yanlış tutum ve davranışları, öğrencilerin yanlış bir meslek seçmelerine ve hayat boyu mutsuz olmalarına neden olabilir. Etkili ana baba eğitimi çocuğun doğru meslek seçiminde hayati bir önem taşımaktadır (Gordon, 2016). Cüceloğlu'na göre (2005) ailelerin meslek seçiminde çocuklarına karşı sergilediği bazı yanlış davranışlar meslek seçiminde doğru karar vermekten alıkoymaktadır. Araştırmalar sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarını ailenin sosyoekonomik düzeyi, anne ve babanın mesleği, eğitim düzeyinin çeşitli şekillerde çocukların meslek seçimini önemli derecede etkilediğini ortaya koymaktadır.

Örneğin öğretmenlik mesleği ile ilgili yapılan bir araştırmaya göre (Akbayır, 2003) öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin ağırlıklı olarak sosyoekonomik

düzeyi orta ve düşük ailelerden geldikleri saptanmıştır. Aynı araştırmaya göre önemli bir sonuç da ailenin gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin öğretmenlik mesleği seçimlerinin azalmasıdır. Bu bulgu, Türkiye'de öğretmenlik mesleğine yönelenlerin genellikle alt ve orta gelir gruplarından olmalarıyla örtüşüyor. Bu durum ailenin sosyoekonomik durumunun ve özellikle gelir düzeyinin çocukların meslek seçiminde etkili olduğunu göstermektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri olarak Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nde yer alan güvenlik ihtiyacının ağır basmasından kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü alt sosyoekonomik yapıya sahip ailelerin ekonomik durumlarının düşük olması geleceğe ilişkin güvenlik ihtiyacını ön plana çıkarabilir. Bu durumdaki aileler çocuklarını güvenceye alabilmek için daha çok kamu alanına yönelmekte ve bu alanlar içerisinde öğretmenlik mesleği ön plana çıkmaktadır. Bundan dolayıdır ki çoğu meslekte istihdam bulamayan üniversite mezunları pedagojik formasyon almak suretiyle devlet kapılarında atanmayı beklemektedir.

Çünkü meslek seçimi konusunda yapılan çeşitli araştırmalar mesleki güvencenin tercihte önemli bir etken olduğunu göstermektedir (Bundy ve Norris, 1992).

Araştırmada öğrencinin kendi tercihinin ikinci sırada olması, karar vermede öğrencilerin en önemli unsur olmadığını ve bazen kendi istekleriyle bazen de ailenin baskın çıkmasıyla o rolü aileye kaptırdığını görmekteyiz. Halbuki çağdaş eğitim ve yaşam biçimi meslek seçimi aşamasındaki bireyi meslek seçiminde kendini tanıyarak kendisine en uygun mesleği kendisinin seçmesini öngörür. Mesleki rehberliğin amacı da öğrencinin kendi tercihlerini kendisinin yapmasını öngörür. Meslek seçiminde ailenin ön plana çıkmasının nedenlerinden biri olarak geleneksel Türk Toplumunda ailenin yönlendirici ve büyükler en iyisini bilir anlayışının etkisi olduğu söylenebilir.

Araştırmalar göstermiştir ki ekonomik ve kültürel düzeyi yüksek olan ailelerde gençler, yetenek ve ilgileri doğrultusunda destek görmektedirler. Ekonomik ve kültürel olanakları elverişsiz olan ailelerde gençler, kısa zamanda büyük kazanç getirecek veya itibar sağlayacak, moda mesleklere yönlendirilmektedir (www.yozgatram.gov.tr, 2006). Aile baskısının egemen olduğu hallerde ve mesleğin babadan oğula geçmesi şeklindeki geleneğin sürdürüldüğü ailelerde, gence, baba mesleğini sürdürmesi için baskı yapıldığı görülmektedir. Koşullandırma veya baskı

yoluyla eğitilen bir gencin, ya baba mesleğine yöneltildiği ve ya ailesine başkaldırarak, idealindeki mesleğe sahip olabilmek için ortamından uzaklaştığı görülmektedir (Razon, 2006).

Araştırmanın en çarpıcı bulgularından bir tanesi ise, okulun öğrencinin meslek seçiminde dördüncü sırada olmasıdır. Ortaokul ve lise düzeyinde yedi yıllık süreçte öğrenciyi izleyerek kendini tanımasına yardımcı olması ve mesleki rehberlik yapması beklenen eğitim sisteminin en temel işlevlerinden birisini etkili olarak yerine getiremediği söylenebilir. Yapılan araştırmalar öğrencilerin bilimsel yöntemlerle ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda tercih yapmadıklarını koymaktadır (Uysal, 1970) . Bu durum neden arasında okul rehberlik servislerinin mesleki yöneltme işlevinin yerine getirmemesinden (Güven,2009) kaynaklandığı söylenebilir.

Yapılan benzer bir araştırmada öğrenciler okul danışmanlarının yürüttükleri çalışmaları okullardaki öğrenci sayısının fazlalığı nedeniyle bireysel görüşmelere engel olduğu gerekçesiyle yeterince etkili olmadığını düşündükleri belirtilmiştir (Özyürek ve Kılıç).

Yapılan başka bir araştırmada ise mesleğe yöneltme faaliyetinin eğitim kurumlarında yer alması ve eğitimin bu anlayış içinde yapılması halinde büyük ölçüde yararlı olacağı saptanmıştır (Cepoğlu, 1975).

Öğrencilerin meslek seçiminde öncelik verdikleri kriterlere bakıldığında bir çalışmada sonuçların paralellik gösterdiği görülmüştür. Bölüm seçmenin ilk dört nedeni olarak “alana duyulan ilgi”, “alınan puanın bu bölüme yetmesi”, “alanın kişilik özelliklerine uygunluğu” ve “iş bulma olanağının yüksekliği”nin yer aldığı saptanmıştır (Korkut-Owen ve Kepir, 2012).

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin mesleki seçimlerini en fazla mesleğe duydukları ilginin etkilediği, bunu sırasıyla üniversite sınavından alınacak puanın, bireysel yeteneklerinin, iş bulma kolaylığının, mesleğin toplumsal saygınlığının, mesleğin maddi kazanç durumunun, aile etkisinin, mesleğe ait eğitimin kolay olmasının ve çevre etkisinin takip ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır (Nalbantoğlu, 2017).

Başarılı öğrencilerin sosyal güvenceye ilginin önünde yer verdiklerini, başarısız öğrencilerin ise bağımsızlığa daha fazla önem verdiklerini ve kendilerini gerçekleştirme eğilimlerinin, okulun beklentileri ve başarı ölçütü ile bağdaşmadığı saptanmıştır (Kuzgun, 1976).

Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde öncelik verdikleri kriterler frekans sayıları dikkate alındığında şu şekilde sıralanmıştır, doyurucu maddi kazanç sağlama, kişisel özellikleri ve yeteneklerine uygun meslek edinmek, prestij ve toplumsal saygınlık, işsiz kalmamak (iş güvencesi) sağlamak, ailenin beklentilerini karşılamak, sevdiği ve ilgi duyduğu bir mesleği yapmak, çalışma koşullarının cazip olması. Yurt dışında yapılan bir araştırmada (Bundy ve Norris, 1992) belirlenen kriterler arasında meslek seçiminde gördükleri en önemli unsurun mesleki güvence olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmamız ile benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Tüketim toplumu özelliği gösteren toplumlarda ihtiyaçların sonsuz ve çeşitliliğin bol olması nedeniyle iyi bir hayat standardı sürdürebilmek ve ihtiyaçlarını üst düzeyde karşılayabilmek yönündeki düşünceleri öğrencileri doyurucu ve bol kazanç getirici meslekleri tercih etmeye yöneltebilir. Doyurucu maddi kazanç sağlayan mesleklerin aynı zamanda toplumsal saygınlık ve prestij kazanmada da etkili olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle yüksek kazanç getiren meslek mensuplarının toplumdaki prestijlerinin de yükseldiği söylenebilir. Buna ilişkin öğrenci ifadeleri çok çarpıcıdır . bir öğrenci bunu şu şekilde ifade etmiştir: “Öncelik kendi tercihim ama sistem maalesef kazanç üzerine kurulu olduğu için kazanç en öncelikli diyebilirim. Prestij de önemlidir. Örneğin hukuk bölümünü tercih etmemin sebebi toplumda avukat, hakim veya savcı olan kişiler saygınlık görmektedirler. Onlara karşı insanların bakış açıları daha farklıdır.” (Ö2). Bol kazancı olan mesleği tercih etme kriteri toplumsal prestij kriterini de karşılasa bazen riskleri de beraberinde getirebilmektedir. Sadece bol kazancı olması nedenle ilgi duyulmadığı ve kişilik özelliklerine uygun olmadığı halde bazı öğrencilerin doktorluk mesleğine yöneldikleri söylenebilir. Ancak bazı öğrencilerin bu tercihten okullarını bırakarak ya da mesleği icra etmeyerek başka mesleklere yöneldikleri bilinen bir gerçektir.

Bazı araştırmalar öğrencilerin çoğunluğunun orta derecede riskli ve kazancı olan meslekleri seçtiklerini göstermektedir (Frey vd., 1962). Bu araştırma da öğrencilerin meslek seçiminde iş garantisi ve mesleğin bol kazançlı olmasını

önemsediklerini göstermektedir. Meslek seçiminde öncelik verilen kriterler arasında olan işsiz kalmamak ve ailelerinin beklentilerini karşılama gibi kriterlerin öğrenciler için en risk taşıyan kriterler olduğu söylenebilir. Çünkü sadece anne ve babanın beklentilerini yerine getirmek ve onları mutlu etmek için yapılan meslek seçimleri, kendi özelliklerine ve ilgilerine uygun olmadığında öğrencileri gelecekte mutsuz edebilir. Çünkü istemeden yapılan bir meslekte başarı ve yükselme şansı da az olabilir. Dolayısıyla aileler çocuklarının meslek seçiminde baskıcı ve karar verici olmaktan çok öğrenciye seçenek sunucu, bilgilendirici ve rehberlik edici olmalıdır. Bu konuda ana baba eğitimi büyük önem taşımaktadır.

Öğrencinin meslek seçiminde ailenin oynadığı role ve etkisine ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde. Ailelerin çocuklarının meslek seçiminde çok büyük rol aldığı ortaya çıkmıştır. Ailelerin çocuklarının meslek seçiminde bazen mutlak seçici, başka bir deyişle tek karar verici ve otokrat oldukları görülmektedir. Hatta, bunu yaparken çocukların ilgi isteklerini gözardı ettikleri ve kendi uygun gördükleri mesleklere çocuklarını yönettikleri görülmektedir. Bununla ilgili olarak öğrencilerden biri durumu ifadesiyle şu şekilde özetlemektedir: “Bana göre fazlasıyla etkisi var. İstemediğim bir okulda ailem yüzünden öğrenim görüyorum. Ve gelecek kaygısı yaşıyorum. Geleceğimi kendi planlarına göre yönetiyorlar, benim isteklerim arka planda kalıyor.”(Ö3) “Ailemin kriterlerine göre bir meslek seçimi yapacağım. Mutlu olmadığım bir alanda başarı sağlayabileceğimi düşünmüyorum.” (Ö9). Bu durum ailenin çocuğun meslek seçiminde bazen olumsuz rol aldığını göstermektedir.

Katılımcıların önemli bir kısmının ailenin meslek seçiminde rolünün çok fazla olduğunu belirtmişlerdir. Geleneksel Türk toplumunun aile yapısı ailede anne babanın çocuklarının geleceğine karar vermede meslek ve eş seçiminde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Bu etkinin derecesi ve şekli farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bazen aile ne derse olacak görüşü yani otoriter aile tiplerinde durum böyleyken bazen çocuğuna seçenekler sunarak çocuklarını etkilemektedirler. Bazen de çocuklar kendilerini çaresiz bulup “büyükler en iyisini bilir” ilkesinden hareket ederek karar vermeyi tercih edebilmektedir. Buna ilişkin öğrenci görüşleri durumu şu şekilde açıkça özetlemektedir: “ Bence aile meslek seçimimde en büyük rolü olan etkendir. Çünkü ailemiz bizim geri kalan hayatımızın sıkıntısız geçmesini istedikleri için bence onların önerileri kulak ardı edilmemesi gerekir diye düşünüyorum.” (Ö22)

Sonuç olarak baktığımızda ailenin çocuğun meslek seçiminde çok etkili bir rol aldığı söylenebilir.

Yukarıda belirtilen aile rollerine ek olarak bazı ailelerin çocuklarını karşı meslek seçiminde serbest davranma imkanı tanıdıkları ve demokrat bir rol sergiledikleri görülmektedir. Kendini tanıyan ve ne istediğini bilen ve aynı zamanda okuldan meslek ve alan seçimi konusunda yeterince rehberlik hizmeti alan çocuklar için anne ve babaların sergiledikleri demokrat rol çocuk açısından önemli bir katkı sağlayabilir. Ancak bu koşullar sağlanmadığında doğru karar verme konusunda bu rol öğrenci açısından riskler de taşıyabilir. Bazı katılımcılar ise ailelerinin meslek seçimlerinde rehber rolü oynadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumdaki ailelerin öğrencinin kendini tanıması ve çeşitli meslekleri tanımasında rehber rolü oynadıkları belirtilmektedir. Katılımcı bir öğrenci, ailesinin demokratik rolünü şu şekilde ifade etmiştir: “Meslek seçimimde ailemin çok fazla etkisi bulunmamaktadır ama yine de zaman zaman anne babam bana kendi istedikleri mesleği hatırlatıp tekrar düşünebilirsin diyerek yönlendirme yapıyorlar. Beni bu konuda zorlamazlar, yapıcı eleştirilerde bulunup bana maddi manevi destek verirler.” (Ö18). Bilinçli ailelerin rehber rolünü oynaması çocuklarının meslek seçiminde olumlu rol oynayarak doğru karar vermelerine yardımcı olabilirler. Demokratik aileler ergenlik döneminde gencin bağımsızlık girişimlerini denetimi eksik etmeden destekler (Ünal, 2017). Bilinçli ailelerin demokratik tutum ve davranışlarının yapmaları gereken en rasyonel davranış olduğu söylenebilir. Araştırmada ortaya çıkan sonuçlardan birisi de aileye yüklenen “yönlendirici” ya da “bilirkişi” rolüdür. Bu rolde çocuklar anne babalarının onları yönlendirmelerini ve bilirkişi olarak kendilerine yardım etmelerini beklemektedir,

Öğrencilerin ailelerinin meslek seçimindeki tutumlarını, serbest, otoriter, zamana göre baskıcı veya demokratik, ebeveynlere göre baskıcı veya demokratik, demokratik, geleneksel ve yönlendirici olmak üzere çeşitli tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Görüş bildiren katılımcıların önemli bir kısmı (20 kişi) ailelerinin son sözü kendilerine bıraktıklarını ve kendilerinin karar vermede serbest olduklarını belirtirken, katılımcıların 12’si ise ailelerinin otoriter olduklarını ve kendilerinin karar verdiklerini belirtmişlerdir. Ailelerin otoriter bir tutum sergileyerek çocuklarının mesleklerini kendilerinin seçmeleri çocukların ilgi duymadıkları meslekleri seçmelerine neden olabilmektedir Uysal’ın (1970) yaptığı araştırmada

çocukların ilgileriyle seçtikleri meslekler arasında bir tutarlılık olmadığını göstermiştir. Bu durum meslek seçiminde öğrencilerin isabetli karar vermede zorlandıkların gösterebilir. Yapılan araştırmalar ailelerin çocuklarının cinsiyetlerine göre müdahale durularını değiştirdiklerini göstermektedir örneğin babalar daha çok erkek çocuklarının hangi mesleği seçecekleri konusunda daha müdahaleci olmaktadır (Oksay, 1981). Bunun nedenlerinden birisi olarak geleneksel Türk toplumunun kültürel özellikleri gösterilebilir. Çünkü baba ailede kendisinden sonra gelecek olan kişiye kendi mesleğini seçmesi ve mesleğini devam ettirmesi için baskı yapabilir. Ayrıca erkek çocuk ailenin devamlılığını sağlayacağı için baba onun meslek seçimine daha fazla müdahalede bulunabilir. Ataerkil aile tipinde kız çocuğu gidici gibi görüldüğü için üzerinde daha fazla durulamayabilir hatta bazı geri kalmış toplumlarda kız çocuğunun meslek edinmesi bile yadırganabilmektedir. Meslek seçiminde ailenin demokratik olmasının ve destekleyici olmasının çocuğun kendine güvenini arttırmada ilgi ve yeteneğine uygunu meslek seçmesine yardımcı olabileceği gibi aynı zamanda verdiği kararın sorumluluklarını almasını da sağlayacaktır.

Araştırmada çocuğun meslek seçiminde ailenin izlediği tutuma ilişkin olarak öne çıkan sonuçlardan birisi de anne ve babanın farklı tutum ve roller üstlenmesidir. Yani aynı ailede ebeveynlerden birinin demokratik diğerinin de otokratik tutum sergilemesi. Bir başka ilginç sonuç ise duruma göre değişen tutumlardır. Örneğin aile bazen demokratik bazen de otokratik tutum sergilemesidir. Bu durum ailenin kendine ait kırmızı çizgilerinin olduğunu ve çocuklara meslek seçiminde bir alana kadar özgürlük tanıdıklarını göstermektedir. Bunun nedeni ise gerek hayat tecrübeleri ve gerekse olgunluk düzeylerinin öğrencinin göremediği bazı risklere karşı çocuğu koruma duygusundan kaynaklandığı söylenebilir. Örneğin çocuk gelecek kaygısını ilk yıllarda yaşayamayabilir işsiz kalma korkusu yerine ilgilerini gerçekleştirmeyi ön plana aldığında anne ve baba piyasa koşulları konusunda öğrencileri uyarabilmekte ve bazen kırmızı çizgiler çizebilmektedir.

Öğrencilerin meslek seçiminde ailelerinin tutumlarına karşılık şu tepkileri vermektedir: öncelikle öğrencilerin gösterdikleri tepkilerin mutlak karar sahibi olma şeklinde olduğu görülmektedir. Bu tutum öğrencilerin anne babalarıyla meslek seçimi konusunda karşılaştıkları çatışma durumlarını çözmeye rekabetçi tutumu

(İpek, 2003) önemli ölçüde benimsediklerini göstermektedir. Rekabetçi tutum, öğrencilerin kendi düşüncelerini savunma ve düşüncelerini kabul ettirme eğiliminde olmalarının sonucudur. Yani bu durum, klasik kazanayım-kaybet , kendi dediklerini kabul ettirme ve karşıdakilerinin dediklerini yapmama stratejisini içerir. Bunun yanında öğrenciler bazen karşılıklı ödün verme ve pazarlık stratejisini uygularken bazen çatışma ve bazen de kabullenme stratejilerini uyguladıkları görülmektedir. Kabullenme stratejisini öğrencilerin yaklaşık dörtte birinin benimsediği görülmektedir. Kabullenme stratejisi öğrencilerin meslek seçiminde anne ve babalarıyla çatışmalarını yönetirken fedakar tutum stratejisini (Owens, 1998) uyguladıklarını göstermektedir. Fedakar tutum stratejisinde öğrenciler kendi düşünce ve çıkarlarını koruma eğilimlerinin düşük olduğu ve bundan fedakarlık etmeyi göze aldıkları bir çatışma yönetimi stratejisidir. Uzlaşmacı tutum sergileyen bir öğrenci bu durumu şu şekilde açıklamaktadır. “Şu zamana kadar tepkisel yaklaşmadım ve aileme karşı tepkim uzlaşmacı tutumda olur. Çünkü tepki vermek boşuna bir çaba diye düşünürüm uzlaştırıcı olursam, onları kendi istediğim mesleğe ikna edip istediğime ulaşırm diye düşünüyorum. Ailemi bazen ikna edemiyorum bu konuda sabit fikri var ama bu hayatın benim olduğumu zaman geçtikçe onlar da farkına varıyor.” (Ö1). Bu ifade çocuğun ailesiyle meslek seçiminde karşılaşılabileceği durumları ve bu durumlar karşısında neler düşündüğünü ve en karlı çıkacağı yolu nasıl seçtiğini göstermesi bakımından önemlidir. Tabii ki her öğrenci aynı tepkiyi vermemekte ve bazı öğrenciler ailenin seçenekleri yerine kendileri karar vermeyi ve bunun karşılığındaki sonuçları üstlenmeyi yani sonuçlarına katlanmayı tercih etmektedirler bunlardan biri şu şekilde düşüncelerini ifade etmektedir: “ Aileme karşı tepkisel bir tutum sergilerim. Çünkü gelecekte bu hayatı devam ettirecek ve bu mesleği yapacak olan ben olduğum için mutlu olacağım meslek uğruna hayallerimin peşinden koşmaya devam edeceğim. Ailem de olsa benim hayallerim daha öncelikli.” (Ö6)

Bireyin başarılı ve mutlu olmasında kişisel niteliklerine uygun alan ders, okul ve meslek seçiminin rolü büyüktür, kişinin uygun bir alana yönelmesi ve bu alanda başarılı olabilmesi için rehberlik hizmetlerinin zamanında yapılması gereklidir (Sak, 2004). Araştırmanın altıncı alt probleminde belirtilen, öğrenciler okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin olarak, YGS, LYS için bilgilendirme ve yönlendirme seminerleri verildiğini, üniversite tanıtım fuarlarını ziyaretler

yapıldığını, mezun öğrencilerin meslek tanıtımı için davet edildiklerini, okulun bireysel mesleki yönlendirme faaliyeti olmasa da rehberlik servisine gidildiğinde sorularına yanıt buldukları ve okullarda yapılan rehberlik faaliyetlerini yeterli bulduğunu ifade eden öğrenciler olmakla birlikte okulun verdiği rehberlik hizmetlerinin yetersiz olduğunu, rehber öğretmen sayısının yetersiz olmasından dolayı mesleki yönlendirme faaliyetlerinin yapılamadığını, öğrencilerle yeterince ilgilenilmediğini ve yönlendirilmediklerini, öğrencilere uygulanan envanterlerin sonuçlarının öğrencilerle paylaşılmadığını, öğrencilerle yeterince ilgilenilmediği, meslek tercihlerinde okulun bir katkısının olmadığı yönünde görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşler incelendiğinde okuldaki mesleki yönlendirme faaliyetlerinde çeşitli aksamalar olduğunu ve mesleki yönlendirme konusunda sorunlar yaşandığını ortaya koymaktadır. Okuldaki rehberlik çalışmaları ile ilgili sorunları yansıtmaması açısından bazılarının ifadeleri ilginç görülmektedir: “Rehberlik servisinin mesleki yönlendirme faaliyetlerini yeterli bulmuyorum. Bence bizi tanıyıp ona göre yönlendirme yapmalı. Okulumuzda herhangi bir mesleki yönlendirme faaliyeti olduğunu düşünmüyorum. Bizi tanımıyorlar.”(Ö4) “Bazen rehber öğretmen tarafından dağıtılan formları doldurup vermemize rağmen bize geri dönüş yapılmıyor. Sonuçları bize ulaşmıyor. Sadece üniversite bölüm ve puanları hakkında bilgi verildi, oysa meslek tanıtımı konusunda daha çok seminer düzenlenebilirdi. Bizimle ilgilenmediklerini düşünüyorum. Meslek ve alan seçimimde rehberlik servisinin bir katkısı olmadı.”(Ö10) Araştırmanın birinci alt probleminde öğrencinin meslek seçiminde rol oynayan etkenlerin önem sıralamasında okulun dördüncü sırada olması gerçekte okulun Türk milli eğitim sisteminin genel amaçlarının belirtildiği 1739 sayılı milli eğitim temel kanununda belirtilen genel amaçlarla ilgili olarak öğrencilerin ilgi istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda bir mesleğe yönlendirilmesi yönündeki amaçlarını gerçekleştirmekten uzak olduğunu, aynı kanunda yer alan 14 temel ilkedeki biri olan “yönlendirme ilkesi” nin okullarda yeterince işlemediğini göstermektedir. Ayrıca bu araştırma sonuçları ilköğretim kurumları yönlendirme yönergesinin de etkili işlemediğini ve okulun öğrencinin bir üst kurumu hazırlama, mesleğe ve hayata hazırlama konusundaki yönlendirme işlevini yeterince yerine getiremediği söylenebilir. Güler (2007); Akan ve Çelik (2014) tarafından yapılan araştırmalar da okullarda rehberlik servislerinin işlevlerini yerine getirmede sorunlar yaşandığını göstermektedir.

Veliler, çocukların meslek seçiminde ailenin rolü ile ilgili olarak, ailenin rolünün çok önemli olduğu, Ailenin sadece çocuğunu doğru yöneltmek istediği ancak asıl olanın çocuğunun isteği olduğu, Ailenin, çocuğun her şeyden önce mutlu olacağı mesleği seçmesi için desteklemesi gerektiği ve çocuğu zorlamanın velilerin yaptığı yanlışlardan birisi olduğu, Ailenin meslek seçiminde çocuğunun ilgi ve yetenekleri doğrultusunda seçim yaptırması gerektiği, Ailenin meslek seçiminde çocuğunu bir birey olarak görmesi gerektiği, ailenin sadece çocuğun seçimlerine destek olmasının gerekli olduğu, Anne ve babanın kendi hayallerini gerçekleştirmek veya aile mesleğini devam ettirmek için çocuğunu mesleğe yönlendirebildiğini belirtmişlerdir. Ailenin çocuğun meslek seçiminde önemli bir rolü olduğunu savunan ve ailenin öğrenciye göre daha tecrübeli olduğunu savunarak çocuğun ailenin yardımına ihtiyacı olduğunu savunan bazı katılımcı veliler bu durumu şu şekilde özetlemektedir: “Bana göre çocuğun meslek seçiminde ailenin rolü çok önemlidir çünkü çocuğu en iyi anne babası tanır. Bu rolün de çocuklarımızın yanlış meslek seçimi yapmasına engel olarak iyi bir meslek sahibi olmasına yardım etmek olduğunu düşünüyorum.” (V1) “Öğrenciler bazı yaşlarda bazı konularda seçim yaparken meslek seçiminde olduğu gibi ebeveynlerinin yardımına ihtiyaç duyarlar. Anne baba da daha tecrübeli olduğu için çocuklarının yanlış bir seçim yapmamaları açısından çocukların ilgi ve yetenekleri de göz önünde bulundurularak ortak bir karar verilir.” (V5) Bu sonuçlar öğrencilerin de ailenin önemine, destekleyici olmasına ve koruyucu rolüne ilişkin görüşlerini destekleyici niteliktedir.

Velilerin, çocuklarının meslek seçimindeki öncelikleri ile ilgili olarak en çok birinci sırada seçtikleri seçenek “öğrencilerin tercihleri önceliğidir” seçeneğidir. Velilerin ikinci sırada en çok tercih ettikleri seçenek “prestij ve saygınlık” iken üçüncü seçenek olarak en çok tercih edilen seçenek ise “kazanç ve gelir çok önemlidir” seçeneğidir. toplam puan dikkate alındığında seçeneklerin önem sırası şu şekilde ortaya çıkmıştır. Velilerin öğrencileri mesleğe yöneltirken önceliklerinin birinci sırasında, öğrencilerin kendi tercihleri, ikinci sırada, kazanç ve gelirin önemli olduğu, üçüncü sırada, prestij ve saygınlık, dördüncü sırada, boşta kalmama ve iş garantisi; beşinci sırada, mutlu olacağı severek yapacağı iş; altıncı sırada, çocuğun ilgi ve yetenekleri; yedinci sırada ise aile mesleğine devam etmesi şeklinde sıralanmıştır. Öğrenci ile karşılaştırıldığında ise öğrenciler meslek seçiminde en önemli etkenin aile olduğunu belirtirken veriler ise öğrencinin kendi tercihlerinin

meslek seçiminde rol oynayan en önemli etken olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ikinci alt problemde öğrencilerin öncelik verdikleri kriterler olarak birinci sırada kazanç ve gelir; ikinci sırada çocuğun ilgi ve yeteneği; üçüncü sırada ise toplumsal prestij in yer aldığı görülmektedir.

Velilerin meslek seçiminde çocuklarına karşı tutumları, ile ilgili olarak bazı veliler Çocuğunun meslek seçimine karışmadığını, bazıları ise onları serbest bıraktıklarını ve seçimlerine saygı duyduklarını, bazıları ise çocukların fikirlerini dinlediklerini bazıları ise yönlendirdiklerini belirtmişlerdir. Bazı veliler eğer tercihten eminse ve ilgi yeteneğine uygunsa seçimlerine saygı duyduklarını emin değilse birkaç seçenek sundukların mantıklı birkaç seçenek sunarak, en akılcı olana ikna etmeye çalıştıklarını belirtirken bazı veliler ise, çocuğu tamamen serbest bırakmanın meslek tercihi konusunda hata yapmasına neden olabileceğini dolayısıyla daha kontrollü ve denetleyici bir tavır sergilediklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçların değerlendirilmesinden velilerin öğrencilerin meslek seçiminde görüşlerini aldıkları ancak güvenliği ve gözetimi elden bırakmadıkları söylenebilir. Velilerin çocuklarının meslek seçiminde onları kontrol ettiklerini ve izlediklerini gerektiğinde onlara destek olduklarını ve meslek seçiminde etkili olduklarını ifade etmişlerdir. Konuya ilişkin velilerden biri durumu şu şekilde açıklamaktadır: “ Bana göre on sekiz yaşına gelmiş bir genç eğer kendinden eminse meslek seçiminde kararlıysa kendi tercihtini yapmasına izin veririm. Ama hala bir hedefi ve planı yoksa kendi ilgi ve yeteneklerinin farkında değilse ruhuna hitap edecek meslekleri bilmiyorsa ona yol gösterecek birkaç seçenek sunarım. Bence çocuk küçük yaştan itibaren dikkatle gözlemlenmeli ve hangi mesleğe uygun olduğunun kendisinin fark etmesi gerekirse bir uzman aracılığıyla sağlanmalıdır. Testler, envanterler uygulanmalıdır.” (V4)

Velilere göre meslek seçimi konusunda öğrencilerin velilerin tutumlarına karşı öğrencilerin en çok gösterdiği tepki önce uzlaşmacılıktır, daha sonra tepkisel ve daha sonra da kabullenici tepkiler gösterdikleri saptanmıştır. Uzlaşmacı tavır sergilendiğini gösteren bir örnek durumu şu şekilde özetlemektedir. “Çocuğumun benim tavrıma olan tepkisi uzlaştırıcıdır. Çünkü demokratik bir şekilde birlikte konuşarak ortak bir karara varmaya çalışırız, onu istediği ve mutlu olduğu mesleğe karşı ilgisini artırmaya çalışırız.” (V1) “Aramızda fikir ayrılığı bulunmamaktadır dolayısıyla evde meslek seçimi konusunda herhangi bir çatışma ortamı yoktur.” (V2)

Bir yandan ailenin çocuğu yönlendirmedeki görev ve sorumluluk anlayışları bir yandan geleneksel aile yapısının gereği ailenin çocuğu koruyucu bir rol üstlenmesi ve geleceği üzerinde söz sahibi olmaya çalışması diğer taraftan öğrencinin ilgi ve beklentileri ve bunun yanında ailenin de isteklerini yerine getirme çabası içerisinde olması iki tarafın çatışmasına neden olabilir ancak bu çatışmayı çözmede en çok tercih edilen stratejinin uzlaşma olduğu görülmektedir. Bu iki tarafın birbirlerine karşılıklı ödün vererek uzlaşmaya gitmesini gerektirir. Her ne kadar aile uzlaşma stratejisinin ön planda olduğunu belirtse de beşinci alt problemde öğrenciler en çok kendilerinin karar vermede mutlak karar sahibi olduklarını belirtmiş olmaları bakışlarının farklı olduğunu göstermektedir. Beşinci alt problemde ise uzlaşma ikinci ve tepki gösterme üçüncü sırada yer almaktadır.

Veliler okuldaki mesleki yöneltme faaliyetleri ile ilgili olarak, olumlu ve olumsuz görüşler paylaşmışlardır. Velilerin önemli bir kısmı okulda yürütülen rehberlik faaliyetlerini kesinlikle yetersiz bulurken, bir kısmı ise okulda yürütülen rehberlik faaliyetlerini başarılı bulmakta bir kısım veli de bu konuda yeterince bilgi sahibi olmadıklarını dolayısıyla kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Bazı veliler okulun meslek seçiminde bir etkisinin olmadığını bazı veliler ise rehber öğretmenlerinin iş yoğunluğu nedeniyle öğrencileri birebir tanıyıp yöneltme yaptıklarını düşünmediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler de benzer görüşler ortaya koymaktadırlar. Bazı veliler ise müfredatın ve sınav sisteminin rehberlik servislerinin yöneltme işlevini yerine getirmesini engellediğini belirtmişlerdir. Genel olarak değerlendirdiğimizde okulların rehberlik servislerinin yöneltme çalışmalarında yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu konuda bir velinin görüş ve beklentileri şu şekildedir: “Rehberlik servisinin yöneltme faaliyetlerini kesinlikle yetersiz buluyorum. Öğrencileri mesleki rehberlik yapmaktan çok, onlara akıl verip gönderme amacıyla olduklarını düşünüyorum. Sadece bizim okulumuzda değil genel anlamda yetersiz buluyorum. Daha fazla meslek tanıtımı yapılmalı ve öğrencilerle birebir görüşmeler daha sık olmalı.” (V28)

Rehber öğretmenlerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşler şu şekilde ortaya konmuş ve kategorileştirilmiştir: Mezunlar ve alanında uzman tanınmış kişileri davet edip meslek tanıtımları yapılmış ve yerinde meslek ortamlarını görerek bilgilendirilmişlerdir, İlgi ve yetenek test anketleri ve

envanterleri uygulanmış ayrıca ÖSYM ve YÖK Atlas web sitelerinden öğrenci puan ve başarı sıralamaları grafiklerinden yararlanılmıştır, Mesleki yönlendirmede öğrencilerle birebir görüşmeler yapılarak öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirilmiştir, 11.sınıfa geçmeden önce alan ve dal seçimleri hakkında veli ve öğrencilere seminerler verilmiş, Üniversite tanıtım günlerine öğrenci katılımlarını sağlanmıştır. Buna göre rehber öğretmenler meslek rehberlik faaliyetlerini başarılı bir şekilde yürüttüklerini ifade ederken veli ve öğrenciler bu çalışmaların yeterli ve verimli olmadığını belirtmişlerdir.

Aile ve çocuk ilişkisi bakımından incelendiğinde günümüzde ailelerin meslek seçiminde bazı meslekleri daha garanti görmeleri dolayısıyla veya derslerinde genel anlamda başarılı olanları ise belli alanlara mühendislik ve hukuk veya tıp gibi gibi yönlendirdikleri görülmektedir. Öte yandan ailelerin içinde buldukları sosyal statü ve çocuklarına sağladıkları maddi imkanlar ve de ailelerin kendi beklentileri çocukların meslek seçimindeki etkili rol oynadıklarını göstermektedir. Buna göre yüksek sosyoekonomik düzeydeki bir aile çocuğunu meslek seçimi konusunda daha özgür bırakırken, düşük düzeyde olan aileler daha çok çocuklarından kendileri gibi olmaları konusunda yönlendirme yaptıkları ve onlardan iş garantisi ve düzenli gelir olması sebebiyle kamu sektöründe bir meslek seçmesi için yönlendirme yaptıkları görülmüştür.

Yine aile açısından bakıldığında kendilerini ailelerine daha bağlı hisseden çocukların, aileleri meslek seçimlerini onaylamadıkları zaman kendilerini daha kötü hissedebildiği ve ailelerini daha fazla memnun edebilecek meslekleri seçtikleri görülmektedir. Bu durumda, karşımıza meslek seçiminde daha az risk alan ve onların onaylarını almak isteyen çocuklar çıkmaktadır. Bazı durumlarda ise, kendilerini ailelerinden duygusal olarak etkilenmeyen çocukların ise ailelerinden alacakları onayı önemsemeden de mesleklerini seçebildikleri görülmektedir.

Çocuklar, ailelerinin onayı olmadığında genellikle istedikleri mesleklerin peşinde koşmayı bırakıp ailelerin çocukların meslek seçiminde destekleyici davranması aslında fazlasıyla önemli olduğu görülmektedir. Mesleki seçimler konusunda aile içerisinde yeteri kadar destek görmüş ve aynı zamanda ailesinden bu konuda onay da görmüş öğrencilerin, diğerlerine göre daha belirgin bir oranda doğru

meslek tercihinde buldukları ve mesleklerini başarı ile sürdürebilirliği gözlemlenmiştir.

Grant, Demos ve Edwards' a göre (1965) genelde kadınlar seçtikleri mesleklerde ev işleriyle bağlantılı ve ya yakın işler tercih etme eğilimindedir. Yumuşak, fazla güç gerektirmeyen, daha az yorucu, fazla stres gerektirmeyen meslekleri seçme eğilimindedirler. Böyle bir seçimin nedenini ise kadınların duygusal , zarif ve narin olmalarına bağlamaktadır.

Meslek yüksek okulları ile ilgili yapılmış bir başka çalışmada ise, meslek yüksek okulu öğrencilerinin mezun oldukları lise türünün ve öğretim şeklinin muhasebe finans derslerindeki başarıya etkisi incelenmiştir (Gençtürk, 2007, 178). Araştırmaya göre, genel liselerden gelen öğrencilerin meslek liselerinden gelen öğrencilere göre muhasebe derslerinde daha başarısız oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuç da mezun olunan lise türünün meslek seçiminde ve seçim sonrasında ortaöğretim döneminde eğitim alınmış olan alanın öğrenci üzerindeki önemini ortaya koymaktadır.

Meslek seçiminde cinsiyetin etkisi konusunda pek çok çalışmaya rastlanmaktadır. Son zamanlarda üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada Frolian (2010), kadınların geleneksel olan mesleklere (1/3); erkeklerin ise geleneksel olmayan mesleklere daha çok (3/1) yöneldiklerini bulmuştur. Edwards ve Quinter (2011) ise meslek seçiminde cinsiyet değişkeninin dolaylı etkisi olduğunu belirtirler de araştırmalarında meslek seçiminde erkekler için mesleki esnekliğin, kadınlar için mesleğin kendini geliştirme fırsatı ve yeteneklerini ortaya koyma şansının olmasının önemli olduğunu bulmuşlardır.

5.2. Öneriler

5.2.1. Uygulayıcılara Öneriler

1. Okul rehberlik servisleri yeterli personel ve araç gereç ile donatılabilir.
2. Okul rehberlik servisleri daha etkin ve verimli çalışabilmesi için denetim mekanizması işletilmelidir.
3. Rehberlik ve yöneltme faaliyetleri yeniden düzenlenmeli ve etkin hale getirilmelidir.

4. Anne ve babalar gerek meslek seçiminde ve gerekse rehberlik servisinden yararlanma konusunda seminer ve diğer faaliyetlerle eğitilmelidir.
5. Öğrencilerin rehberlik servislerinden daha fazla yararlanmaları için oryantasyon eğitimi almalıdır.
6. Yönelme faaliyetleri okulda daha erken yaşlarda başlamalı ve çocuk 12 sınıfa geldiğinde hangi konuda yetenekli ve ilgili olduğunu ve hangi mesleklerin kendisine uygun olduğuna ilişkin olarak kendisine okul tarafından bir sertifika verilmelidir.
7. Okul rehberlik servislerinde sadece RPD alanından mezun uzmanlara istihdam sağlanmalıdır.

5.2.2. Araştırmacılara Öneriler

1. Öğrencilerin meslek seçiminde aile ve okul dışındaki unsurların etkileri araştırılabilir.
2. Ailelerin meslek seçiminde yaptığı hatalar araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Abişeva, Ş. (1997). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Bazı Etmenler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Bursa.
- Adams, F. J. (1968). *Counseling and Guidance*. New York: The Mac Millan Co.
- Akan, D., Çelik, Z. ve Diş, O. (2014). İlköğretimde Yönelme Yönergesi Uygulamalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, *Ekev Akademi Dergisi*, 18 (58), 59-72.
- Akbayır, K. (2003). Öğretmenlik Mesleğine Yönelmede Ailenin ve Branş Seçiminde Cinsiyetin Rolü, *Milli Eğitim Dergisi*, http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek-5/b_kitabi/PDF/Öğretmen_Yetiştirme/Bildiri/t271d.pdf.
- Akdemir, Ç. (1987). *Lise Öğrencilerinin Başarı Düzeylerinin Meslek Seçimine Etkisi*. (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Akdemir, Ç. (1991). Okullarımızda Mesleki Rehberliğin Önemi, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1 (2)
- Amir, T., Gati, I. and Kleiman, T. (2008). *Understanding and Interpreting Career Decisionmaking Difficulties*. *Journal of Career Assessment*, 16, 28-38.
- Aydın, B. (2007). *Rehberlik*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aydın, M. (2014). *Eğitim Yönetimi*. 10. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ayık, Y. Z., Özdemir, A. ve Yavuz, U. (2007). Lise Türü ve Mezuniyet Başarısının Kazanılan Fakülte İle İlişkinin Veri Madenciliği Tekniği İle Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10 (2), 441-454.
- Aytaç, S. (1997). *Çalışma Yaşamında Kariyer*, İstanbul: Epsilon.
- Aytekin, A. (2005). *Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Faktörler (Isparta Örneği) Etiketler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Bacanlı, F. (2008, Nisan). *Türk Ergenlerinin Kariyer Karar Verme Güçlükleri. Counseling and International Perspective: Global Demands and Local Needs*. Bahçeşehir Üniversitesi, Nisan 25-27, İstanbul.
- Bahar, H. H. (2002). Eğitim Fakültesi, Tıp Fakültesi ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Bazı Sosyo-Ekonomik Özellikleri İle Fakülte

- Tercihleri Arasındaki İlişki, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 125-144.
- Bakırcıoğlu, R. (2005). *İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, Ankara: Anı Yayınları.
- Bal, P. N. (1998). *Ergenlik Döneminde Mesleki Karar Verme Olgunluğunun İncelenmesi ve "Mesleki Karar Verme Eğitim Programının Etkililiğinin Araştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A.
- Balcı, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A.
- Baş, T. (2005). *Anket Nasıl Hazırlanır, Uygulanır, Değerlendirilir?*. 4. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Baymur, F. (1980). *Türkiye'de Rehberlik Çalışmalarının Başlangıcı, Gelişimi ve Bugünkü Sorunları*. Eğitimde Rehberlik Araştırmaları. A. Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi, Ankara: Tekışık Matbaası.
- Bekleyiş, F. (2007). *Öğrencilerin Mesleki İlgi Alanlarının ve Ailenin Meslek Seçimine Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Betz, N. E. (1994). *Basic Issues And Concepts In Career Counseling For Women*. In W. B. Walsh & S. H. Osipow (Eds). *Career Counseling For Women*. New Jersey: Erlbaum, 1-41.
- Brown, D. (2003). *Career Information, Career Counseling and Career Development*. ABD: Pearson Education, Inc.
- Brown, C. and Lavish, L. A. (2006). Career Assessment With Native Americans: Role Saliance And Career Decision-Making Self-Efficacy. *Journal of Career Assessment*, 14 (1), 116-129.
- Bundy, P. and Norris, D. (1992). *What Accounting Students Consider Important In Thr Job Selection Process*. *Journal of Applied Business Research*. 8-2
- Canstantine, M. G., Wallece, B. C. and Kindaichi, M. M. (2005). Examining Contextual Factors In The Career Desicion Statud Of African American Adolescent. *Journal Of Career Assesment*, 13, 307-319.

- Cepoğlu, A. (1975). *Mesleğe Yönelmede Psikolojinin Rolü. Başarılı Bir Mesleğe Yönelmede Okul Çağında Yapılacak Yardımın Önem ve Değerı*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Chope, R. C. (2006). *Family Matters: The Influence Of The Family In Career Decision Making*. Austin, TX: Pro-Ed.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. ve Turner, L. A. (2014). *Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz*. A. Aypay (Çev. Ed.). Anı Yayıncılık. Research Methods Design and Analysis. 12th Edition, Pearson Education Inc Publishing and Pearson.
- Clutter, C. (2010). *The Effects Of Parental Influence On Their Children's Career Choices*. (Yüksek Lisans Tezi). Kansas State University, Manhattan.
- Corbishley, M. A. and Yost, E. B. (1989). Assessment and Treatment Of Dysfunctional Cognitions In Career Counseling. *Career Planning and Adult Development Journal*, 5 (3), 20-26.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.). (3. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2005). *Başarıya Götüren Aile*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, M. A. (2003). *Bir Kariyer Grup Rehberliği Programının Lise Öğrencilerinin Meslek Kararsızlık Düzeylerine Etkisi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dinç, E. (2008). Meslek Seçiminde Etkili Faktörlerin İncelenmesi: Meslek Yüksek Okulu-Muhasebe Programı Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (16), 90-106
- Doğan, H. (2005). *Bilgi Verici Danışmanlık Programının Üniversiteye Giriş Sınavı ve Üniversite Eğitimine İlişkin Yanlış İnançlara Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Doğan, H. (2010). *Kariyer Karar Verme Grup Rehberliği Programının 9. Sınıf Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), G. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, S. (1991). Başlangıcından Bugüne Türk Resmi Dokümanlarında Rehberlik Kavramı ve Anlayışı: Bir İnceleme. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1 (2), 29-44.

- Doğan, S. (1995). Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin Dünü, Bugünü ve Yarını: Gelişmeler ve Sorunlar. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, (3), 75-85.
- Doğan, S. (1996). Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Meslek Kimliğinin Gelişimi ve Bazı Sorunlar. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (7), 32-44.
- Durmaz, O. (2017). Meslek Seçimi ve Etki Eden Faktörler, *Eğitimde Yansımalar Dergisi*, (41), 15-17.
- Edwards, K. ve Quinter, M. (2011). Factors Influencing Students Career Choices Among Secondary School Students In Kisumu, *Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies (JETERAPS) Scholarlink Research Institute Journals*, 2 (2): 81-87, (ISSN: 2141-6990)
- Erden, M. (1995). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Derslerine Yönelik Tutumları, *Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 11, 99-104.
- Ergun, M. (1994). Eğitim Sosyolojisi, Ankara: Ocak.
- Erjem, Y. (2000). Öğretmenlik Mesleğine Yönelmede Ailenin İşlevi, *Ç. Ü. Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 2(19), 70-79, Adana.
- Felton, S., Burh, N. and M. Northey, (1994). Factors İnfluencing The Business Student’s Choice of a Career in Chartered Accountancy, *İssues in Accounting Education* 9 (1), 131-41.
- Frankel, R. J. ve Wallen, E. N. (1993). *How To Design and Evaluation Research in Education (4th Edition)*, Illinois: F. E. Peacock.
- Frey, W. G. A. (1962) *Öğrencilerin Meslek Gruplarına Bağladıkları Değerler*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Eğitim Araştırmaları ve Değerlendirme Merkezi.
- Frolian, W. S. (2010). *Gender and Traditionality Of Occupational Choice As Moderators Of Interest-Choice And Self-Efficacy Choice Congruence For College Students*. Electronic Thesis or Dissertation.
- Gati, I. (1998). Using Career-Related Aspects To Elicit Preferences And. Characterize Occupations For A Better Person-Environment. *Journal of Vocational Behavior*, 52, 343-356.
- Gelatt, H. B. (1962). Decision-Making: Aconceptual Frame Of Reference For Counseling. *Journal Of Counselling Psychology*, 9 (3), 240-245

- Gençtürk, M. (2007). "MYO Öğrencilerinin Mezun Oldukları Lise Türünün ve Öğretim Şeklinin Muhasebe-Finansman Derslerindeki Başarıya Etkisi", *Muhasebe-Finansman Dergisi*, (35), 178-184.
- George, L., Rickey-Cdistiani, T. Stridde. (1981). *Theory, Methods and Process of Counseling and Psychotherapy*. Englewood, Cliffs, N. J. Prentice Hull.
- Germeijs, V., Verschueren, K. and Soenens, B. (2006). Indecisiveness And High School Students' Career Decision-Making Process: Longitudinal Associations And The Mediational Role Of Anxiety. *Journal of Counseling Psychology*, 53(4), 397-410.
- Gordon, T. (2016). *Etkili Anne Baba Eğitimi*. (N. Özkan ve D. Tekin Çev.), 12. Baskı, Ankara: Profil Yayıncılık.
- Grant, B., Demos, D. and Edwards, W. G. (1986). *Guidance for Youth*. Illinois: Charles Thomas Publisher.
- Güler, M. (2007). *İlköğretimde Yönelme Yönergesi Uygulamalarının Rehber Öğretmenlerin Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güven, M. (2008). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güven, M. (2009). Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişlerinin Okul Rehberlik Hizmetleri ve Denetimiyle İlgili Görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Vol: 2/9.
- Hatunoğlu, A. ve Hatunoğlu, Y. (2006). Okullarda Verilen Rehberlik Hizmetlerinin Problem Alanları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (1), 333-338.
- Hürriyet Gazetesi, (13.03.2018). Öğretmen Adaylarının Ek Atama Talebi Sosyal Medyada.
- Iacovou, L., Shirland, L. and Thompson, R. (2004). *Job Selection Preferences Of Business Students*. *Journal Of Applied Business Research*. 20-1.
- İpek, C. (2003). *Örgütsel Çatışma ve Çatışma Yönetiminde Uygulanabilecek Örgüt Geliştirme Araçları*. *Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar*, C. Elma ve K. Demir (Ed.), *Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar içinde* (ss 219-242). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Jacobsen, M. H. (1999). *Hand-me-down dreams: How families influence our career paths and how we can reclaim them*. New York, NY: Harmony Books.

- Johnson, L. S. (2000). The Relevance Of School To Career: A Study In Student Awareness. *Journal of Career Development*, 26 (4), 263-276.
- Julien, H. E. (1999). Barriers To Adolescents' Information Seeking For Career Decision Making. *Journal of the American Society for Information Science*, 50, 38-48.
- Kalafat, Z. (1998). *Lise Öğrencilerinde Mesleki Geleceğe Bakış (Lise Öğrencilerinin Mesleki Gelecek Değerlendirmelerinin ve Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Karagözoğlu, G. (1992). Yükseköğretime Geçişte Öğretmenlik Mesleğine Yönelim (iç), s.485-486, Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon Toplantısı, Ankara: T.C. MEB Yayını.
- Karakuş, A., Karadağ, N., Birgili, F., Işıkkay, Ç., Çadır, G. ve Çeker, D. (2005). Lise Son Sınıf Kız Öğrencilerinin Hemşirelik Mesleğine Bakış Açılıarı İle Mesleği Tercih Etme Durumları. *Hemşirelik Forumu Dergisi*, 5 (1), 17-20.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kars, V., Arslan, N., Erik, L., Avcı, N., Bucaktepe, P. G., Celepkolu, T. ve Şahin, H. A. (2014). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Karşılaştığı Sorunlar ve Bu Sorunların Anksiyete ve Depresyonla İlişkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 41 (1), 187-190.
- Kaya, A. (2012). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Anı Yayınları.
- Kepçeoğlu, M. (1989). *Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunları*. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Sempozyumu Bildirgeleri, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Malatya.
- Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik (8. Baskı)*. Ankara: Özerler Matbaası.
- Kılınc, M. (2016). *Türkiye'de Mesleki Teknik Eğitim Tarihi 1886-1986 (1.Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- King, S. (1989). Sex Differences in a Causal Model of Career Maturity. *Journal of Counseling and Development*, 68, 208-214.
- Kleiman, T., Gati, I., Peterson, G. W., Sampson, J. P., Reardon, R. C. ve Lenz, J. G., (2004). Dysfunctional Thinking And Difficulties In Career Decision Making. *Journal of Career Assessment*, 12, 312-331.

- Korkut-Owen, F. & Kepir, D. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Seçme Nedenleri, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3).
- Krumboltz, D., Kinner, T. Rude, Scherba, S. ve Hamel, A. (1986). Teaching a Rational Approach to Career Decision Making: Who Benefits Most? *Journal of Vocational Behavior*, 29, 1-6.
- Kumaş, H. ve Fidan, F. (2005). Akademisyen ve Tekstil İşçileri Karşılaştırılması Örneğinde Çalışan Kadınların Çalışma Olgusuna Bakışları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 507-532.
- Kuzgun, Y. (1976). Öğrencilerin Mesleki Doyum ve Tercihleri, *H.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8 (1-2).
- Kuzgun, Y. (1982). *Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerini Tanımalarına Etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Kuzgun, Y. (1991). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma (İkinci Baskı)*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Kuzgun, Y. (1993). Türk Eğitim Sisteminde Rehberlik ve Psikolojik Danışma. *Eğitim Dergisi*, (6), 3-8.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı*. Ankara: Doğu Matbaacılık.
- Kuzgun, Y. (2002). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2014). İlköğretimde Meslek Gelişimi. Yıldız Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde Rehberlik İçinde* (s.125-153). Ankara: Nobel Akademi.
- Kuzgun, Y. (2006). *Meslek Rehberliğine ve Danışmanlığına Giriş*. 3. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükahmet, L. (1975). *Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları*, Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi Yayını.
- Landis, J. R. and Koch, G. G. (1977). The Measurement Of Observer Agreement For Categorical Data. *Biometrics*, 33, 159-174.
- Leigh, J. (1998). The Social Benefits Of Education: A Review Article. *Economics of Education Review*, 17, 363-368.
- Lent, R. W., Brown, S. D. and Hackett, G. (2000). Contextual Supports And Barriers To Career Choice: A Social Cognitive Analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47 (1), 36-49.

- Lewis, R. A. and Gilhousen, M. R. (1981). Myths of Career Development: A Cognitive Approach To Vocational Counseling. *Personnel & Guidance Journal*, 59 (5), 296-299.
- MEB. (2003). İlköğretimde Yönelme Yönergesi. *Tebliğler Dergisi*, 2552.
- Meslek Seçimi, (2006).
http://www.yozgatram.gov.tr/Yozgat_Rehberlik_ve_Arastirma_Merkezi/modules
- Meşeci, F., Özcan, N. ve Bozdemir, P. (2007). Öğretmen ve Müdürlerin Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisine Yönelik Algıları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 157-171.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.). 1973. Resmi Gazete. 14574, Haziran.
- Mills, G. E (2003). *Action Research: A Guide For The Teacher Researcher (2nd ed.)*, New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Nalbantoğlu Yılmaz, F. (2017). Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörlerin İkili Karşılaştırmalar Yöntemiyle İncelenmesi, *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 8 (2), 224-236
- Nelson-Jones, R. (2015). *Theory and Practice of Counselling and Psychotherapy*. Sixth Edition. Sage Publitions
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (S. Özge Çev.)* Yayın Odası Yayınları. 1. ve 2. Cilt, Social Resarch Methods Qualitative and Quantitative Approaches. 6. Edition. USA.
- Ohler, D. L., Levinson, E. M. and Sanders, P. (1995). Career Maturity in Young Adults with Learning Disabilities: What Employment Counselors Should Know. *Journal of Employment Counseling*. 32, 65–78.
- Osipow, S. H. (1999). Assessing Career Indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 55, 147- 154.
- Oskay, G. (1981) *Değer Yargıları Yönünden Ana-Baba-Ergeri Çatışması*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Owens, R. G. (1998). *Organizational Behaviour in Education*. 6. Edition, USA: Allyn and Bacon.
- Özgüven, İ. E. (1999). *Psikolojik Testler*. PDREM Yayınları, III. Baskı, Ankara.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Sistem Ofset.

- Özoğlu, S. (1982). *Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ege Üniversitesi Mat. İzmir.
- Özyürek, R. ve Kılıç, M. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi Kararlarında Kendilerine Yardım Eden Kaynakların Belirlenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, II (17)
- Razon, N. (2006). *Meslek Seçimi (Bir Gencin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler)* <http://www.dersisteyen.com>
- Reay, D. (2001). Finding or Losing Yourself? Working Class Relationships To Education. *Journal of Educaiton Policy*, 16, 333-346.
- Rojewsk, J. ve Hill, R. (1998). Influence Of Gender And Academic Risk Behavior On Career Decision Making And Occupational Choice In Early Adolescence. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 3, 265–288.
- Roll, T. ve Arthur, N. (2002). *Beliefs in Career Counseling*. NATCON Papers 2002 Les actes du CONAT. 1-9.
- Sak, L. (2004). *Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık*. Ankara: Başak Matbaacılık.
- Sarıkaya, T. ve Khorshid, L. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Bahar 7 (2), 393-423.
- Savickas, M. L. (1984). Career Maturity: The Construct and its Measurement. *Vocational Guidance Quarterly*. 32, 222–231.
- Savickas, M. L. (1990). The Use of Career Choice Measures in Counseling Practice. In E. Watkins ve V. Campbell (Eds.), *Testing in Counseling Practice* (s. 373-417). New Jersey: Erlbaum.
- Schoon, I. ve Parsons, S. (2002). Teenage Aspirations For Future Careers And Occupational Outcomes. *Journal of Vocational Behavior*, 60, 262-288.
- Seligman, L. (1980). *Assessment in Developmental Career Counseling*. Cranston: The Carroll Pres.
- Smyth, E. and Hannan, C. (2000). *Spoilt for Choice? School Factors and Third-Level Entry Seminar Paper*, Dublin: The Economic and Social Research Institute.
- Sönmez, V. (1989). Türkiye'de Öğretmenin Ekonomik Durumu, *H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, (4), 77-84.

- Stead, G. B. ve Watson, M. B. (1993). The Career Myths Scale: Its validity and applicability. *International Journal for the Advancement of Counseling*, 16, 89-97.
- Super, D. E. (1957). *The Psychology of Careers*. New York: Harper and Row.
- Super, D. E. (1963b). "Toward Making Self-concept Theory Operational," In D. E. Super, R. Starishewsky, N. Matlin, & J. P. Jordaan (Eds.), *Career Developmerre Self-concept Theory*. N. Y.: Teachers College, Columbia University, s. 17-32.
- T.C. M.E.B., Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2008). *İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programları*
- Tan, H. (1956, Mayıs). Ortaokul Öğrencilerinin Meslek Seçimi Üzerine Bir Araştırma, *Köy ve Eğitim Dergisi*, Ankara.
- Tan, H. (1986). *Psikolojik Yardım İlişkileri: Danışma ve Psikoterapi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Temel Eğitim Sonrası Kariyer Danışmanlığı Projesi Bilgilendirme Bültenleri, Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü, www.img.eba.gov.tr
- Tezcan, M. (1981). *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ankara: A.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını.
- Tinsley, H. E. A. (1992). Career Decision Making And Career Indecision. *Journal Of Vocational Behavior*, 41, 209-211.
- Tuzcuoğlu, S. (2000). Benlik ve Mesleki Benlik Kavramlarının Öğrenim Yılları ile ilişkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* (12), 267-280
- Usluer, E. (1998). *Meslek İnceleme Kılavuzu*.
- Uysal, Ş. (1970). *Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri*. (Doktora Tezi). A. Ü. E. Fakültesi, Ankara.
- Ültanır, E. (2003). *İlköğretim Birinci Kademe Rehberlik ve Danışma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ünal, G. (2017). Ailenin Meslek Seçimine Etkisi. *Beyin Dergisi*, Ocak Sayısı.
- Ünalın, Ş. (2005). Hayatta Önemli Bir Dönüm Noktası: Meslek Seçimi. <http://www.ilkadimdergisi.com>
- Vroom, V. H. (1973). *Leadership and Decision-Making*. London: University of Pittsburg Press.
- Vural, B. (2004). *Her Öğretmen Rehberdir*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

- Whiston, S. C. ve Keller, B. K. (2004). The Influences Of The Family Of Origin On Career Development: A Review And Analysis. *The Counseling Psychologist*, 32, 493-568.
- Yeşilyaprak, B. (2005). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (6. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S. (2001). *Kişilik ve Meslek Seçimi Arasındaki İlişki ve Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Yılmaz, H. ve Üre, Ö. (2004). *Rehberlik*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Young, R. A. and Friesen, J. D. (1992). The Intentions Of Parents In Influencing The Career Development Of Their Children. *The Career Development Quarterly*, 40, 198-207.
- Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki Öğrenci Görüşlerine Göre Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*.

EKLER

EK-1 İzin Yazıları

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 50913635-605.01-E.76811
Konu : Ümran TURAN'ın Tez Çalışması

09/06/2017

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 28.03.2017 tarih 36380087-302.08.01/E.41947 sayılı yazınız.

Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğünün, Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ümran TURAN'ın "Aile ve Okulun Öğrencilerin Meslek Seçimindeki Rolü" adlı araştırmasını ilgili Müdürlüğe bağlı ilgi yazınız ekindeki listede belirtilen liselerde öğrenim gören öğrencilere uygulayabilme isteğinin uygun görüldüğüne ilişkin 25.05.2017 tarih E.7542826 sayılı yazısı Ek'te gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof.Dr. Ahmet ÖGKE
Rektör Yardımcısı

Ek:

- 1- Antalya İl Milli Eğitim Müd.'nün yazısı
- 2- Antalya İl Milli Eğitim Müd.'nün Olur yazısı
- 3- Dilekçe
- 4- Uygulama Ölçeği (3 syf.)

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 98057890-605.01-E.7542826
Konu: Anket Uygulaması

25.05.2017

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 03/04/2017 tarih ve 11724 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Ümran TURAN'ın "Aile ve Okulun Öğrencilerin Meslek Seçimindeki Rolü" adlı araştırmasını, Müdürlüğümüze bağlı ekli listede belirtilen liselerde uygulama isteği ile ilgili 03/04/2017 tarih ve 11724 sayılı yazıları İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma Değerlendirme ve İnceleme komisyonumuz tarafından, 28/04/2017 tarihinde incelenerek "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi" gereğince uygun görülmüş olup, Müdürlüğümüzün 04/05/2017 tarihli ve 6317036 sayılı onayı ve uygulanacak veri toplama araçları onaylanarak ekte gönderilmiştir.

Müdürlüğümüz ve Üniversiteniz arasında yapılan "Eğitim İşbirliği Protokolü"nün 5. Maddesinin "d" bendinde yer alan "Yapılan Çalışmaların Sonuçları Tarafarca Paylaşılır" hükmü gereğince; araştırmanın bitiminde, sonuç raporunun iki örneğinin CD ortamında (başvuru sahibinin ekte örneği bulunan dilekçe ile) Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi hususunda;

Gereğini arz ederim.

Mehmet KARAKAŞ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EKLER:

- 1- Onay ve ekleri (4 sayfa)
- 2- Dilekçe örneği (1 sayfa)

GÜVENLİ ELEKTRONİK İMZALI
ASLI İLE AYNIYDIR

25 Mayıs 2017

MURAT YÜKSEL

Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Seğirçesi Mah. Hamidiye Cad. MERKEZ/ANTALYA
E-posta: mgelcr07@meh.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Mehmet KARAKAŞ Md. Yard.
Tel: (0 242) 238 60 00
Faks: (0 242) 238 61 11

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 98057890-20-E.6317036
Konu : Anket Uygulaması

04.05.2017

İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
ANTALYA

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi, Teftiş, Planlaması ve Ekonomisi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ömran TURAN'ın "Aile ve Okulun Öğrencilerin Meslek Seçimindeki Rolü" adlı araştırmasını, Müdürlüğümüze bağlı ekli listede belirtilen liselerde uygulama isteği ile ilgili 03/04/2017 tarih ve 11724 sayılı yazısı, İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma Değerlendirme ve İnceleme komisyonumuz tarafından, 28/04/2017 tarihinde incelenerek "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İznilerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi" esaslarına uygun olduğu tespit edilmiştir.

Komisyonumuzca, "Aile ve Okulun Öğrencilerin Meslek Seçimindeki Rolü" isimli araştırmasını, Müdürlüğümüze bağlı ekli listede belirtilen liselerde öğrenim gören öğrencilere, velilere ve rehber öğretmenlere, Okul Müdürlüklerinin bilgisi, takibi ve sorumluluğunda, bahse konu Genelge ve çalışma takvimi doğrultusunda, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmaksızın yapılması,

Söz konusu araştırmanın bitimine müteakip, sonuç raporunun iki örneğinin CD ortamında Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi kaydıyla uygulanması, Komisyonca uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Valilik Makamının 23/02/2015 tarih ve 5347 sayılı yetki devrine göre olurlarınıza arz ederim.

Mehmet KARAKAŞ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
04.05.2017

Yüksel ARSLAN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Sağlıklı Mah. Hamidiye Cad. MERKEZ/ANTALYA
e-posta: proje.er07@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Mehmet KARAKAŞ Md. Yrd.
Tel: (0 242) 238 60 00
Faks: (0 242) 238 61 11

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksizgu.meb.gov.tr> adresinden 4b8c-dad7-3b89-ab15-568a kods ile teyit edilebilir.

EK-2 Lise Veli Görüşme Formu

LİSE VELİ GÖRÜŞME FORMU

Sayın Veli,

Aile ve Okulun öğrencilerin meslek seçimindeki rolüne ilişkin olarak mevcut durumu tespit etmek için siz değerli velilerin görüşlerine ihtiyac duyulmaktadır. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz içtenlikli yanıtlar, bu araştırmanın başarısı için son derece önemlidir. Görüşmelerinizle ilgili elde edilen veriler sadece bilimsel amaçlar için kullanılacak olup, başka herhangi bir yerde kullanılmayacaktır. Katkı ve ilginiz için teşekkür eder, saygılar sunarım.

Doç. Dr. Kemal KAYIKÇI

Ünvan TURAN

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakül.

Akdeniz Üniv. Eğitim Bilimleri Inst.

Öğretim Üyesi

Eğitim Yönetimi ve Değerleri Yüksek Lisans Öğr.

Cinsiyetiniz:

Kadın

Erkek

Eğitim Düzeyiniz:

İlk-orta-lise

Ön lisans

Lisans

Lisans üstü

Medeni Durum:

Evli

Boşanmış

Dul

Aylık Gelir:

0-2000 TL

2.000-3.000 TL

3.000'den fazla

1. Size göre meslek seçiminde ailenin rolü nedir?
2. Size göre Çocuğunuzun meslek seçimindeki öncelikleriniz nelerdir?
(prestij, kendi tercihi, kazanç, boşta kalmama, aile mesleği ...vb)
Bunları önem derecelerine göre sıralar mısınız?

3. Meslek seçiminde anne baba olarak nasıl bir tutum sergilemektesiniz?

- A. Çocuğn mesleki yöneliminde zorlar mısınız?
- B. Çocuğn seçeneği mi sunarınız?
- C. Tamamen serbest mi bırakarsınız?

4. Size göre çocuğunuzun meslek seçimindeki tutumunuza tepkisi nasıldır?

Uzlaştırıcı mı, kabullenici mi yoksa tepkisel midir?

5. Okulun öğrenciyi mesleğe yönelme faaliyetleri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

EK-3 Lise Rehber Öğretmen Görüşme Formu

LİSE REHBER ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

Sayın Öğretmenim,

Aile ve Okulun öğrencilerin meslek seçimindeki rolüne ilişkin olarak, mevcut duruma ilişkin etimel için siz değerli eğitimcilerin görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz içtenlikli yanıtlar, bu araştırmanın başarısı için son derecede önemlidir. Görüşlerinizle ilgili elde edilen veriler sadece bilimsel amaçlar için kullanılacak olup, başka herhangi bir yerde kullanılmayacaktır. Katkı ve ilginiz için teşekkür eder, saygılar sunarım.

Doç. Dr. Kemal KAYIKÇI

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakül.

Öğretim Üyesi

Erman TURAN

Akdeniz Üniv. Eğitim Bilimleri Enst.

Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Öğr.

Cinsiyetiniz:

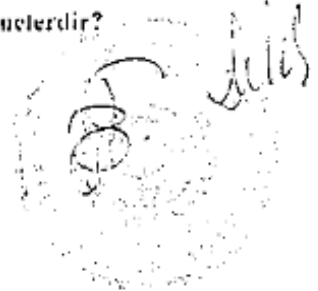
Kadın

Erkek

Mezun Olduğunuz Okul:

.....

1. Meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemler hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
2. Size göre okul, öğrenci tercihlerini nasıl etkilemektedir?
3. Size göre öğrenci okulda yapılan mesleki yönlendirme faaliyetlerine nasıl bakmaktadır?
4. Ailenin öğrencinin meslek seçimindeki rolüne ilişkin görüşleriniz nelerdir?

EK-4 Lise Öğrenci Görüşme Formu

Değerli Öğrenciler,

Aile ve Okulun öğrencilerin meslek seçimindeki rolüne ilişkin olarak, mevcut durumu tespit etmek için siz değerli öğrencilerin görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz içtenlikli yanıtlar, bu araştırmamın başarısı için son derecede önemlidir. Görüşlerinizle ilgili elde edilen veriler sadece bilimsel amaçlar için kullanılacak olup, başka herhangi bir yerde kullanılmayacaktır. Katkı ve ilginiz için teşekkür eder, saygılar sunarım.

Doç. Dr. Kemal KAYIKÇI

Ömercan TURAN

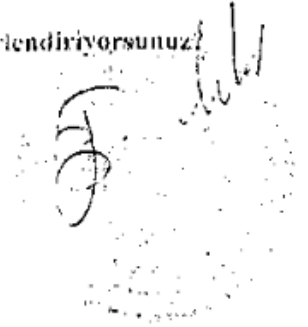
Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Akdeniz Ünv. Eğitim Bilimleri Enst.

Öğretim Üyesi

Eğitim Yönetimi ve Değerimi Yüksek Lisans Öğr.

1. Size göre meslek seçiminizde rol oynayan etkenler nelerdir?
 - a) Öncelik sırasına göre sıralar mısınız? (aile-okul-çevre.....)
 - b) Meslek seçiminizde öncelik verdiğiniz kriterler hakkındaki görüşleriniz nelerdir? (boşta kalmama, kazanç, prestij, ilgi ve yetenek ..vb)
2. Ailenizin meslek seçiminizdeki rolü hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
3. Size göre bu konuda nasıl bir tutum sergilemektedirler? (Demokratik, Otokratik, Serbest tavır)
4. Ailenizin bu tutumuna karşılık sizin verdiğiniz tepkilere ilişkin görüşleriniz nelerdir? (Tepkisel mi, uzlaşmacı mı yoksa kabullenici mi?)
5. Okulumuzda yaptıkları mesleki yönerime faaliyetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Ümran Turan

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Ümran Turan

Doğum Yeri ve Tarihi: Antalya,1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğrenimi : Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi, Tezli
Yüksek Lisans Programı

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce, Almanca

Bilimsel Faaliyetleri

- Kayıkçı, K. ve Turan, Ü. (2017). *Öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığına Hazırlanan Hizmet içi Eğitim Çalışmalarına İlişkin Görüşleri*. Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi, 3,2.

Çalıştay, Konferans Bilimsel Toplantılara Katılım

- 11.Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi, 12-14 Mayıs 2016, İzmir.
- 26.Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi, 20-23 Nisan 2017, Antalya
- EYFOR-8 Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumu, 18-22 Ekim 2017, Ankara
- IX. Uluslararası Denetim Kongresi, 1-3 Kasım 2017, Antalya

Bilimsel Toplantı ve Kongrelerde Sunulan Bildiriler

- Kayıkçı, K ., Turan, Ü., Kaya, S. *Öğretmen Ve Yöneticilerin İlkokul Ve Ortaokullardaki Okul Rehberlik Servislerinin Çalışmalarına İlişkin Görüşleri*, 11.Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi,2016.
- Kayıkçı, K ., Turan, Ü. *Öğretmen Ve Yöneticilerin İlkokul Ve Ortaokullardaki Okul Rehberlik Servislerinin Çalışmalarına İlişkin Görüşleri* 26. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi,2017.
- Turan, Ü. *12.Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimlerinde Okulun Rolü*, IX.Uluslararası Denetim Kongresi,2017.

İş Deneyimi

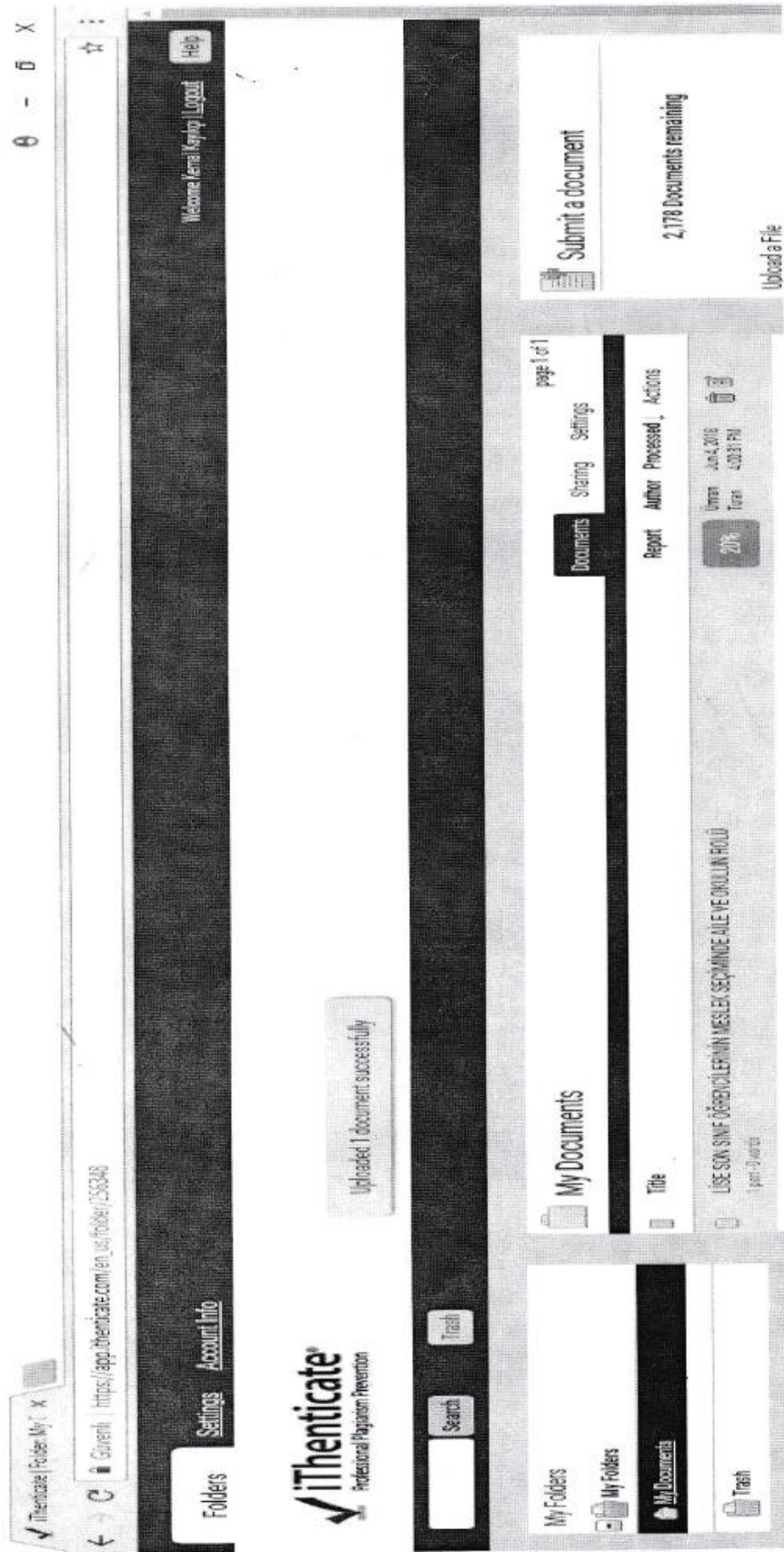
Stajlar : Konya Lisesi, 2005-2006

Çalıştığı Kurumlar : Özel AKEV Lisesi Almanca Öğretmeni-Lise Müdür Yardımcısı
(2006-)

İletişim

E-Posta Adresi : umranturan_83@hotmail.com

İNİHAL RAPORU

Dr. Kemal Kaymak
Danışman.